

LETO XV.
1917

ŠTEV. 2.
in 3.

SLOVAN

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST
IN PROSVETO

VSEBINA.

Matl poje. A. Gradnik	33	V solncu. Franjo Roš	68
Pesem Zemlje. A. Gradnik	33	Pot skozi gozd. Stanko Svetina	69
Volkodlak. Fran Govékar	34	Zimske kitlice. Fl. Golar	73
Kot listi. Janko Samec	40	Iz zapiskov. Ferdo Kozak	74
Bojazen. Ivan Albreht	40	Penzijonist Hvala. Jos. Kostanjevec	76
Bridka zgodba iz Levstikovega življenja. Avgust Žigon	41	Dopust. Fran Lipah	79
Gospodična Mici. Franc Milčinski	47	Listek	82
Izvirni greh. Ivan Albreht	52	Ivan Albreht: Dr. Mihael Opeka. Rimski verzi.	
Simon Gregorčič in njegova učenka. Dr. Fr. Ilešič	53	Ivan Albreht: Ksaver Meško. Dve sliki. Ivan Seliškar: Dr. Janko Ponebšek. Naše ujede. Ferd. Seidl: V. Bežek. Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom. F. Gov.: Češke književne novosti. J. Š—r.: P. Stanislav Škrabec, Jezikoslovni spisi. Fr. V—l.: Koledar šolske družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za nav. leto 1917. Ivan Albreht: Fran Bohuslav. Za črnim zastorom. Avgust Žigon: Levstikovo delo za Prešerna do leta 1870. Avgust Žigon: Čopova knjižnica. — Naše slike: Fran Tratnik: Berača. (Umetniška priloga.) Maksim Gašpari: Velika noč. (Umetniška priloga.) Maks Švabinsky: Poletna noč. (Umetniška priloga.)	
Gazela. Ivan Albreht	54		
Dogodek. Dr. Ivo Šorli	55		
Pojub. Fl. Golar	62		
Kako se je useknll gospod Peter Mozolec. Ivan Cankar	63		
Bebec Martin. Ivan Cankar	67		

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrta leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno.   Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K.

Tiskarna D. Hribarjeva (A. Pesek) v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.

Listnica upravnitstva: Ker se je oglasilo mnogo novih naročnikov, nam je prva številka pošla in jo ponatisnemo. Tisti p. n. gg. naročniki, ki prve številke še niso prejeli, dobe zdaj 2. in 3. številko, prvo pa sredi aprila, ko jo ponatisnemo. Nove naročnike še sprejemamo. — Četrta in peta številka izideta v skupnem zvezku sredi majnika.

Rado Murnik: **Lovske bajke in povesti.** Elegantno vez. 3:50 K.
Milan Pugelj: **Mimo ciljev.** Elegantno vezana 3:50 K.
Cvetko Golar: **Kmečke povesti.** Elegantno vezana 3:50 K.
Dr. Ivan Lah: **Dore.** Elegantno vezana 2:50 K.

**Priporočamo
sledede knjige:**

Album: **Lepa naša domovina.** I. zvezek: Kranjsko. 2 K.
A. W.: **Špljonova usoda.** Detektivski in špljonažni roman. Broširana 2:50 K.
A. P.: **Slepa ljubezen.** Ljudska igra s petjem v petih dejanjih. Broširana 2 K.

FRAN TRATNIK: BERAČA.

MAKSIM GASPARI: VELIKANOČ.

Mati poje.

Kaj so očke tvoje, zlato moje?
Ptički dve, nemirno žvrgoleči.
Ptički dve, ki v tesne kletke ječi
bi trpele same nepokoje.

Ptičke te skakljajo na vse veje.
Ptičke te leté skoz vse oblake.
Ptičke te leté do rože vsake,
ki se rdeče in rumeno smeje.

Ko izpile rožam so vse bôje,
in ko so nebo vse preletele,
prašajo me trudne, če bi smele
se vrniti v gnezdo — — srce moje.

H. Gradnik.

Pesem Zemlje.

O nihče, nihče me ni videl same!
Ko so sušile se mi prazne žile,
ko so mi grudi po utehi vpile,
je samo grenki pôť vaš kápljal vame.

A krvi niste mi hoteli dati,
ne svojih src, ne svojih trupel vročih
ljubezni, za stotisoč dni bodočih,
ko spet osámljena bom, spet le mati.

Pa sem stotisoč svojih rok odprla:
in glej, stotisoč je teles v omami,
z uporno kljubujočimi rokámi,
zdaj oklenilo mojega se grla.

Stotisoč sinov svojo mater kliče,
stotisoč mož otroke svoje, žene,
stotisoč fantov dekle zapuščéne,
ko gorka kri njih v moje ude síče.

Ne kolnite me ne, da sem grešila!
Če blazna zdaj naročja moja prazna
pnó v slasti se, saj bodo zopet blazna
od bolečin rodila in rodila...

H. Gradnik.

Volkodlak.

Spisal Fran Govékar.

(Dalje.)

III

Nastanili so nas v II. nadstropju z razgledom na cesto. Dr. Konrad si je sam izvolil veliko sobo z balkonom in predsobo.

„Da se ne bo zopet lagalo, da se zarivam v beznice!“ je dejal z ostrostjo ter je ošinil s strupenim pogledom svojo ženo. Fanchetta je napravila nedolžen obraz in pohitela z odkritim veseljem v svetlo, prijazno opremljeno sobo.

Z liftom so pripeljali skoraj sočasno z nami tudi velika kovčga in škatljo za ženski klobuk, ki je bil prav izredno širok.

„Spravite vse skupaj v sobo!“ je velel slugoma, ki sta itak vedela svojo dolžnost, ter bahato zarožljalo s svojo debelo denarnico. Kakor bi bil kratkoviden, je dalje časa stikal s prsti med srebrom in nikljem, ga premetaval, da je zvonkljalo, ter je končno našel napitnino, ki jo je izročil s konci svojih prstov, zravnnav znak in oddaleč mladima nosačema.

„Naj se ona umiva in šari! Dovolj, da stopim medtem v tvojo sobo!“

Stopil sem v svojo sobico tik njune in ga povabil, naj sede.

Spustil se je na divan, se zgrabil za desno stran prsi in potegnill iz žepa steklenico s konjakom.

„Ej, prazna je že!“ je zagodrnjal. „Čakaj, takoj se vrnem!“ in stekel je v sosednjo sobo. Hitro se je vrnil s steklenico za kislvo vodo pod pazduho, a na njegovem licu se je vse smejalo.

„Pristni brinjevček, prijatelj — kapljica ti je to, dobra celo za zadnjo popotnico! Ne vem, zakaj — a v ustih čutim vselej po vožnji z vlakom okus po premogu. Kakor bi se valil dim iz lokomotive le v moja usta. Pa ga poplakniva!“

Ozrl se je po sobi, uzrl na mizi steklenico in kozarec za vodo ter nalil kozarec do sredine.

„Na, — pij! Ta je za zdravje.“

„Hvala ti, — bom kasneje, če dovoliš.“

„Kakor hočeš. Meni se že prav mudi.“ In izpil je pol čaše z jedva tremi štirimi požirki,

zaripel ter se globoko oddahnil: „Tristo —, izvrstno mi je dišalo!“

Izložil sem iz svojega ročnega kovčga par knjig in mrvico perila, si izbral svež zavratnik, pretaknil gumbe na manšetah, slekel suktnjo, pozvonil slugi, da mi jo okrtachi ter se začel umivati.

„Prav za prav te zavidam,“ je začel, držeč steklenico z brinjevcem na stegnu in kozarec tiščoč v drugi roki. „Kakor Diogen potuješ — se ne razburjaš — se miren zanašaš na poštenje svoje žene — živiš še prav kakor študent. Dà, — kaj sem te hotel že vprašati: ali imaš morda tudi že kaj otrok?“

„Dà, kajpak! Tri hčere mi žive — pa še kako žive! — in sinček mi leži v grobu. Nobe-nega sina po meni ne bo, — dovolj je spomina: tri hčere pojó!“ sem se šalil in z naslajanjem čofotal po mrzli vodi.

„Jaz pa sem brez otrok! Tudi v tem si srečnejši od mene!“ je vzdihnil.

„Strela, saj imaš ženo — mlado, zdravo, lepo! In ti —!“

Majal je glavo, zaril roko v lase in zrl mračno v tla. Položil je steklenico s kozarcem na mizo, stopil k oknu, bobnal s prsti po šipi in stresal glavo.

Ko se je obrnil, je bil njegov obraz bled in čudno zabuhel, meglene oči pa so se mu lesketale v stekleno topem blesku. Njegova visoka in krepka postava se mi je zdela hipoma brezmočna, starikava in bolehná. Razmršeni lasje so bili redki in brke, na katerih so visele še posamezne kapljice žganja, melirane.

Omahnill je iznova na divan, kakor bi mu izpodbil noge, uprl vame svoje vodene oči in dejal hripavo:

„Nesrečen človek sem, prijatelj. In vsega je kriva ona — moja žena. Molči in verjemi! Nikomur ne pravim o svojem življenju, in zato menda trpim tem huje.“

„A meni se moreš zaupati?“

„Morda tebi — še otročaja sva bila dobra — idealist si in srečen mož. Ti me boš menda razumel. Ali me hočeš poslušati? — Ali prosim te, ne ugovarjaj mi, ne prepričaj me: dovolj sem star, dovolj pameten — oprosti!“

„Razumel te bodem in zagotavljam te —“

„Pusti, — ne govori! — Spoznal sem jo v Celju: vse je blaznelo zanjo! Fanchetta, Fanchetta, kamor sem stopil. V Narodnem domu je bilo: koncert in na to ples, vmes malo narodne limonade... saj veš, kako je na malomestnih narodnih zabavah. Dolgočasil sem se: družba pisana — na eni strani denarna nadutost obrtniških in uradniških parvenijev — na drugi strani naivna in sirova sodrga. ...Dovolj! To ne spada k stvari. Dolgočasil sem se, najrajše bi bil utekel, a bil sem koncipijent, že z odvetniškim izpitom — dolžnost! — Pa je nastopila ona: v črni, ozko se prilagujoci svili, da sem bolj videl kot slutil vso prelest njenega telesa — z globoko izrezanim ovratnikom dragih čipk — do preko komolca golih ročic — sveža, roznata kot breskev pa temnih oči in vranječrnih las. Vztrepetal sem. Zlodej me vzemi, a resnica je! Saj sem med ženskami in njihovo ljubeznijo vzrasel šele za mladeniča. Ko ste bili moji tovariši še nedolžne živalice, — bože, bože, kakšne romane sem imel jaz že za seboj! Žalibog ali hvala bogu! Ne vem, kako bi rekel... Dovolj! Tudi to ne spada k stvari: reči sem hotel le: ko sem zagledal Fanchetto prvič, sem zaslutil: ta je moja usoda! Pela je... pravijo, da ima lep alt — no jaz je nisem poslušal in muzikalen sploh nisem: a gledal sem jo, gledal... se vsesal s svojimi očmi vanjo kakor polip in si dejal vedno iznova: tvoja bo! tvoja mora biti! — Jedva sem dočakal konca koncertovega — in takoj sem naprosil svojega šefa, odličnega rodoljuba in narodnega prvaka, naj me seznaní z vinožrčcem Ivančičem in njegovo hčerko. Šef, rodoljub, ki si je z golim prodajanjem in razširjanjem narodnih idealov, stekel velik ugled in vpliv, a vrhu tega še mnogo večje imetje, ni bil neumen človek. Pronicavo me je premotril, se zarežal po lisjaško in se občudovalno poklonil: „Vi ste talent, dragi doktor — zamanevirajte in zmagate!“ je dejal ter me pod pazduho prijemši odvedel k Ivančičevi mizi.

Trop celjskih gizdalinčkov, mladih in starejših, se je zvijal in prerival okoli Fanchette, ki je z navidezno sramežljivostjo, v istini pa koketno sprejemala čestitke. Ivančič, starikav, debel, kar-

minasto rdeč možakar, napol kmet, napol gospod, je očitvidno plaval po morju očetovske sreče, sedeč s široko raztegnjenimi valjastimi nogami in s hrbtom napol ležeč na robu mize.

„Gospod veletržec, dovolite, da vam predstavim: moj prijatelj, vrl rodoljub — odvetnik dr. Konrad plemeniti Freital, talent prve vrste, vam želi čestitati k sijajnemu uspehu vaše go-spice hčerke!“

Zasmejal bi se bil rad: haha, jaz, rodoljub! Toda prvakove idealne besede so dosegle name-ravani efekt. Advokat — doktor — in zlasti še plemič: to v Slovencih zmerom še imponira.

Stari je poskočil z največjim spoštovanjem na svoja debela stebrička, me takoj povabil k svoji mizi in me predstavil hčeri. Najrajši bi jo bil takoj stisnil, zmečkal v svojem objemu.

Z mano je namreč vedno tako: ali ostanem do ženske mrzel kot soha, ali pa mi zaplameni kri po žilah, da moram svoje roke siloma krotiti, svoje oči pa skrivati, da se ne izdam preveč.

Vse ženske so bestije in najboljša ni prav nič prida. Ali izbirati pa je le mogoče in v družbi se hočeš nočeš moraš vesti dostojno, — to se pravi, hinavčiti moraš, čenčati toposti, čeprav veš, da žele vse in mislijo vse ter pričakujejo prav vse — eno in isto“.

„Morda pa vendarle ne prav vse!“ sem ugovarjal.

„Prav vse. Nekatere morda nezavedno, le instinktivno, — večina pa bolj ali manj odkrito. Fanchetta je bila pri odkritih! Seveda tega takrat nisem mislil. — Takoj je videla, kako je z mano, ter me je v moji strasti le še podžigala. Nikar ne misli, da je duhovita ali vsaj zelo prebrisana. Nasprotno, čisto plitka koketa je, — ampak ženska, tudi najbolj zabita, ima neki šesti čut, ki ji pove natanko: tale te poželjuje z vsako kapljico svoje krvi, zato si ga moreš oviti okoli prsta... naj beca, kolikor mu drago, on bo tekal vendarle za tabo kakor hotljiv kužek! — Poslušala je raztreseno moje poklone, se nasmihala na vse strani ter se včasih zazrla v moje oči in lice tako globoko, kakor bi mi hotela videti v dušo in srce, tja zad za očmi in za licem.

Jaz pa sem gledal njen goli mehki vrat, njen izrezek nad prsmi, njene skozi tenčičasti rokav vidne polne roke... ah, najbolj pa sem iskal njen hrbet... to se pravi, tisto kakor z neskončno finim, jedva jedva razločnim mahom

ali puhom poraslo progico, ki se ji je vlekla izpod črnih las naravnost po hrbetnici navzdol...

Zame so sploh ženski lasje najbolj opasni, a za tisti, kakor iz najnežnejših solnčnih žarkov spredeni puh na ženskem telesu, pa bodisi črn, zlat ali rdeč, občutevam neko perverzno sladostrajše...

Skratka: spravila me je povsem ob pamet. Tisto noč sem plesal kakor še nikoli in potem pil dva dni nepretrgoma.

Ko sem se iztreznil, mi je bilo še huje: moje poželenje po nji uprav bolešno. Videl sem, da treba poroko pospešiti. Da bi me mogla morda odbiti, o tem nisem razmišljal niti hipec. V njenih pogledih, nemočnih vzdihih, v drgetajočih stisljajih med plesom v mojem objemu, v vsej njeni zbežanosti sem videl jasno, da sem jo s svojo ljubeznijo osvojil na mah.

Začel sem zahajati na njen dom v Celju, vozil sem se v Maribor in izletaval z očetom Ivančičem v Slovenske Gorice in Haloze, kjer je imel svoje zidanice. Na svetu ni boljših vin kot so ljutomeržanec, jeruzalemec in pekrčan.

S starim sva se naglo sprijateljila: hvalil sem njegovo vinogradniško umetnost, slavil njegova vina, občudoval njega in hčer, povrh pa je igral mešetarja in priganjača moj šef. O, nikakor iz nesebičnosti: bal se je, da bi se še jaz stalno nastanil v Celju, ter z otvoritvijo lastne pisarne še pomnožil prehudo konkurenco v odvetniški obrti. Da se torej le čim hitreje iznebi novega tekmeca, mi je uglajal vse poti, in v par tednih sem bil že oficijalno zaročen z Fanchetto.

To so bili najlepši časi vsega mojega življenja.

Pripravljala se je bala za mojo nevesto — deset šivilj je hitelo dan in noč in troje mizarjev je imelo dovolj dela z njenim pohištvom.

In vendar bi se bilo skoro vse razdrlo: enkrat dvakrat sem se ji pokazal preveč nerodnega... očetova vina so bila pač premočna... klatil sem oslarije pa jo užalil, da mi je pisala odpoved. Ko sem se iztreznil, sem se zaupal šefu, ki je nemudoma tekel posredovat in končno sem se še sam ponižal do tal pred njo.

Sram me je, ko se spominjam tega! O, da bi je ne bil nikdar videl! — A bil sem kakor obseden. Zapisal bi se bil hudiču in peklu, samo da jo osvojim iznova.

Toda kmalu nato bi se bila stavba zopet razsula. Neko noč sem zašel v preobestno in

preglasno družbo: obredli smo vrsto krčem, kavaren ter v svoji nerodnosti počenjali neumnosti z natararico in blagajničarko. Kaj sem zagrešil jaz sam, ne vem niti dandanes. Bajè smo bili celo v javni hiši, pretepli ondi par arogantnih renegatov, pobili nekaj posode... prišla je policija in nas aretirala. Takih afer smo doživeli v Gradcu na univerzi cel kup in noben maček ni zakašljajal zato. Ampak v Celju, v tem gnezdu... jojmene, lahko si misliš, kakšen škandal, kakšna senzacija! Pa ni bilo vredno govornice: plačal sem celih štirideset kronic!

Toda dobil sem novo, prav osorno Fanchettino odpoved, ki jo je njen očka s svojimi kljukami še posebej osolil in zabelil. Šefov pozkus sprave se je popolnoma in klavrno izjalovil. Stvar je postala obupna, — nekaj dni sem hodil ves izgubljen okoli.

A moj šef je imel kot rodoljub dragocene zveze: kot odbornik in predsednik neštevilnih društev in društvec je bil tovariš prav tako rodoljubne starikave dame v Ljubljani. Ž njo je bil celo prijatelj, a tista dama je bila Fanchettina tetka. Hajdiva k njej in ponjo! Vpliv dveh advokatskih jezikov na dušo idealne rodoljubke, naivne tetke, si lahko predstavljaš... Ko pa sem pred seboj na steni nenadoma zagledal veliko Fanchettino sliko, sem se razjokal. Zapustili so me živci, omagal sem, zaihtel — rodoljuba pa sta jokala z menoj...

Tetka se je odpeljala z nama v Celje, in dan nato so me sprejeli v svojo milost. In kdo je bil zopet v nebesih? Jaz — osel, ki sem siloma rinil v nesrečo ter alarmiral tujce, da so me rinili v prepad. Pomnožil sem svojo ljubeznivost in nežnost, forsiral svojo duhovitost ter storil vse, da sem pridobil njeno zaupanje. In posrečilo se mi je!

Ah, kako je bila mila, sladka z menoj, kako nedolžkana je bila v vsem svojem vedenju in kolike razkošne dražesti naivno zaljubljenega dekleta sem užival! —

Vse ženske so enake, a koliko nijans, koliko različnih čarov in sladkosti ima vendarle vsaka zase! Vse gledajo zaljubljeno, a kako različen je njih pogled; vse poljubljajo z ustnicami, a kako ogromna je skala vseh različnih ženskih poljubov! — Dovolj! Bil sem srečen — srečen! Kako je minila poroka, ne vem. Bil sem omamljen in končno tudi pijan, resnično pijan..."

Premolknil je, legel napol na divan, si podprl glavo in strmel srepo predse.

Bil sem že davno pripravljen na odhod, a nisem ga prekinjal. Iz sosednje sobe se je začul že dvakrat Fanchettin klic, a ni se zmenil zanj.

Nenadoma je planil po konci, kakor siloma vržen iz sna, me topo pogledal in skočil k steklenici. Nato se je naslonil na končnico postelje in pripovedoval dalje, a ne več z ironijo ali zanosom, nego s strastnim gnevom in zlobo.

„Konec! Že v poročni noči sem se zavedel, da sem se zvezal z žensko brez krvi in čuvstva — z ledeno morsko deklico, ki ljubezni ne le ne daje, nego ljubezen celo zaničuje in se nad njo zgraža... Moj objem ji je bil telesna razžalitev, moj poljub gnus in mrzkost. Z nohtovi, pestmi in zobmi se me je branila, kričala, pozivala hotelsko služništvo na pomoč ter mi grozila, da se vrže skozi okno strmoglavo na pločnik. Strašno! Pomisli, kolik škandal! — Dovolj. Že naslednjega jutra sva se vrnila, a žene nimam odtlej več! Izkazalo se je, da ji je njena telesna lepota malik, ki se mu mora umakniti vse... vse. Pri tem pa je to ledeno bitje, ta leseni podstavek dragih cunj, rafinirano koketno in brez oboževanja ne more živeti. Izzivlja do skrajnosti... lovi zaljubljene poglede po ulicah...“

„Ali, ali! Kaj vendar govoriš!“ sem ga miril.

„Kakor vlačuga se ti oblači... namiguje z glavo, očmi in z boki sèm ter tjà... da se vlačí za njo cel rep zanorenih zbegancev. A ledenik se ne raztaja nikoli. — Nikoli? Morda pa vendarle? — Toda ob meni gotovo nikdar. — Brcaj, skači, lajaj, kužek, — zabavaš jo, celo podžiga ti slo in mik..., a ko misliš, da si pri cilju, dobiš brco ali pa desetero nohtov v obraz. Morska deklica. Smešno, kaj? A najsmešnejše pri vsem: ljubim jo do blaznosti, hlepim po njeni ljubezni... trpinčim sebe in njo... včasih pa sem ljubosumen, da bi podavil ves svet. Vidiš, tak osel — tak mučeniški osel je tvoj prijatelj. Povedal sem ti vse to, da se ne čudiš mojemu vedenju, da razumeš najino razmerje... zaupal sem se ti, a daj mi častno besedo: nikomur ne besede!“

„Častno besedo!“ — stisnila sva si roki. Slišalo se je rahlo trkanje, duri so se odprle in vstopila je Fanchetta.

„Kaj ne mislita nikamor iz hotela? — Kličem te, Konrad... vsaj zavratnik in manšete premeni!“

„Da, da, že grem. Baš sva se dogovorila. Odidita naprej, — takoj bom za vama.“

Konrad je pobral steklenico in odšel, ne da bi se le ozrl na ženo.

„Počakava te torej v parku, če ti je prav?“ je zaklicala za njim.

„Prav, prav. Kjer hočeta!“ je zagodrnjal in zaloputnil duri za seboj.

Šla sva torej po stopnicah navzdol.

Korakala je pred menoj: na črnolasi glavi nekak florentinski slamnik s perjanico, v svetli modni obleki, ki se je v tisti dobi v razkošje vseh moških kakor vlivala na telo. V rokah je nosila le lično, vrečasto pompadurko.

Ko sem jo gledal pred seboj vitko, prožno kot podlasica, a vendarle krepko in bohotno zdravo, sem v svoji duši vzklikal: Divotna rasa Slovenke! — Nič filistroznega, bahavo malomeščanskega ni bilo na njej, ne sledu neokusne pretiranosti... očitno je imela pravi smisel za pristojnost in diskretno eleganco. A tudi nič demimondskega, preračunjeno koketnega nisem opazal niti na njeni toaleti niti na njenem vedenju. In Konrad je govoril celo o izzivajočem, vlačugarskem! Odkod ta pretiranost in sovražnost napram ženi, ki jo ljubi? — In da bi v tej naravni, harmonično lepi ženski, ki nosi svojo krasoto brez kazne domišljavosti, z isto neafektiranostjo, s katero cvete in vonja maršalnilka na gredi, da bi v njej ne bilo hipov vretja mlade krvi in ne čuta in smisla za materinstvo? „Morska deklica“ — „ledenik“ — „lesen podstavek dragih cunj?“ — Zmajal sem glavo.

Molčala sva, dokler nisva dospela iz hotela. Oba sva pač premišljala. Ko pa sva krenila navzdol mimo Raimundovega belomramornatega spomenika, se je ustavila, mi pogledala polno v oči ter dejala mirno s svojim altom:

„Moj soprog vam je govoril o meni. ‚Zaupal‘ se vam je. Častno besedo vam je vzel...“

„Kako? Vi ste čuli —?“

„Ne... tega mi ni treba. Kakor vam, tako se zaupuje marsikomu — celo svojim solicitorjem in raznim pisacem po zakotnih beznicah. Izbirčen ni niti najmanje in fantazije od resnice ne razločuje že dolgo več. Ali laže vedoma, hotoma, ali pa ima bolno domišljijo, ne vem niti sama...“

In šla je dalje preko ceste k dvornim muzejem. Ko sva dospela zopet na pločnik, je de-

jala: „To sem vam morala povedati. A zdaj govoriva o čem lepšem — čednejšem!“

Strmel sem. Govorila je toli naravno, odkrito, da sem čutil: vsaka beseda je resnična. In vesel sem bil tega, saj se je njena izjava povsem krila z mojim domnevanjem.

„Niti za hip nisem dvomil...“ sem začel, a že me je prekinila:

„Verjamem, a pustiva domačo lužo, zdaj smo na Dunaju! — Ali nekaj vas moram vprašati. Ne boste li zamerili?“

„Nikakor ne. Vprašajte, milostiva!“

„A uvažujte, da mi je jedva petindvajset let... in da sem v istini zelo naivna.“

„Čemu tak uvod? — Prijatelj vašemu soprogu sem, torej —“

„Torej imam povod rajša molčati!“

„Torej nekako tudi vaš prijatelj, če smem tako reči.“

„Moj prijatelj? Ali mi hočete res biti? Edini! — Nikogar nimam namreč na svetu, ki bi mi bil prijatelj. Pa bi ga tako potrebovala! Oče, teta... ne, oba sta še nevednejša od mene... ne moreta me razumeti. Vi hočete torej?“

„Da, hočem, — pošteno!“

„Hvala. Dala bi vam roko, a na cesti bi se zgedovali. A velja? —“

„Velja!“

Globoko me je pogledala, stopala brzo dalje, njen obraz pa je bil resen, skoraj svečan.

„Ali imate mnogo prijateljev?“

„Dva, kvečjemu tri,“ sem odgovoril. „Dobrih znancev zelo mnogo, a sovražnikov —“

„Torej je tudi vam prijateljstvo nekaj izjemnega, velikega?“

„Za ženo in otroci so mi prijatelji najsvejši. Zato sem toli izbirčen, a vendar niti največja opreznost me ni obvarovala hudih razočaranj!“

„Jaz vas ne razočaram, ker imam o svetosti in resnosti prijateljstva isto mnenje,“ je dejala in se naglo ustavila. „Vrniva se, da ne bo zamere!“

In vrnila sva se zopet v smeri Ljudskega gledališča. Naenkrat me je živo pogledala.

„Ali ste pristen Slovenec?“

Zasmejal sem se. Takega vprašanja nisem pričakoval. „Sem, sem... kajpada.“

„Kakor ste se vedli vi do mene, tuje dame, se vede vsaj zelo redko kak Slovenec.“

„Zelo slabe izkušnje morate imeti, toda verjemite, — krivični ste rojakom, dasi me vaše besede...“

„Evo ga! Že prihaja: glejte, na vse strani se ozira... išče naju... prav gotovo glasno preklinja!“ Stopila je dva koraka naprej in dvignila do glave svojo pompadurko. „No, zdaj naju vidi! — Ko se vrnem v Ljubljano, posetim Vašo gospo soprogo, če dovolite. Osamljena živim... vedno le s tetko...“

„Mojo soprogo bo prav zelo veseli. V Pragi ji povem o svoji novi, najlepši prijateljici —“

„Prijatelj ne dvori nikdar! In meni je vsako dvorjenje zelo zoprno. A izkušala bom, pridobiti si iskreno prijateljstvo tudi pri vaši gospe soprogi.“

„Že je tekel dr. Konrad preko ceste k nama nagubančenega čela. „Dà, dà, še s šolskih klopi se spominjam, da je bil Raimund izvrsten igralec in pisatelj. Tudi v Ljubljani so igrali nekaj njegovih iger,“ je govorila glasno.

„Ne veži vendar otrobov!“ je zarohnel advokat. „Igralci, pevci, pisatelji in taki postopaški dangube ti roje po glavi! — Kam, vruga, pa dirjata tako daleč? Jedva sem vaju zagledal. — Ajdimo hitro v rotovško klet: prav zdajle dobimo svež guljaž! Vsaj vidiš, kakšen mora biti, da se more jesti.“

„Ali ni še prezgodaj?“ je pripomnila resignirano, ne da bi s čimerkoli reagirala na njegove zbodljaje. Strmolè pa se je razkačil, se zavrtel na peti in siknil:

„Če nočeš, pa pusti! Jaz — grem!“ In šel je.

Mirno sem potegnil uro iz žepa:

„Počakaj... skupaj pojdemo. Ali glej, guljaž nam ne uide, če gremo tja preko Ringa. Mal izprehod nam le poveča tek. Pojdimo todle —!“

Namrgodil se je, prižgal smotko in šli smo. Fanchetta mi je tajno prikimala.

Stari dvor se je kopal v jutranjem solncu, na novem pa je mrgolelo delavcev, ki so z ogromnimi dvigali potezali mramorne plošče na fasado. Ogromni sohi jezdecev, nadvojvode Karla in princa Evgena, sta kalopirali nepremično, z Ljudskega vrta pa je nam plul nasproti opojen vojn španskega bezga, jasmína, hijacint in narcis.

Gol bradat povodnjak je pravkar ujel nimfo prelestnega telesca, ki se je skrivilo pod roparjevimi pestmi in se jim zaman izkušalo iztrgati. Pod košatimi drevesi so stale ob peščenih potih

dolge vrste železnih stolcev, na njih pa so sedele dame, gospodje, pestunje, dijaki in dijakinje s knjigami in časopisi. Otroci so tekali po igrišču, lovili se, vrteli kolesa, gradili peščene gradove in polnili ves park s svojim nedolžnim smehom.

In tu je sedel sredi mramornatih plošč z najznamenitejšimi prizori svojih dram Franc Grillparzer z zamišljeno sklonjeno glavo in pesnil sredi cvetja, otroških vriskov in ženskega smeha...

Daleč za mano so časi mladosti, ki sem jih preživel brezskrben, večno dobrovoljen akademik pod tvojim kamenitim pogledom, o Grillparzer! Razgubili so se moji prijatelji, poredni tovariši brezkončne pomladne sreče, utonile v življenju, ve moje dunajske sladke ljubice! Na njih biserni smeh, na njih poljube in solzice mislim ter jim želim iz hvaležnosti polne duše stotisoč sreč!

In tu kraljuje kraljica Elizabeta. Vsa bela v mramorju sedi tu, v mramorju vtelešeni ideal lepote, tuge, resignacije.

„Ljubila je Heinejeve pesmitve, ker je ljubila sama še vreleje in trpela še huje kakor on, najnesrečnejši, najzdvojenjši, zato najgorjupejši vseh nemških poetov.“

Ozrl sem se: drhteče ustnice so jedva šepetale in videl sem solzo v njenih očeh.

„Na, pojdiva že! Kdo bi gledal večno isto kamenje!“

Tu mogočno Dvorno gledališče, najponosnejše svetišče klasične in moderne drame, — tam zadaj kakor bela nevesta na poroki Votivna cerkev, — tam na levi gigantska resna palača — univerza, a tu pred nami na levi parlament, v sodobnost pričarani umotvor starogrške arhitekture, v mramor izpremenjena grška poezija in široka, večno jasna grška duša. Palada Atena z zlatim šlemom na glavi, v rokah bojno kopje in Modrost, pod njenimi nogami Zakon in Pravica. Kakor na Kapitol vodita široki cesti z desne in z leve ob parlamentovi palači navzgor k predveži pod portikom in korintskim stebrovjem; kot drevo red pa ju obrobujajo sohe grških in rimskih državnikov, zgodovinarjev, filozofov in pisateljev.

Krenili smo skozi gosti magistratni park. Evo ju, inkarnaciji stare dunajske pesmi, dunajskega valčka, dunajske nekdanje gracije in muzikalne duhovitosti in neumrljive radosti: Strauss in Lanner! Okoli njiju se vrte v biedermeierskih kostimih mladi in stari, vsi zasanjani, vsi utopljeni v pomlajajočem razkošju njunih valčkov, ki

so prinesli Dunaju širšo ljubezen in večjo slavo kot modrost vse dunajske politike.

In stali smo pred magistratom, genijalnim arhitektonskim umotvorom, ki ga krasita gotska impozantnost in dunajska gracija v harmonski enotnosti. A nismo ga utegnili ogledovati, zakaj Konrad je že tekel po stopnicah v rotovško klet. Molče sva mu sledila.

IV.

Končno sem nevoljno vstal.

„Na tri že gre kazalec, a še sedimo! Jaz grem po opravkih — zvečer pa pojdem v opero!“
Tudi Fanchetta se je dvignila.

„V hotel se vrnem... glava me že boli... nekoliko ležem in te počakam.“

„Kam, vraga, hočeš že? Tu ostani, takoj pojdem... Brez moža ne moreš nikamor. Kaj ni kakor medica to vince? Čakaj, še poslednjo steklenico naročim, potem —“

Vzel sem klobuk in palico. „Torej do svidenja zvečer, Konrad! Ali pojdiva tudi na opero?“

„Ah, da, da — vsekakor morava... dvorne opere sploh še nisem slišala. Vsi gremo, kaj ne? No, prosim te!“

„Pojdi, kamor hočeš! Jaz pa se še ne dam motiti. Na, le pojdi v hotel. Toda naravnost! Saj jo spreliš? Pa kupi tri vstopnice!“

Potkal je s steklenico trdo ob mizo, besno vrtil glavo za natarjem in na naju že pozabil. Urno sva se izmuznila iz kleti.

„Hvala bogu zopet na zraku in solncu!“
Iz najglobljih globin se je oddahnila.

„Tako bi sedel in pil do noči. In na Dunaju!“
Hitro sva stopala proti gledališču.

„Torej ste prepričani, da naročena steklenica vina res ni še poslednja?“

„Popolnoma prepričana! In ko izpije zadnjo v tej kleti, poišče prav gotovo še eno gostilno, če ne celo dve!“

„Odkdaj je tak?“

„Še pred poroko je pil, a njegova strast postaja večja in hujša. Saj veste, kdaj se pijanec izpreobrne! — A kam ste zdajle krenili?“

„K hotelu... spremim vas...“

Bolestno me je pogledala: „O, v ječo naj se zaprem? — Vi me nočete s seboj?“

„Ali vaš glavobol? Saj ste rekli...“

Poredno se je zasmejala.

„V kleti me je resnično bolela, — a zdajle na tem svetlem solncu, sredi teh lepot in veselja

mi je že malone popolnoma dobro. No, gospod prijatelj, prosim, vzemite me s seboj!

„Toda Konrad? ‚Naravnost v hotel!‘ je dejal. „Če se vrne in vas ne najde?“

„Do šestih morem iti kamor koli. Brez skrbi! Glejte, tu je svoboden izvošček z dvema konjema. Kar sediva!“

In že je sedela v vozu.

Kam? — Najprej po troje sedežev za nočejšnjo operno predstavo in potem —

Dunaj! Ga li moreš pozabiti, ki si ga videl vsaj enkrat!

A kako bi ga nehal ljubiti, kdor je preživel v njem svoja mladeniška leta, čas blaženih norosti, brezmejne lehkomišelnosti brez skrbi za bodočnost in brez spominov na preteklost, dobo absolutne sreče vzlic ljudski kuhinji, strganim podplatom in kači v žepu. Vse, kar sem takrat videl in doživel, mi je bilo novo, zanimivo, zabavno, svetlo, nepopisno lepo. Vsa tista leta so mi izginila kakor en sam praznik, poln pesni, smeha,

ljubezni, sreče, svetlobe in gorkote. Saj ni besed, ki bi ž njimi opisal blaženstvo študentovskih let na Dunaju, kakor ni možno naslikati jutranje zarje ali solnčnega zatona. Moral bi biti obenem pesnik, slikar in glasbenik... in kdo ve, bi li mogel izraziti vse... vse, kar mi je bil Dunaj v tistih letih zanosa, vrele krvi, bujne domišljivosti in brezkončne blaženosti. O Dunaj! Ko sem ga moral ostaviti, se mi je zgodilo, kakor škranjčku, ki so ga zaprli v temno kletko, kakor cvetlici, ki so ji izpodrezali korenine. Zato poznam samo eno domotožje: po mladosti na Dunaju... In vselej mi je bridko v duši, ko navale name spomini na preteklost, ki se meni ne vrne nikoli več, in ko čutim, da ne morem biti niti na Dunaju več toli svobodno vesel, zadovoljen in srečen, kakor včasih — takrat, takrat! —

Sentimentalen sem postal, toda Fanchetta me je poslušala z iskrecimi se očmi in krasni zobje so se ji bleščali skozi živordeče ustnice od radosti nad mojim gorečim pripovedovanjem.

(Dalje prih.)

Kot listi.

Pod vratom prebelim vso noč mi dehtita
nasproti dva cveta preživa,
in kakor da bila iz voska bi zlita
je roka, ki plašna ju skriva.

O, prste razkleni! Kot zganejo listi
se, kadar dih jutra jih boža,
prikaže naj v solnčni svetlobi mi čisti
ob roži dehteči se roža...

Janko Samec.

Bojazen.

»Joj, dragi, ne veš, kako me je strah noči,
ko pride k meni in vedno pri vzglavju stoji —«

»Kaj?«

»Ne vem, ne kaj — in ne vem, zakaj
stoji in gleda in ima strupene oči...
Veš, v takih trenutkih se zate bojim,
ker zdi se tako mi — tako kakor ti —
Ne ti... Ā vendarle — če bi bilo —«

»Kako?«

»Ne vem nič, kaj — in ne vem, kako.
Le slutim: zdaj, zdajle mi bo življenje ušlo:
sen, ti, ljubav... in sreča ž njo...
v bojazni razpaljeni pekel trpim.

Ivan Filbreht.

Bridka zgodba iz Levstikovega življenja.

Objavlja Avgust Žigon.

(Dalje.)

1. Levstikovi cilji in upi v Trstu.

Če se kako zlo zastara, ali zavoljo tega, ker je ostarélo, ni več zlo? Je-li zdrav, kdor ima v telesu mnogoletno hromoto?

Mar zmote književne slovenščine več niso zmote, ker smo se jim privadili po vsakdanji neukretni rabi, akoravno smo uže bili učeni, da to ni prav?

Fr. Levstik, Gosp. nasprotnikoma. 1859. [IV./116].

Dalmatin, Prešeren, Levstik: trije monumentalni vrhovi v razvoju naše literature! Tisti trije, ki so dodanes pri nas edini v tej potezi domačega slovstva. Nov vrh se nam dela ter narašča v sedanjih dneh pred našimi živimi očmi, in dala sreča, da nam res dorastel A — nam li bo? In ga li dočakamo že — mi?

Dalmatin, Prešeren, Levstik! Ne Trubar, ne Vodnik, ne Stritar, — ampak Dalmatin z Biblijo iz l. 1584, Prešeren s Poezijami iz l. 1847, a Levstik pa?

Ni ga mogoče v označbo tistega posebnega monumentalnega pomena, ki ga ima Levstik v naše besede slovstvu in razvoju, imenovati enega samega dela. Zato je ob Levstiku problem in pravo spoznanje dejstva nekoliko težavnejši. Vendar pa ne da bi rekel: da zato nedostopnejši. Treba le, če hočemo označiti tisti monumentalni napredek naše literature vsled Levstikovega vpliva, izreči tu — kolektivno besedo „Levstikova proza“, in dejstvo nam je jasno!

Ustanovil nam je Levstik in ob prave podstave oslonil v naši slovenski literaturi — prozo. To je tisto njegovo véliko delo njegovega sicer le bolj tesnega življenja; to tista velepomembna zasluga njegovih vsled razmer vse le bolj ozkih dni; to tisti monumentalni uspeh, pomenu Dalmatinovemu in Prešernovemu sovrstni vrh vseh njegovih sicer večkrat, posebno v poznejših letih vsled pretiranosti zagrešenih trudov.

Niso Levstika uvrstile v to visoko, dà, najvišjo črto našega slovstva njegove „Pesmi“ iz l. 1854, dasi je njihov véliki znak, da je Levstik

v njih mlad povzel ter vzdržal smer Prešernovo. In uvrstila ni Levstika tja sploh ne poezija njegova, pa naj je prav vsega spoštovanja vredna, — ker silni korak našega razvoja ni v tej dobi tik za Prešernom sploh ne pesništvo, ampak proza! Trud in delo Levstikovo, dà, boj njegov za slovensko prozo in njen razvoj, to je tisti akt njegov in fakt naše zgodovine o teh dneh, ki mu tiče za Prešernovim prvi monument.

Nastopil je to svojo velepomembno pot Levstik s trdnim in jasnim načelom v teoretično programatičnem spisu „Napáke slovenskega pisanja“ l. 1858. A hkrati pa tudi z živim praktičnim vzgledom, prav istega leta samega, l. 1858, v znanih dveh mojstrskih delih svoje proze: „Popotovanje iz Litije do Čateža“ in pa „Martin Kerpán z Verha“. S teorijo v Bleiweisovih „Novicah“, s prakso v Janežičevem „Slov. glasniku“.

Pričel je z grajo:

„Skoraj vsi, ki pišemo, stavimo slovenske besede, mislimo pa le nemški.“

In dodal:

„Po takej poti ne upajmo kmalo izverstne proze.“

Uvod sta ta dva stavka Levstikovih „Napák“. Ž njima je odprl Levstik l. 1858 tisto svojo in pa našega slovstva novo pot.¹⁾

Zavedeti se je tu, kako odločno in pa kako globoko je segel zlu naravnost do živega korena Levstik takoj s prvo besedo svoje nove poti, takoj s prvim stavkom svojih „Napák“. Prav brez vseh ovinkov, brez vsakega kompromisa takoj kar tja naravnost — v bistvo skeleče zadeve! Če kaj, priča nam ta jasni, zavestno-odločni pričetek, kako dobro je bil premislil ter tja do korenin prevdaril in premeril Levstik tisti literarni problem, ki se ga je zdaj polotil v „Novicah“ in v „Glasniku“ kar od dveh strani hkrati — leta 1858.

¹⁾ Zbr. spisi IV., 21.

Vedel je tu že jasno, kaj hoče in kam hoče. Ter vedel tudi, kakó naj se loti težavnega početja!

In ni slučaj, če je komaj leto kasneje (1859) Levstik srdito ponovil, gromko povdaril tisti svoj uvodni stavek ter iznova potrdil tehtni pomen njegov, češ, da pridi tudi še Hicingerju posebej do zastrtega sluha:

„Kar sem pa djal, temu sem še dandanes mož beseda pričo vsih Slovincov, da je namreč naša pisarija večidel nemška; da slovenske besede sicer stavimo, mislimo pa nemški. Tudi samega sebe nisem štel med bolje možé, ker sem rekel, da stavimo in mislimo, pa ne: stavite in mislite.“¹⁾

Udaril je s tem očitkom Levstik dobo v obraz; odtod — tisti protesti v sodobnosti! Švignil je bolnega duhá dobe, zato je takoj vstal odpor zoper njegovo pisanje. A to je le dokaz, da je Levstik dregnil v pravo živo kal zla s svojo besedo. V bolni, zastrupljeni misli je zasledil njegov pogled vzrok napačnega dejstva, ter neustrašeno tudi povedal svoji dôbi, kar je bil bolnega zasledil v njej; a povedal jej s pristavkom, da izvira njegova graja iz ljubezni in blagohotne namere:

„Da takó neslovenski pišemo, tega je kriva osoda in pa naša zgodovina; ali če ta reč tako ostane, tega pa ne bo kriva osoda, ampak mi, ki se hvalimo, ali vsaj hvalili bi se radi, da nam se ni treba učiti. Pri slovenskih „napakah“ me je spremljevala sama ljubezen do jezika in do naroda, pa ne psovaje, kakor so djali nekteri, ki ne vedó, kaj — pišejo. Ne rekel bi, da mi časi ni kanilo tudi kaj želči iz peresa, ali samó zató, ker bi lahko bolje pisali naši pisatelji, ko bi le hotli, in ker sem preverjen, da prilizovanje Slovincem ne pomaga čisto nič.“²⁾

Takó je torej Levstik začel. A kam je hotel?

Levstikov jasno začrtani namen je bilo pravilno „slovensko pisanje“. O tem priča gorenji drugi uvodni stavek „Napak“. „Izvrstna proza“, ki naj bi si jo „kmalo“ vstvarili in ustanovili, — to je bila Levstikova namera. „Izvrstna proza“, — ta beseda je tista nam dokumentarna dasi za oči res nekako nepovdarjena beseda Levstikova, ki izreka s pravim imenom tisti program, zavestno-določeni literarni program Levstikov. Pro-

¹⁾ Zbr. spisi IV., 91.

²⁾ Zbr. spisi IV., 91.

gram — nove poti. Sam nam je s to besedo določno povedal Levstik, kaj je pravzaprav misel in pomen „slovenskega pisanja“ v naslovu tiste temeljne razprave; sam nam s to besedo razložil, da razgrinja in biča tisti članek njegov — „napáke slovenske proze“. In cilj da mu je izboljšanje, dà, ustanovitev slovenskega pisanja v prozi. Razumeti bo poslej, kako velike literarne ideje se je lotil s tistim svojim delom v „Novicah“ in „Glasniku“ l. 1858 Levstik, in razumeti, odkod in zakaj poslej fakt, da stopijo v Levstikovem delu zdaj verzi daleč tja v ozadje. Našel si je Levstik šele s prozo, z delom in bojem za izvrstno slovensko „pisanje“ — svoj življenjski program in cilj, svoje življenjsko delo, da je poslej pod to novo perspektivo nekako zanemarljivo poezijo, popustil slovenske verze, ki jih je do tlej gojil tako vneto, zelo rodoviten pesnik, vse svoje mlade dni od zgodnjih dijaških let navzgor. Zapisal je Levstik tu svoje življenje drugi, novi ideji: programnemu delu za izvrstno prozo. In določil si s tem pri nas svoj literarni pomen, — ne kot velik poet, ampak kot slovenski prozaist.

Načelo svojemu delu za prozo, programni cilj in pot do cilja pa si je Levstik poiskal in našel, sam, z lastnim prevdarkom, — naravnost iz šole Kopitarjeve.

Izrekel nam pa ni Levstik tega svojega načela še v „Napakah“, ampak šele v odgovoru „Gospodoma nasprotnikoma“ l. 1859, kjer mu je našel formulo, ko je Hicingerju razložil „poglavitno misel“ svojih „Napák“, češ, „bistrim glavam je treba da se pomaga“. Tam je sebi in nam zapisal princip, „vodilno idejo“ svojega dela, svoje stališče in naziranje o stvari v te, z navodnicami posebej označene besede:

„Slovenec naj slovenski piše, kakor se prav govori, in varuje naj se ptujčevanja, kolikor more. Od nekdanjega jezika so nam ostale same razvaline. Otrebiti jih moramo kopriv, mahú in germovja; izkopati moramo kamen, kar ga je še dobrega, in tako z veliko težo novo poslopje zidati na podlagi unega, ki smo ga imeli, preden so ga jeli mnogi sovražniki podirati nam. Ali daravno je slovenski govor tako zakopan, vendar vsaki pisatelj naj brez potrebe ne kuje besed; ampak raje naj posluša, kakó si pomaga kmet, ker še zdaj se iz njegovih ust naučimo toliko kolikor iz našega najboljšega pisanja. Zatoraj bi morali naši pisatelji vedno in povsod na uho vleči prosto, nepopačeno besedo, sami sebi pa malo upati,

ako nočejo zaiti iz pravega pota. Posebno sestavljenk se nam je ogibati, vzlasti če nismo terdni v jezici; kader je pa vendar treba katero narediti, naj se išče primére. Med vsemi družimi narečji pa morajo Slovencu biti prosti Serbje izgled in vodilo, ker so mu najbližje ostali, in ker tim niso jezika pokazili neslovanski Slovanje!¹⁾

Pripoveduje nam Fr. Levec, da je mladi eksteolog Levstik (l. 1855) na Dunaju „hodil poslušat Miklošiča in se pomenkovat s starim Vukom.“²⁾ „Vuk je bil mlademu pesniku vademecum, in gotovo se ne motim, če trdim, da je Levstik zajel svojega Krpana iz srbskih narodnih pesnij,“ nam poroča spet Levec na drugem mestu.³⁾

Kar izpričuje tu Levec, je jedro, je rdeča nit — gorenjih besed Levstikovih o „poglavitni misli“ „Napák“: historično ozadje vsega življenjskega literarnega programa in dela Levstikovega.

¹⁾ Zbr. spisi IV., 104/5. — A če je to, kakor pravi Levstik sam, „poglavitna misel“ Napák, je pa predmet vse nekaj bolj konkretno določenega. Namreč: stavek. Isto je torej njih jedro, kar drja. A. Breznika razpravi: „Besedni red v govoru.“ (Dom in Sv. 1908, str. 222/30, 258/67, in pa posebni odtisec z letnico 1908). Stavkoslovna so v „Napákah“ posebej prva štiri poglavja, razpravljajoča „o skladanju slovenskih besed v stavek“; nadaljnja štiri poglavja veljajo potem gotovim posamnim napakam v sintaksi naše knjižne slovenščine v tisti dobi, deveto poglavje pa govori za sklep — o kritiki. Da se laže uživimo v ta fundamentalni spis Levstikov, podam naj tu pregled vsebina vseh devet poglavij po vrsti:

1. Glagole ne na konec stavka.

2. V stavku ne na začetek enklitčnih oblik; kedaj se pa sme izjemoma to zgoditi: 5 slučajev. („Ne“ stoj vedno tik pred velednikom.)

3. V postranskem stavku ne stoj nedoločnik. (Na pr.: ga potolažit poiščejo sladkarje.)

4. Trpni naklon je napaka: od koga si bil tepen.

5. Svojljnih genitivov nikar! Posebej v prozi ne!

6. Ne „bombajmo“! „Prešerin ima obilo tacih napak.“

7. Napake v posamnih besedah: znam, zamorem; imeti; terjati; vsaj in saj; kako da, kdo da, kje da; za z nedoločnikom; brez da bi, namesti da bi; djati. deti.

8. Napake v sestavljenkah. (Največje poglavje v spisu, od str. 42 do 81 v Zbr. sp. IV.; tu tudi vmes poseben odstavek — o slovarjih: str. 75 do 77; tu prvič Levstikova načela o slovarju. „Perva je: brez ostre kritike ni upati izverstnega dela nikjer, pa tudi tukaj ne!“

9. O kritiki. „Bog živi kritiko!“ To poglavje vse edinole o kritiki in njeni potrebnosti.

Poslednji dve večnoživi poglavji spravite, šolniki, našim fantičkom celi v drago plačevane čitanke!

²⁾ Levstikovi Zbr. spisi V., 318.

³⁾ Istotam: V., 335.

Nele Krpana, ampak tudi idejo in načelo „Napák“; dà, vso novo smer svojo si je Levstik samouko zajél — iz Vuka!

Vuk, „ta slavni, vsemu izobraženemu svétu znani samouk“¹⁾, Kopitarjev véliki učenec, je dal Levstiku — načelo in načrt. V njem si je Levstik našel zvezdo, ki mu je že od l. 1855 svetila, od l. 1858 pa poslej vse življenje kazala cilj, smer in pot!

Kar Vuk, to slovenski besedi — kdo?

„Iz njega slovanske besede se je še zdaj ter vedno se bode učiti... vsem pišočim Slovanom ter osobito nam Slovencem... Bil je samouk, in ti morebiti oholo vihaš nos, kadar mimo greš; a vrhu vsega tega je on bil mnogo več nego si ti...“ To in kar še piše tam l. 1879 Levstik o Vuku, misli vse — do besede tudi o samem sebi!²⁾

In tako se nam razkrije jedro Levstikovega literarnega življenja v dalekosežnem programu:

Drugi Vuk, — slovenski Vuk!

Ta pogled na Levstika nam dá hipoma prav razumeti vse njegovo delo, vse njegove borbe in boje, vsa literarna prizadevanja njegova od leta 1858 navzgor pa do konca življenja. In literarni pomen hkrati njegov za slovensko slovstvo.

In takó se sklene, glej, v Levstiku čuden razvojni krog: Kopitar je dal impulz in vzbudil Vuka, ki je vstvaril drugje „izvrstno prozo“ — iz jedra žive narodne govornice; isto pot kakor Vuk je izbral pri nas Levstik, da obveljavi in udejevstvu novo stopinjo razvoja med nami.

Kopitarjev učenec Vuk — na eni strani: vzgled prakse. Kopitarjev učenec na drugi strani pa — Miklošič, teoretik-slavist. Obedveh učenec „samouk“ — zdaj Levstik: s teorijo in prakso ob enem, umetnik-stvaritelj proze, izboren stilist in pa jezikoslovec slovenski.

Tako se sklene zanimivi krog razvoja pri nas organsko iz Slovenca Kopitarja — v Slovencu Levstiku, rodeč nam nov, zdrav, lep uspeh za svoj sad!

Slovnica in slovar, pripovedi in kritika, dà, celó delo za „Vrtec“ so poslej v Levstikovem življenju pravzaprav vse le dosleden odmev Vukovega dela in Vukovih uspehov. „Izvrstna proza“, „prava pravcata klasična slovenščina“ — pa je tisti dosledni cilj, ki mu velja slovnica in slovar in vsi spisi Levstikovi.

¹⁾ Levstik, Zbr. spisi V., 277.

²⁾ Zbr. spisi V., 277/8.

In v to službo, v ta namen, v ta svoj čisto literarni program je Levstik hotel udinjati tudi — politično časopisje! Literaturi, jeziku pomagaj do razvoja tudi politični časnik! To stališče in naziranje Levstikovo je važno za pravilno razumevanje Levstikove „politike“ in tistega takozvanega političnega dela njegovega; stališče in naziranje, ki ga treba tu na pričetku nameravane poti naše primerno povdariti; ki nam ga jasno označuje ter torej izpričaj posebej naslednja veleznačilna, doslej neznana, v ostrem boju zoper Bleiweisa nastala listina, — dokaz obenem nma, kaj si je obetal, kaj zahteval in pričakoval Levstik, da bo od političnega časnika pridobila ter da mora pridobiti za svoj razvoj — naša slovenska proza!

Listina,¹⁾ članek záse, slove:

O nemškem političnem listu za Slovence.

Zadnje „Novíce“ so nam oznanile, da je gotovo, da bode izhajal vsak teden dvakrat v Ljubljani političen časopis v nemškem jezici. Ker se ta reč ne dá začéti brez novcev i sicer nikakor ne brez kacih vsaj 2000 gld., morajo torej ti novci uže biti zagotovljeni, in če so zagotovljeni, kaže, da je več mož temu začetju prijaznih. Vém pa, da je v Ljubljani več tacih, morda večina Slovencev, kateri pa to se vé da nimajo novčne močí, ki se nikakor ne morejo s to mislijo sprijazniti. Gotovo, da imajo svoje vzroke tisti možjé, ki na noge spravljajo nemški list; enako gotovo je, da jih imajo tudi tisti, kateri s tem delom niso zadovoljni. Ker so „Novíce“ same [po] zagovarjajo to začetje,²⁾ kakor so uže večkrat pokazale, in tedaj se imajo za svoj namén kje potezati začetniki novega nemškega časopísa, tisti pa, ki s to mislijo niso zadovoljni, nimajo nobenega svojega glasíla, da bi v njem povedali, kaj se njim zdí o tej stvari, „Novíce“ pa zastopajo zdaj edíne vse slovenske zadeve politične vrste, kakoršno je gotovo to početje; zatorej menim, da mojemu

¹⁾ Levstikov odgovor Novicam z dne 22. junija 1864, ki so prinesle (na str. 205) med dopisi „Iz Ljubljane“ naslednje kratko oznanilo: „Nemški časnik, o katerem je bil že večkrat govor, je bil v nedeljo ustanovljen. Izvoljeni odsek je dobil nalogo, da deležnikom v prihodnji seji pové, kako stojí z denarno zalogo, z vredništvom in založništvom.“

²⁾ Levstiku je bila tu na mislih konstrukcija: Ker so „Novíce“ same zagovarjale to začetje. A med pisanjem je vzel pravilnejši sedanjik Levstik na mesto preteklega časa, pozabil pa so črtati.

sestavku ne bodo kratíle prostora, posebno še zato ne, ker se vedno držé pravíla: „treba je slišati dva zvoná, da se resnica izpozná,“ in tudi zato ne, ker ta ni važna samo v Ljubljani, ampak vsemu slovenstvu vredna zbiljnega premislika. Ker sem tudi jaz med tistimi, ki se temu početju ustavljajo, zato sem svoje misli zapisal, in Slovincem na razsodbo jih podajam v „Novice“.

Uže nekak g. Seljan, za ktereга vredništvo menda misli, da je sestavku podpisal tuje ime, ne svojega, govóri v *x* listu „Novic“¹⁾ zoper nov časnik v nemškem jezici, in slavno vredništvo samo pravi, da govóri v imeni „množih drugih“.|| Ali je to res, ali ni res, tega [mi] ne vém,²⁾ da jaz tistega sestavka nisem pisal, in tudi moja navada ní o národnih rečéh le izza grma streljati, ker mislim, da se lahko s podpisom svojega [imena] pravega iména pové, kaj se komu o tej ali reči zdí.³⁾ Sicer sem pa v načélu tistih misli, katerih je g. Seljan.

Na ravnost moram povedati, da me je v srce zbudlo, ko sem prvič slišal govoriti o novem slovenskem časniku v nemškem jezici, in menda tudi mnogo družih Slovencev. Zdelo se mi je, da se nam zopet vrača tista mrkla trotova doba, v kateri se je o slovenskih rečéh pisalo v nemškem jezici, ker naš jezik še ni bil zadosti izobražen, tista doba, v kateri je cvetla Karniolija in „Illirisches Blatt“; tista [léna] doba, v kateri se [je] Slovenec [niti v sanjah nikoli] ni domislil, da njegova prva dolžnost je, skrbéti za izobraževanje svojega jezika in svojega naroda, in sicer za tako izobraževanje, katero bi narod toliko povzdignilo, da bi se čutil, da [je] sin slovenske krvi, [in] da biti slovenske krvi bodi Slovincu ponos.

Govórica je sicer, da ta list bode imel samo ta namén, da bi Nemcem razodeval naše reči; da bi nemškutarjem odpiral očí; da bi jim vedril pamet; da bi jih spreobračal in izpokoril. Če⁴⁾ je to resničen vzrok, — česar pa nikakor ne morem verjeti — da bode izhajal slovenski list v nemškej suknji, v cilindru in fraku, potem je tistim možem, ki⁵⁾ dvigajo na dan, mnogo več

¹⁾ *x* je tu provizorična označba, ki jo je Levstik nameraval dopolniti iz „Novic“ s številko dotičnega lista: 24.

²⁾ Izostali sta Levstiku tu besedici: *vém pa*, ali nekaj enakega!

³⁾ Izpuščena je očividno tu v rokopisu besedica: o tej ali oni reči...

⁴⁾ Rokopis: Ce[s]

⁵⁾ Izostalo je tu Levstiku: *ga*

do Nemcev i nemškutarjev, [kteri nimajo nikakoršne bodočnosti] nego do nas Slovencev, [ki] [ki imamo bodočnost svoje narodnosti, za katero] smo se vedno s poštenim srcem in čistim namenom potezali; [za narodno reč]; ¹⁾ potem je 200 ljubljanskih nemškutarjev, katerim so [pri] všteti tudi pravi ljubljanski Nemci, tem možém več mar nego za vse druge Slovence, ki živé po || [Istri] Kranjskem, Štírskem, Koroškem, Primorskem, po Istri, po Ogorskem in po Hrvaškem, kteri pa besedice blagonosne nemščine ne umejo. To je [tako cud] dosledno resnično, pa vendar tako težko verjeti, da človek misli, da ne hodi več po tistej slovenskej zemlji, na kterej se je porodil, po tistej Ljubljani, ktera se je posebno zadnje čase tako narodno pokazala, med tistimi možmi, kteri so do zdaj vedno delali, trudili se in skrbéli za národno omíko slovenskega naroda; temuč zdí se mu²⁾, kakor tistemu črnorízcu (menihu), ki je 300 let poslušal petje nebeške ptice, potem pak povrnivši se v samostan, dobil v njem vse neznané, tuje ljudi, katerih ga nobeden več ni poznal, niti on nobenega. Za nemški časnik se ubijati zdaj, ko nam je slovenskega tako treba! Zdaj, ko je naš jezik tako izobražen, da se v njem lahko piše vsaka stvar! — Ko je lansko letu³⁾ v „Napreji“ bila pravda zato, da bi se poprijeli Slovenci v pisavi hrvaščine, dobro vém, da so v Ljubljani bili vsi veljavni slovenski misleci te sodbe, da hrvaščine se ne smemo uže zato na enkrat poprijeti, ker nam od vseh strani pretí tujstvo, ktereга se moremo [samo] ubraniti samo izobraževanjem svojega naroda, ktereга pa ne moremo izobraževati v nobenem družem jezici nego v domačem, ker z nemškim tujstvom le še večo strugo kopljemo.

„Novice“ so se oprle na Gregra, ki je v Ljubljani bivši [po] rekel, da je Čehom dosti koristil nemški list „Politik“, in da jim je potreben. To radi verujemo, ali pri Čehih je vse drugače, ker imajo Narodne Liste, Hlas, Narod, Boleslavan, politične liste pisane v svojem jezici; in med njimi || živí tretjína Nemcev, katerih pri nas razun Kočevarjev ni čisto nič. Ko bi mi Slovenci imeli

¹⁾ V rokopisu je bil Levstik najprej zapisal: nas Slovencev, ki smo se vedno s poštenim srcem in čistim namenom potezali za narodno reč; — izpremenil pa je potem to prvotno besedilo z novim dostavkom med gorenjima dvema pokončnicama, ter zadnje tri besede črtal.

²⁾ Prvotno: *mí*

³⁾ Pisna napaka v rokopisu; nam. leto

političen list v svojem jezici, potem bi se nihče po robu ne staval nemškemu časopisu o narodnih rečéh, ako bi se morda tak list potlej še komu potreben zdel, o čemur pa jako dvomimo, ker bi se ne mogel nadjati zadosti naročnikov. [D] Ne vém, kako čutijo drugi ljudjé, a kar se mene tiče, moram povedati, da se mi zdí sramotno, [in da me v dušo zbada,] da slovenskega političnega lista nimamo, in ko ga nimamo, da se nihče ne najde, kteri bi mu pomagal na noge, za nemški časnik se je pa zbralo precej toliko mož in ž njimi toliko novcev, da bode¹⁾ gotovo začne izhajati. „Novice“ so rekle, da svoje lahko dene vsak, kamor če [l. [m]] To je gola resnica; toda svetejša resnica je, da se nam je dan denes boriti za svoje pravice, za obstanek svojega naroda, za njegovo duševno in telesno blagost, in da tega ne moremo doseči brez žrtve, bodi-si ta žrtev na novcih bodi-si na delu in trudu za slovenski.²⁾ Vi veljaki slovenskega naroda, ki ste za nemški list precej in tako lahko dobili polog (kavcijo) in novce, kar jih bode treba za druge stroške, resno vas smém vprašati, kje ste bili pa takrat, ko Slovenec toliko časa ni imel slovenskega političnega časopisa? ko se je toliko časa govorilo in govorilo, da ga na noge skoplje ta in ta? Kje ste bili, ko je umrl „Naprej“? Če „Novice“ pravijo, da vsak list mora skrbéti zase, da se ohrani, tega jim gotovo ne izpodbijamo, ali nam bodo menda vendar tudi || pritegnile, da političen časnik je Slovincem narodna reč, in da je národ več nego osoba. Tudi se ni bti nikakoršnega političnega časnika „Novicam“, dokler ostanejo, kakoršne so zdaj. Mogoče je, da [se] nekteri za nemški list zatega delj tako potezajo, ker laže pišejo nemški nego slovenski. Ali, če hoté s svojim peresom slovenskemu narodu kaj koristiti, lahko spišejo nemški, in vsako vredništvo [pr] [jim] rado prestavi vsak veljaven spis.

Hud boj je bil v deželnem zboru, da bi se hitropisna poročila zborovih sej tudi slovenskemu narodu predstavila v slovenski jezik, da bi tudi národ obširneje mogel zvedeti, kako se vedó njegovi poslanci. Zdaj bodemo pač brali obširnejše popise o deželnem zboru, ker novi list bode izhajal dvakrat na teden, če sem prav slišal; torej veselí se národ! Ne boj se, zate se [dobro]

¹⁾ Ta beseda je tu odveč; kaže, da je L. nameraval futurálno obliko, vzel potem sedanjik „začne“, prezrl pa črtati „bode“.

²⁾ Izostala je tu pomotoma beseda *list* ali *časnik*.

skrbí, [če tudi le] ker če nemškega jezika še ne znaš, pa se ga skoro naučiš. Nemški list bodo [prve . . .] podpirali prvi naši bistroumci; uže iz radovednosti [si] bodeš v učilnici moral pridnejše v glavo vtepati [das hauptwort] nemške „redetheile.“ Bližajo se nam tisti mirni časi, ko smo še pokojni sedeli v senci [svoj] figovega drevesa, tabak pili, pa [andohljivo] na to [mislili] [premišljali],¹⁾ kako srečno je biti pravi Kranjec, pa ne Slovenec. Murgel! veselí se! [tvoj] zora tvoje zlate dobe poka! Tržičanje! bodíte veseli! Kmalu boste brali v nemškimo jeziko novo evangelje, da smo samo Kranjci, pa ne Slovenci. Prav ste govorili tisti, ki ste rekli || da našemu praktičnemu kmetu je malo már za jezik, da ima le dovolj žgancev in kislega zelja. Resnice vaših tehtnih besed so se prepričali tudi naši veljáki, in zato dobímo kmalu [tak slovenski] političen list, da tudi vam ne bode trn v peti, akoprav ga národ ne bode mogel razumeti.

Zakaj je med Slovenci tako gibanje? Za jezik, ki je znamenje narodnosti. Zakaj imamo društva in čitalnice? Za jezik, za kateri se pa baš po čitalnicah dosti premalo skrbi, in tudi ljubljanska se ne more hvaliti, da [je] dopisnik v Lajbahaerici legal, ko je pisal 2. maja t. l., da se je pri njenej veselici govorilo več nemški nego slovenski. Za kaj smo do zdaj pisali vse [knjige in] časopise? Za jezik, da ga izobrazimo, in za narod, da ga podučimo v njegovem jezici. Tako je bilo do zdaj, ali dan denes tega nam ni več treba, ker imamo izvrstne narodne učilnice, ker naše slovstvo ni več tako majhno, kakor je bilo tačas, ko nam so očitali nemškutarji, kterim bodedo zdaj dobrotljivo oči odpirali, da ga lahko človek nese v ruti seboj; dan denes nam tujstvo ne preti več, torej nam tudi naroda ni treba več izobraževati, ker mora ostati Slovenec; dan denes imamo toliko slovenskih vsah²⁾ dan izhajajočih listov, da kar izberi si kakor v hruškah, torej lahko za šalo poskusimo, ali znamo še kaj nemški

¹⁾ Prvotno je Levstik zapisal: pa na to mislili, kako . . . Črtal je potem *mislili*, zapisal nad to besedo glagol *premišljali*, prezrl pa črtati še besedici *na to*; pravilno bi torej bilo: pa . . . *premišljali*, kako . . .

²⁾ Pisna napaka nam.: *vsah*

pisati,¹⁾ ali smo uže do dobrega pozabili, ker tudi v deželnem zboru in po pisalnicah ne [naj]deš več nobene žive duše, ktera bi hotela besedico nemški pregovoriti. ||

Zdaj ko so naši slovenski časniki utrdili poslancem parlamentarni jezik in uradnikom podali pisavo, ne more živ krst zameriti nam, če v pornih urah tudi kak nemški sestavek spišemo, ali če celó nemški list začnemo izdajati.

[Da se] Naj *premišljamo* to reč, kakor bodi, naj jo obrnemo, na katero stran si bodi, nikoli ne more videti prave[ga] narodne koristi novega slovenskega časopisa v nemškem jezici, v papenhajmarjih, v cilindru in fraku, še posebno pa ne, ko smo slišali nekoga, ki je za nemški list podpisal podporo, glasno reči, da bi je za slovenski časopis ne bil. Če se komu zdí, da mora imeti svoje osobno glasílo (leiborgan), naj gleda, da to osobno glasílo ne bode narodu napredka kvarílo, ker narod je več nego osoba, kar še enkrat ponavljam. Torej: „videant consules ne quid respublica detrimenti capiat“!

Morda bi mi kdo mogel očitati, da se zato tako vpíram [si] nemškemu listu in poganjam za slovenski, ker bi se rad sam zopet kam vkéril, ko je umrl „Naprej,“ pri katerem sem imel službo; torej moram na ravnost povedati, da si lista več ne želím dobiti v roke, ne zarad skrbí, ktere ima človek v tem delu, ne zarad zatožne klopi, na kterej sem moral sedeti, ne zarad Žabjaka, [v kte] kteremu sem komaj ušel, na katerem pa g. Vilhar baš zdaj sedi, ampak zarad tega, ker vé, kaj in koliko [vza] prime v roko tisti, ki se lotí političnega lista [i]. Kar sem tukaj pisal, to sem pisal, ker sem resnice vseh svojih besed živo preverjen, in ker tudi vé, da pošteno nasprotovanje || vselej več koristi nego škodi, in pa tudi zato, ker bi rad iz|pod|bodel še druge Slovence, naj bi o tej reči resno *premišljali*, če morda še niso.

V Ljubljani 20. junija 1864

Fr. Levstik.

¹⁾ Rokopis: poskusimo, [tudi, kako se nemški glasi potezanje za] ali znamo . . . (Dalje prih.)

Gospodična Mici.

Spisal Franc Milčinski,

(Dalje.)

Poteklo je blizu leto dni, odkar Smuk ni bil več vdovec, pa je nekega lepega dne zopet sedel v Šipljevi krčmi. Pred njim na mizi je stalo pol litra vina, postrani klobuk na glavi pa je pričal o tedanjem vznešenem razpoloženju svojega gospodarja.

Ob drugi mizi sta stala in se menila sosed Žerjav in krčmar Šipelj, in se je menil Žerjav o Šipljevi čistilnici, ki bi jo bil rad dobil na posodo, Šipelj pa, ki ni rad posojal, je stokal o putiki, ki da se mu oglašča v palcu švepave desne skončine, in sta sukala tok pogovora vsak na svoje kolo.

Dobremu Smuku je bil čas dolg. Prekladal se je z enega komolca na drugi, premikal klobuk iz slikovite lege nad desnim ušesom v še slikovitejšo nad levim, popraskaval se po glavi — pretet in pol, dolgčas je, kakor popoldne pri nauku! Če bi imela ona dva vsaj pošten oné, pomenek, takšen, da bi se izplačalo vmes ziniti kako moško ...

Čistilnica, čistilnica! Da bi ga strela, tega Žerjava! Čistilnica! Kakor da njemu, Smuku, oponaša brezdelje in mu zavida kapljo vina. Pri tej vročini! Ob taki vročini ni nikomur zameriti, če ga stisne polič ali dva. Čistilnica! Pojdi se ...!

Mu je pa še ljubše Šipljevo čvekanje o putiki in bolečinah v palcu. Tod se prej lahko pritakne kaka pametna beseda iz lastnih bogatih izkušenj. In jo je pritaknil.

„Hardun!“ je rekel in se preložil na drugi komolec, „ko sem služil komis in so mi šla leta h koncu, hardun! — jaz pa bolan. V hrvaški deželi, oné se pravi mestu — Zagreb. Vroče je bilo, hardun! da so cepali od vročine kakor muhe — mene pa zeblo kakor psa. V špitalu sem ležal marót, pa pravi rogamencarčet in reče: Smuk, reče, jaz se te ne upam izonegati, kje rajši umreš, tukaj ali doma?“

Hardun! Dobri Smuk je prekinil svojo zanimivo povest — oni dve žlambori ga ne poslušata! Čistilnica in čistilnica! — Zmajal je glavo in pocedil dolg in počasen pljunek pod mizo.

Zmislil si je drugo.

Natočil je in polni kozarec porinil tja od sebe, da je pljusknila blažena moča čez rob. „Žerjav, ná, pij!“

Žerjav, bahač štimani, še v mar ni vzel prijazne ponudbe.

Tako je prisilil gostoljubnega Smuka k ponovnemu, nujnejšemu klicanju. „Žerjav, slišiš? Žerjav, ali si gluh?“

Zdaj se mu je Žerjav vendar oglasil. Ali ne tako, kakor je Smuk pričakoval in je po pravici smel pričakovati. Čevsknil je vanj. „Siten bodi! Sam pij, če si žejen! Če nisi, pa pusti!“ In sta se pomeknila s krčmarjem iz sobe.

„O primoj!“ je zamrmral Smuk. „O primoj!“ Zmajal je z glavo in si popravil klobuk v docela nov, nič manj slikovit položaj.

Nak, ta svet!

Potegnil je pred se kupo, ki jo je bil Žerjav tako neprijazno odklonil, in je malo odpil. Onih dveh ni bilo več čuti v veži. — Smuk je bil sam.

Sam s svojimi mislimi in z nebrojem muh, ki so tekale po mizi, srkale polito vino, letale okoli Smuka, mu sedale na nos in mu silile v usta.

Kaj bi Smuk z muhami! Ali naj muham pripoveduje, kako je bolan ležal v mestu, ki mu pravijo oné — Zagreb? Brigajo ga muhe!

Za družčino so mu torej ostajale le še misli. Pa komaj je pričel misliti, že je stresel glavo in si z novim požirkom poplaknil grlo in možgane: svoje misli — nak! Skoraj so mu muhe bolj všeč.

Zagledal se je vanje, ki so srebale opojno lužo. Kako so zamaknjene v pijačo! Dregneš jo

s prstom — kmalu, da se ne prestopi! Diši jim, mrcinam. Muha je nespametna stvar, ve pa le, kaj je dobro. — Hardun! nalezle se ga bodo.

Glej jo, ono-le, kako si brusi noge! Ali se na ples ravna? Ali na boj? Pa se dajmo! Nemara bi še klobuk treščila ob tla, če bi ga imela, kakor se spodobi pijancu, ha! — in na glas zavriskala, kanacija.

„Ji ji ji ji!“

Hudika: Razlegel se je vrisk.

Pa ni treba misliti, da je dobri Smuk tudi le za hipec sodil, da je zavriskala muha — o, Smuk je bil prepameten mož! Harmonike pa so tudi pele poleg vriska in harmonik, ne, harmonik muha ni imela.

Ozrl se je skoz okno. Ha! Rabuza je! Sredi ceste koraka, s klobukom na primojduš, za klobukom solnčno rožo, veliko kakor pehar, golorok — in vleče in tlači brenčeči meh. Smuk mu je s pestjo pobunkal po oknu, z glavo mu pomigal.

Rabuza ga je spoznal; z vojaškim okretom je krenil s ceste in z donečo glasbo prikorakal v hišo.

„Lani sem kupil ji kilo kofeta,
letos pa hoče cel'ga teleta.
Kje bom jemal,
da bom babam dajal!
Ejupjupjupjup, ejupjupjup!“

se je drl in se spremljal. Končal je s hreščočim akordom, kakor da se je spopadlo krdelo maček, in postavil svoj orkester na mizo. Rekel ni ne bev, ne mev, ampak si natočil Smukovega vina, ga izpil v dušku, in prazni kozarec trdo postavil na mizo. Z visečih brk si je otrešel kaplje, potem si je spet optal meh. „Mudi se mi.“

Smuk je ugovarjal: „Kam se ti mudi? Tod-le sedi in pij! Hardun, vroče je — kam boš hodil! Pasje vroče, hardun! kakor takrat, ko so me dali od soldatov in sem bil bolan kakor cucek. — Pij, Rabuza, vem da si žejen! — Ob kozolcu sem ležal, hardun, solnce je žgalo, jaz pa zadet z vojaškim plaščem, se mu reče bandura, in me je zeblo, da sem kar pokal.“

Rabuza je zvrnil drugi kozarec vase in praznega loputnil po mizi. Fff — je puhnil kaplje z brk Smuku v lice, to mu je bilo v zahvalo.

„Mudi se mi, krščen Matiček! Danes je sveta Ana, baba je prišla domov, da dobi za god batine. Jo grem vezovat. Ji ji ji ji!“

Ana podgana, županova hči,
bi se rada možila, pa dote nič ni,“

je zapel in zagodel in brez slovesa odvriskal skoz duri.

Zopet je bil sam dobri Smuk. Potočil je ostane in ga pocedil vase. — Preklicani Rabuza! — Preudaril je Rabuza, moža in njegovo početje, in tudi ni zamočal cilja in konca svojega preudarka: „Ha!“ se je zasmel kratko, kakor da se mu je zaletela kost, in „Hardun!“ je rekel in „Nak!“ Tako je razodel posledek svojega preudarka in še glavo je zmajal in prepeljal klobuk na drugo uho in pljunil pod mizo. In bi bil razodel in povedal še marsikaj lepega in vrednega, da se zabeleži in natisne v prid poznejšim rodovom, pa je začutil zunaj v veži krčmarja.

Poklical ga je: „Šipelj! Šipelj!“

„O jeja!“ se je slišal vzdih in prišvepal je v sobo kislega obraza Šipelj. „Jeja!“ je postokal, vzela z mize prazni polič in spet odšvepal.

Čim se je vrnil, mu je Smuk napil. „Pij, Šipelj, in na dobro zdravje! Mene je tudi imelo, mene! Oné sem mislil — ne boš več trave tlačil. To je bilo takrat, ko so me od soldatov poslali. Vse recnije sem preizkusil, pa ni bilo tistih, da bi mi pomagale. Za kozolcem sem ležal — poslušaj me Šipelj, doli sedi! — in zeblo me je, da so mi zobje peli...“

Krčmar je dvignil čašo, toliko, da si je zamočil ustni. „Joj joj!“ je rekel in ni zastokal nad vinom — kaj še! — ampak nad palcem desne noge, in se je obrnil zopet vun in spotom godel: „Sitnost sitna!“ in ni sitnost veljala Smuku, kaj še! — Šipelj je bil preolikan, da bi žalil gosta, petičnega ali vsaj kreditnega — veljala je Žerjavu, ki se je zopet oglašal pred hišo in se ga ni bilo moč otresti.

Dobri Smuk pa je zopet sameval. Hardun! in o primoj! — sameval čisto sam sredi že omenjenega nebvoja muh, ki so se pasle po mizi, rojile po sobi, brenčale ob šipah in nagajale Smuku okoli nosa. Sam je bil, grelo ga je, parilo se je razlito vino in dehtelo, muhe so šumele, od daleč mu je bila ob uho enakomerna pesem cepcev ta-ta-ta-ta ta-ta-ta-ta, ta-ta-ta-ta ta-ta-ta-ta, ta-ta-tá ta-ta-tá brez konca in kraja in Smuk bi bil nemara zakinkal.

Morebiti je celo zakinkal — reč je čudna — in morebiti — le sanja. Sanja, da stoji ženska

MAKS ŠVABINSKY: POLETNÁ NOČ.

prikazen v durih. Ženska, kakršnih ni v Kosezah, in baš zato je Smuk sodil, da sanja.

Odpiral je oči, da se mu je gubalo čelo, in zijal tja v duri.

Hardun! Niso sanje. Ženska je, iz mesa in krvi, in mlada je — belo, pikasto jopico ima, višnjevo krilo in odprt rdeč solnčnik — suče glavo, obrača oči po kotih in zdajci jo začudeni Smuk tudi čuje: „Ali ni nikogar doma?“ in mu je zvenelo po ušesih, kakor da je že prej dvakrat vprašala enako.

Nenadna in nevajena je bila ta prikazen. Zlasti je Smuka bodel v oči rdeči solnčnik. Takih marel ob lepem vremenu ne nosijo ljudje, če niso nemara prav visokega rodu. Zapustila sta ga samozavest in zgovornost in ni zmožel daljšega odgovora nego: „Nikogar.“

Sitno se mu je zdelo, počasi si je nalil, počasi je pil in počasi dotakal; obširno se je odkašljeval, važno sukal klobuk in se praskal po glavi — vse to, da zopet ulovi izgubljeno ravnotežje duha, pa tudi zato, da bi vznemirljiva prikazen z rdečim solnčnikom videla, izprevidela in upoštevala, koliko ima on opravila, in ga ne bi več motila in spravljala v zadrego z ogovori in vprašanji.

Ženska je stala v durih, z robcem si pahljala zrak v zariplo lice in čakala, če bo kanilo še kaj odgovora. Ni ga bilo. Glasno je dehnila „h!“ pa je pogumno stopila v sobo in sedla ob steni na klop kraj mize, kjer je na nasprotnem koncu vladal Smuk.

Sedé je zaprla solnčnik in ga položila poleg sebe. Obrisala si je z majhnim, premočenim robcem čelo in vrat, dala zopet od sebe sapo — h! — položila si roko z razprostrtimi prsti na prsi, zamežala, glavo naslonila nazaj, iz ust pomolila jezik. V tej veledramatični pozi je ostala pet sekund. Dalj žalibog ni mogla — zaradi muh, ki so domišljave smatrale, da je iz ust ponujajoča se sladčica nalašč pripravljena zanje. Še par trenutkov in si je toliko opomogla, da je vzdihnila: „Vroče je.“

Dobri Smuk ni bil vajen občevati z odličnimi osebnostmi. Presenetil ga je bil rdeči solnčnik; veledramatična poza z razkrečenimi prsti na prsih in z jezikom iz ust pa ga je naravnost zbegala. Ne, da so taka bitja na svetu! Menda jim gospodične pravijo in v mestu živé ali kali. Že dve slini je bil požrl, ki sta bili prvotno namenjeni drugam, pa ju je od same obzirnosti

sredi pota zatajil in spravil. Pa se je sramoval svoje okorne zadrege in jo premagoval: Saj ni tako visoka. Če bi bila visoka, si je rekel, ne bi k njemu prisedala, k Smuku, in ga ogovarjala. Zapazil je tudi, da ima prepoteno bluzo — visoka gospoda se nemara sploh ne poti!

Pa se je drznil in ji pogledal v obraz: gologlava je, lase ima nafrfrane po čelu, lica je bolj suhega, nosu kljukastega, oči bolj majhnih, ampak živih, da je Smuku kar zaščemelo okoli vratu. Ni napačna, se mu je zdelo, in čudil se je: tuja je, pa obraza vendar tako domačega, kakor da jo je videl že neštetokrat.

Vračal se mu je pogum, popravil si je klobuk lepo na čelo in pritrdil: „Vroče.“ Izpregovoril je to besedo in jih pravzaprav ni imel več v svojem načrtu in sporedu. Pa je zagonetna neznanka vanj zrla s takim zanimanjem, da se mu je nerodno zdelo nehati in je dodal še konček: „Vroče. — Hardun, kakor takrat...“

Govoril je bolj zase, preslabe je imel danes izkušnje s svojim pripovedovanjem. Zasukal je klobuk, mahnil z roko, kakor bi podil spomine, in je rekel: „Ha!“

„Grozno!“ se mu je čudila tujka in se poleg branila muh, ki so z neomajnim zaupanjem prežale, da se jim slednjič uresniči obljubljeni slastni pojedina.

„Ja,“ je potrdil Smuk z rastočo možatostjo, „tam-le ob tistem-le kozelcu sem ležal,“ — pokazal je s palcem čez ramo — „se pravi: ta kozelc je nov, takrat je stal še stari, vihar ga je podrl ravno tisto jesen in je bilo na svetega Lukeža dan.“

„Kozelc je vaš?“ — je vprašala neznanka.

„Moj, čegav pa!“ — Ob kozelcu sem ležal, s soldaško banduro zadet, solnce žgalo kakor sam oné, mene pa zeblo kakor cigana v burji.“

„Ne... ampak...“ se je čudila tuja ženska. Glas ji je bil hripav. Dvignila je levico in razkrečene prste položila na goltanec, zamežala in zopet vznemirila sladkosnedo mušje krdelo z vabljivo sliko slastnega prikuska v odprtih ustih. „Žejna!“ je vzdihnila. „Ne vem... in sploh...“

Né krčmarja niti njegovih ljudi ni bilo v bližini. O takem času je na kmetih dovolj nujnejšega dela nego pasti pijanca in njegovo žejo. Smuk je preudarjal, ali bi ali ne bi. Dotočil je v kozarec, ga počasi pomeknil tja po mizi, in ne da bi pogledal zanimivo neznanko, rekel: „Če se ne gabi!“ Potem si je zamišljen mel nos, kakor da ni rekel ničesar.

Neznanka je bila sila presenečena. Rekla je: „O!“ in „kaj...“ in „Ampak...“ in „Res...“ in „Grozno!“ Slednjič pa je le iztegnila roko po kozarcu. S prstom in robcem si je nežno krog in krog obrisala ustni in s sramežljivim nasmehom nastavila mastni kozarec, ki je prej postal prazen, nego ga je odstavila — tako majhen je bil. Oziroma ni bil baš majhen, toda njena žeja je bila tako velika.

Prileglo se ji je. „Grozno!“ je izjavila in „Hvala!“

Smuk se je ni več bal — pijača ljudi izenači in pobrati. „Nemara ste iz Ljubljane?“ je vprašal.

Ženska je pokimala. „Iz Ljubljane.“ Nasmehnila se je, tajinstveno je pogledala v strop in zabincala z ного. „Iz Ljubljane prihajam. Doma sem pa drugod.“ Lično je zapela: „La la la ...“

Smuk je natočil, si z dlanjo obrisal brke, malo odpil, zopet dotočil in kozarec porinil nazaj po mizi. „Če se vam ljubi.“ Spomnil se je krčmarske resnice, ki jo je večkrat slišal iz Šipljevih ust, in jo povedal: „Boljše je dvakrat piti, kakor enkrat biti žejen. Hardun!“

Ženska se ni branila. „Grozno!“ je rekla, se s prsti doteknila goltanca in z očitno težavo požrla slino. „Bom še jaz dala za pol.“ Krepko je potegnila.

Potem pa se je pričela smejati. Najprej se je smejala kar tako in brez vidnega vzroka, potem se je smejala lastnemu smehu, slednjič ni mogla nehati.

Smuku je bila všeč. Je vsaj prijazna, ne kakor njegova ...

Odleglo ji je od smehu in se je oddehnila: „O Marička!“ Vstala je in se ozrla skozi okno. „Tisti-le kozelc, pravite, je vaš?“ — Pogledala je Smuka. „Sem mislila, morebiti je Menartov ...“

Smuk se je zavzel. Tako se je zavzel, da se je spozabil in slino ni požrl, ampak jo počasi spustil pod mizo. — Menartov! Odkod ga pozna, Menarta, in kaj naj bi imel Menart pri njegovem, dobrega Smuka, kozelcu. Mar ženska ve, da je oženjen z Menartovo Micko? Pa če je, zaradi tega kozelc ni Menartov. Ni in ne bo. — Ta reč Smuku ni bila po godu in prvi slini je sledila druga.

„O, tako me vse zanima!“ je vzkliknila neznanka, „ne, ampak res...“ in je v dokaz res-

ničnosti te izjave položila razprostrto roko sredi prs in obrnila oči, da je pogledala kar z belim.

Sedla je zopet z robcem, zmečkanim v kepico, si je obrisala, čelo, usta in nos in pokimala Smuku: „Oh ... jaz ... in sploh! — Pod kozelcem ste ležali? Kako je bilo?“

Prijazni odgovor je Smuku razpršil pomisleke. Tako hvaležnega poslušalstva ni bil deležen še nikdar. Privzdignil je klobuk, da se je malo popraskal nad čelom.

„Kako? Ha! — ležal sem, hardun! — in obetalo se mi je: štirim na ramo, hajd v jamo! Pa pride ženska mimo — saj ne vem, ali je bila ženska ali ne, na oči se je kazala, kakor bi bila — in je nesla koš, menda je bila beraške sorte. Me pogleda ženska in vpraša. Kaj mi je, pravi, zakaj da ležim. Oči pa je imela take, hardun! — oči ...“

Ozrl se je Smuk po mizi na steklenico, na kozarec, na lužo, na muhe — ozrl se je po sobi na uro, ki je stala, na peč, na métrgo, na podobo svetega Martina v kotu in iskal s katerim predmetom bi lahko prispodobil one oči. In bi se mu bilo nedvomno prej ali slej tudi posrečilo in bi bil čim najtočnejše označil posebnost onih oči.

Ali hvaležna poslušalka se je prehitro začudila: „A ja?“ in „Grozno!“ Polni ta uspeh je napotil pripovedovalca, da je opustil nadaljna prizadevanja zastran prispodobne in je nadaljeval svojo povest.

„Vprašala me je in jaz ji povem: tako in tako in da me trese oné, mrzlica. Pa me vpraša oné, ženska — saj ne vem, če je bila ženska — kako sém se recnoval in če sém že pil lužo izza hleva.

Pil.

Vodo od kuhanih mrtvaških kosti?

Pil! — Ni bilo šmenta, da ga ne bi bil vžival, pomagala pa nobena reč.

Pa mi je dala še en svet. Hardun, mislil sem, da ne bom mogel. Pa sem zamežal in stisnil nos in sem pil. Prvič — nič! Drugič — nič! Tretjič mi je pa odleglo kakor odrezano.“

Poslušalka se je sila čudila. „Ne... ampak... jaz ... kaj je bilo tisto?“

„Ne povem, ker ne smem,“ je zavpil Smuk. „Nikomur nisem povedal in ne bom, še že —“

Hotel je reči, da niti lastni ženi ni razodel skrivnosti čudovitega onega leka, pa je zadnji hip zasukal besedo, da ženski že celo ne.

„Nak, vi!“ mu je šegavo požugala neznanka in ni odklonila ji vnovič ponudene čaše.

„Kaj sem pil, ne povem, „je junaško razkladal Smuk. „Greh ni bil, drugače bi se moral izpovedati. Grdo pa je bilo in hudo. In še to je rekla, če bi jo še kdaj videl, takrat bo z menoj amen, hajd po gobe.“

Poslušalka je majala glavo in pogledi polni občudovanja se ji niso mogli ločiti od Smuka. „Kdo je neki bila ona ženska?“

„Ne prej je nisem videl, ne pozneje. Izza Mencejeve hiše pa je prihajala.“

„Izza Menartove?“

Smuka je zbudlo. Kaj vedno onéga z Menartom! „Izza Mencejeve pravim. Mencej je tam-le, oné — Menart pa tod-le v stran, kjer gleda kos strehe izza oreha.“

Kazal je, tujka je pristopila in se stegovala, da bi boljše videla, in se je naslanjala na rame dobrega Smuka. Vrh oreha in kos strehe sta morala biti dokaj zanimiva, kajti trajalo je nekaj minut, da se ju je tajinstvena tujka nagledala.

Potem je zopet sedla na svoj prostor.

Vzdihnila je: „Svet je godla, mi pa kuhlance v nji.“ Zamežala je, toda se hitro spet otresla mračnih misli. „O, gospod, ne ... zakaj ne pijete? ... jaz ... saj je res ...“ Natočila mu je in lično zažvrgolela:

„Za čašo vinca rujnega
pošten kristijan življenje da,“

in je pojoč zibala glavo, da človek ni vedel, ali jo je bilo lepše videti, ali lepše slišati.

Kar iznenada pa je vprašala: „Menartove — ali jih poznate?“

Hudimana, že zopet Menartovi! Ali me lovi babnica ali kali — je preudarjal Smuk.

„Poznam,“ je odgovoril kratko in previdno. Ne kaže, si je mislil, da ji razlagam, kako sem zvezan z Menartovo hišo. Spomnil se je svoje žene — kaj bi rekla, če bi ga videla tako-le v veseli družini! Pusto ga je prijelo okoli srca.

„Imajo kaj otrok?“ je izpraševala neznanka.

Kam neki meri ljubljanska ta perut, je pomišljal Smuk. Pokimal je, pa hkratu pospusil, da besedo obrne na drugo plat. Popravljal si je klobuk s čela, izjavil: „Hardun!“ in zahreščal prelepo pesem od Lovrenca in njegovega čevlja brez podplata.

Pa je bil Smuk slabši pevec nego pivec in je lepo to pesem, komaj jo je pričel, tudi že za-

vozil in sramotno prekucnil v jarek. „Ha!“ se je opravičil, „preveč je vroče.“

„Močen glas imate,“ ga je pohvalila vljudno tujka, „sploh ... bariton ...“

„Baratom,“ je modro pritrdil Smuk. „Ko sem bil soldat, sem tudi znal ogrski — kmalu da boljše kakor kranjski. Kako besedo še zdaj ločim: baratom ... lazica ... skokica ...“

„Slišite,“ mu je segla v besedo ona, „jaz sem jako ... in sploh ... ako veste, koliko je star najstarejši od otrok pri Menartovih?“

Smuka je dražilo večno izpraševanje. Mar je na spovedi? Mar je na sodnji? „Kaj jaz vem!“ je zagodrnjal. Pa se mu je samemu zadelo zamalo, da menda res ne ve starosti svoje lastne žene; mislil je in računal: „Kakih štiriindvajset jih bo ali kali.“

„Ali je dekle?“ je vprašala tujka. „Jaz sem jako ... vi ne veste ...“

Glej ga spaka, me že ima! si je mislil Smuk. Pokimal je z glavo, da mu ni bilo treba ločiti in reči, da ni več dekle, ampak omožena. Privlekel je iz žepa dve devetici in ju položil na mizo. Tega zasliševanja je bil sit. Plačal bo in šel.

Pa če je bil Smuk sit odgovarjati, čudna tujka ni bila sita izpraševati. „Ne ... ampak ... slišite ... kako ji je pa ime?“ je silila v ubogega Smuka in kar žarile so se ji oči in lica od same zvedavosti.

„Hardun, so muhe danes sitne!“ je zamrmral Smuk in se ne ve, na katere da je mislil muhe. „Kako ji bo neki ime? Micka je vsak dan.“ Vzdignil se je izza mize in se okrenil proti durim.

Neznanka je tudi vstala. Sklenila je roki in blažena ponovila: „Micka!“

Smuk jo je gledal. Kaj pa ji je, kavki? Pa ne, da je pijana? S te strani bi ga zanimala — ta stran spada takorekoč v njegov strokovnjaški delokrog. Postal je in počakal, kaj bo.

Ni mu bilo žal.

Ženska se je zbudila iz svojega zamaknjenja. „O ... vi ... ali jo vi poznate, Menartovo Micko?“

„Ha!“ se je zagrohotal Smuk. „Kaj je ne bom.“ Zijal je v ženščino in se ji režal — hardun, da je pijana!

Takrat pa je tudi ženska prasnila v glasen smeh in vzkliknila: „Micko poznate? Saj sem jaz tista Micka.“

Obrnila se je v kraj, da si je pri bluzi odpela gumb. Privlekla je na dan papirnat zavitek, bluzo je zopet zapela, zavitek pa na mizi razmotala, v roke vzela preperel list, ga razgenila in z njim mahala: „Kdor ne verjame: Eto, moje krstno pismo!“

Smuk se je nehal režati. Morebiti pa ni pijana, ampak zmešana. Še sitnosti bodo zaradi nje in pota. Pomaknil se je počasi proti durim.

V veži so po kamenitem tlaku zapeli koraiki, krčmar Šipelj je pogledal v sobo.

„Kaj pa imata,“ je vprašal. Zerjava se je bil srečno iznebil, z Žerjavom pa tudi putike.

„Tam-le imaš denar,“ je rekel Smuk. — „Ta-le pravi, da je Menartova Micka, ha!“

„Kakšna Micka? Saj Micka je tvoja, ne?“ je vprašal Šipelj. — Ogledal si je neznano žensko

in ji vzel iz rok list, ki mu ga je molila. „Krstni list? Čegav?“

„Čegav? Moj!“ se je prešerno zasmejala neznanka. „Menartova Micka sem jaz in sem prišla starše obiskat. Še bukvice pogledjte!“ Vzela jih je iz ovoja na mizi in dala krčmarju.

Smuk je lovil svoje misli, da jih zbere in uredi, krčmar pa je prebiral krstni list in delavsko knjižico in še in še si ogledoval osebo. „Marija Menart, tako stoji zapisano. Podobna je pa tudi staremu Menartu. Pa reci, Smuk, če ni!“

Vrnil ji je list in knjižico, zažvižgal in udaril Smuka po rami. „Smuk, brhko si dobil žlahto — lahko daš za likof!“

Smuku nekaj ni bilo prav, pa sam ni vedel kaj. „Južinat grem,“ je zamrmral in šel brez slovesa.

(Dalje prih.)

„Nak, vi!“ mu je šegavo požugala neznanka in ni odklonila ji vnovič ponudene čaše.

„Kaj sem pil, ne povem, „je junaško razkladal Smuk. „Greh ni bil, drugače bi se moral izpovedati. Grdo pa je bilo in hudo. In še to je rekla, če bi jo še kdaj videl, takrat bo z menoj amen, hajd po gobe.“

Poslušalka je majala glavo in pogledi polni občudovanja se ji niso mogli ločiti od Smuka. „Kdo je neki bila ona ženska?“

„Ne prej je nisem videl, ne pozneje. Izza Mencejeve hiše pa je prihajala.“

„Izza Menartove?“

Smuka je zbadlo. Kaj vedno onéga z Menartom! „Izza Mencejeve pravim. Mencej je tam-le, oné — Menart pa tod-le v stran, kjer gleda kos strehe izza oreha.“

Kazal je, tujka je pristopila in se stegovala, da bi boljše videla, in se je naslanjala na rame dobrega Smuka. Vrh oreha in kos strehe sta morala biti dokaj zanimiva, kajti trajalo je nekaj minut, da se ju je tajinstvena tujka nagledala.

Potem je zopet sedla na svoj prostor.

Vzdihnila je: „Svet je godla, mi pa kuhalnice v nji.“ Zamežala je, toda se hitro spet otresla mračnih misli. „O, gospod, ne ... zakaj ne pijete? ... jaz ... saj je res ...“ Natočila mu je in lično zažvrgolela:

„Za čašo vinca rujnega
pošten kristijan življenje da,“

in je pojoč zibala glavo, da človek ni vedel, ali jo je bilo lepše videti, ali lepše slišati.

Kar iznenada pa je vprašala: „Menartove — ali jih poznate?“

Hudimana, že zopet Menartovi! Ali me lovi babnica ali kali — je preudarjal Smuk.

„Poznam,“ je odgovoril kratko in previdno. Ne kaže, si je mislil, da ji razlagam, kako sem zvezan z Menartovo hišo. Spomnil se je svoje žene — kaj bi rekla, če bi ga videla tako-le v veseli družini! Pusto ga je prijelo okoli srca.

„Imajo kaj otrok?“ je izpraševala neznanka.

Kam neki meri ljubljanska ta perut, je pomišljal Smuk. Pokimal je, pa hkratu pospusil, da besedo obrne na drugo plat. Popravil si je klobuk s čela, izjavil: „Hardun!“ in zahreščal prelepo pesem od Lovrenca in njegovega čevlja brez podplata.

Pa je bil Smuk slabši pevec nego pivec in je lepo to pesem, komaj jo je pričel, tudi že za-

vozil in sramotno prekucnil v jarek. „Ha!“ se je opravičil, „preveč je vroče.“

„Močen glas imate,“ ga je pohvalila vljudno tujka, „sploh ... bariton ...“

„Baratom,“ je modro pritrdil Smuk. „Ko sem bil soldat, sem tudi znal ogrski — kmalu da boljše kakor kranjski. Kako besedo še zdaj ločim: baratom ... lazica ... skokica ...“

„Slišite,“ mu je segla v besedo ona, „jaz sem jako ... in sploh ... ako veste, koliko je star najstarejši od otrok pri Menartovih?“

Smuka je dražilo večno izpraševanje. Mar je na spovedi? Mar je na sodnji? „Kaj jaz vem!“ je zagodrnjal. Pa se mu je samemu zadelo zamalo, da menda res ne ve starosti svoje lastne žene; mislil je in računal: „Kakih štiriindvajset jih bo ali kali.“

„Ali je dekle?“ je vprašala tujka. „Jaz sem jako ... vi ne veste ...“

Glej ga spaka, me že ima! si je mislil Smuk. Pokimal je z glavo, da mu ni bilo treba ločiti in reči, da ni več dekle, ampak omožena. Privlekel je iz žepa dve devetici in ju položil na mizo. Tega zasliševanja je bil sit. Plačal bo in šel.

Pa če je bil Smuk sit odgovarjati, čudna tujka ni bila sita izpraševati. „Ne ... ampak ... slišite ... kako ji je pa ime?“ je silila v ubogega Smuka in kar žarile so se ji oči in lica od same zvedavosti.

„Hardun, so muhe danes sitne!“ je zamrmral Smuk in se ne ve, na katere da je mislil muhe. „Kako ji bo neki ime? Micka je vsak dan.“ Vzdignil se je izza mize in se okrenil proti durim.

Neznanka je tudi vstala. Sklenila je roki in blažena ponovila: „Micka!“

Smuk jo je gledal. Kaj pa ji je, kavki? Pa ne, da je pijana? S te strani bi ga zanimala — ta stran spada takorekoč v njegov strokovnjaški delokrog. Postal je in počakal, kaj bo.

Ni mu bilo žal.

Ženska se je zbudila iz svojega zamaknjenja. „O ... vi ... ali jo vi poznate, Menartovo Micko?“

„Ha!“ se je zagrohotal Smuk. „Kaj je ne bom.“ Zijal je v ženščino in se ji režal — hardun, da je pijana!

Takrat pa je tudi ženska prasnila v glasen smeh in vzkliknila: „Micko poznate? Saj sem jaz tista Micka.“

Obrnila se je v kraj, da si je pri bluzi odpela gumb. Privlekla je na dan papirnat zavitek, bluzo je zopet zapela, zavitek pa na mizi razmotala, v roke vzela preperel list, ga razgenila in z njim mahala: „Kdor ne verjame: Eto, moje krstno pismo!“

Smuk se je nehal režati. Morebiti pa ni pijana, ampak zmešana. Še sitnosti bodo zaradi nje in pota. Pomaknil se je počasi proti durim.

V veži so po kamenitem tlaku zapeli koraki, krčmar Šipelj je pogledal v sobo.

„Kaj pa imata,“ je vprašal. Žerjava se je bil srečno iznebil, z Žerjavom pa tudi putike.

„Tam-le imaš denar,“ je rekel Smuk. — „Ta-le pravi, da je Menartova Micka, ha!“

„Kakšna Micka? Saj Micka je tvoja, ne?“ je vprašal Šipelj. — Ogledal si je neznano žensko

in ji vzela iz rok list, ki mu ga je molila. „Krstni list? Čegav?“

„Čegav? Moj!“ se je prešerno zasmejala neznanica. „Menartova Micka sem jaz in sem prišla starše obiskat. Še bukvice poglejte!“ Vzela jih je iz ovoja na mizi in dala krčmarju.

Smuk je lovil svoje misli, da jih zbere in uredi, krčmar pa je prebiral krstni list in delavsko knjižico in še in še si ogledoval osebo. „Marija Menart, tako stoji zapisano. Podobna je pa tudi staremu Menartu. Pa reci, Smuk, če ni!“

Vrnil ji je list in knjižico, zažvižgal in udaril Smuka po rami. „Smuk, brhko si dobil žlahto — lahko daš za likof!“

Smuku nekaj ni bilo prav, pa sam ni vedel kaj. „Južinat grem,“ je zamrmral in šel brez slovesa.

(Dalje prih.)

Izvirni greh.

I.

To je ponos višin, ki ni imena zanje:
Resnično dejstvo zdaj so moje sanje,
ker čutim večnost in svetost življenja
in divjo silo in upor trpljenja!
In tvoja kletev, Bog, je zame — blagoslov!
»Prekleta zemlja!« — Zemlja sveta!

Tod hodi Eva, toži, plaka,
v bolesti, v solzah — v nadaš čaka,
sam paradiz je žnjo, radost, nebo. —

Ti trnje in osat si nama dal,
ti, vladajoči Bog — O, da bi znal,
kako je lep ta svet,
odkar ga ona v smeihu gleda:
Kjer ustavi se oko, povsod reseda
v pozdrav iz zemlje k nama prikipi.
In kjer se misel pomudi; rdeča roža
se nama prismeblja in naju boža —

O Bog, o Satanas — kdorkoli si,
zdaj pridi k nama, pridi, bij —
z jermenijem bij in s škorpionijem!
Glej, to je moč: Pojoč in vriskajoč
pozdravljam tvojo belo Smrt!
O Smrt, kaj vidiš Evo, nje oči
in ta smebljaj?... V njem večnost govori —
zato do mene ni poti!

O Bog, o Satanas in Smrt — kdorkoli si,
zdaj pridi, srečo mojo pij!

Kje si vladar? Kaj ni ti žal,
da si mi trnja in osata dal?!
Glej, jaz sem Evo, Evo ti ukral
in nad teboj carujejo zdaj moje sanje —
to je ponos višin, ki ni imena zanje!

II.

Kaj se bojiš, drhteča žena —
glej, vera moja, plamen zmagujoč,
požge pekel, požge nebo —
daj mi roko
in dušo in telo!
Nič se ne boj! Sama, sama
si pot ukreneva,
ker najin pot je klic
življenje užigajoč!

O Bog, o Satanas, kdorkoli si —
zdaj beži, beži, solnce skrij,
zavij in skri v meglo svetove —
Otresel Adam je okove!
Glej, Eva, svet — se še bojiš?
Ponos v oko in v svet korak!...

Kaj rad bi z nama, silni Bog,
kaj rad bi z nama, črni Vrag?...
Ne, ne — sama, sama si pot ukreneva —
prelep, presvet je najin paradiz!

Ivan Albrecht.

Simon Gregorčič in njegova učenka.

Priobčil dr. Fr. Ilešič.

(Konec.)

Besedila te prigodnice, ki jo je potem 20. sept. res deklamirala Skrinjarjeva Milica, se tiče tudi nastopni dopis Gregorčičev:

„Velečislana gospa učenka moja!

Vem, za kaj sem zapisal „otročaj“; vendar popravite tako: „Dekletce malo sem še zdaj“ — drugo naj ostane. Naj Vas ne žali priméra sè služkinjami — bodo jo vesele. Končno smo vsi sluge i Vi — služkinja narodu. G. župniku Vrhovniku, očetu družbe sv. Cirila in Metoda, poslal sem prejšnji Vaš list. Ne morete si misliti, kako pohvalno se je izrazil o zavodu in — o Vas. List Vam enkrat pošljem — boste ga vesela. Toréj — naprej! Ako mi kaj veselega sporočite o zavodu, me osrečite. Jaz pa sploh sem redek dopisnik. In moji sveti?! Ne poznam razmér. Ko bi bil v Trstu, kako rad bi Vam šel na roke. Prijatelj sem trpinov: izkustvo! Srčen pozdrav Vam in Vašim S. Gregorčič.

P. Renče 1. avg. 1902.“

Dne 11. avg. 1902 je pisal Gregorčič:

„Velečislana!

Obé razglednici prejel. Dom mi jako vgaja, — še bolj n a m e n i n Vi. Srečen sem pri vsej nesreči, da sem Vam vcepil nekoliko plemenitih misli in čutov. Ne vstrašite se trnjeve poti! Delujte, rešujte naša bitja in potem lahko rečete: „nisem zastonj živela, ker vidim sad svojega dela.“ Poljubite Milico v mojem imenu.

Srčen pozdrav Vam v s e m !

Učitelj Vaš stari S. Gregorčič.

NB. Na obeh razglednicah: „rifiutato“! Kdo je to napisal?!“

Po svečanosti blagoslovljenja „Doma“ (Sv. Nikolaja) je pisal Gregorčič dne 1. oktobra 1902 sledeče:

„Velečislana gospà!

Srčno me veseli moralni vspéh veselice vslužbenk slovensko-tržaških; (prijde že tudi materijalen). Nastavite za god sv. Nikolaja vsem blagomislečim Slovencem — té trde služnjiške čeveljčke in videli boste, da ne ostanejo prazni. Sveti Nikolaj je radodaren bil, — Slovenci ga moramo v delih častiti.

Pišem Vam na kratko: spet sem telesno cel Job, kot on trpin prepolhen gob in ran in bolečin. Tolaži me to, da vsega življenja nisem brezplodno zaigral; vidim nekaj sadu. Ko bi bil vzgojil sto takih učenk, za narod delavnih kakor ste Vi, bil bi jih bolj vesel nego vseh svojih pšmí. — Milici pozdrav. Bog ji daj zemeljski in nebeški blagoslov: Bog z Vami vsemi!

S. Gregorčič.“

L. 1903.

Vsled neprevidnosti dekel „Zavoda sv. Nikolaja“ si je ravnateljica Skrinjarjeva v novem „Domu“ dne 17. dec. 1902 zlomila nogo ter vsled tega težko obolela. Vendar tudi sedaj ni pozabila Gregorčiča.

Dne 14. aprila 1903 ji piše pesnik:

„Velečenjena gospà!

Iskrena hvala za prijazna voščila Vam in Vašim vsem. Prav zbolela pa me je tožna novica, da še zdaj niste iz postelje. Trdno sem bil uverjen, da ste že davno popolnoma na nogah, kakor kdaj poprej; toda, žal, varal sem se. To je pa moral biti res hud vdarec. Pomilujem Vas in družino — in škoda za zavod! Nadejati se pa hočem, da v kratkem okrevate in da z Vam lastno energijo popravite zamude, katerih niste nič krivi.

Vsem Vam vse dobro želeč pozdravljam srčno. S. Gregorčič.“

Naslednji njegov dopis je že iz Gorice, „Katerinijev trg, 4“, z dne 18. sept. 1903:

„Velecenjena gospà! — Hvala Vam za skrb in pozornost Vašo; toda jaz sem že dva meseca v Gorici. Stanovanje so mi našli prijatelji prav primerno. Na obé strani imam krasen pogled na zeleni svet in to je zame neprecenljive vrednosti. V mestu (na koncu) sem, pa tako, kakor da bi bil na deželi. —“ Končno izraža nado, da nje bolezen mine brez nasledkov.

Dne 4. nov. 1903 zopet zahvaljuje („Vas in Vaše“) za voščila. „Nadejam se, da ste ozdraveli; meni je precej dobro.“

L. 1904.

Ravnateljici Skrinjarjevi so neke tržaške gospe očitale, da je premalo stroga z dekleti v Zavodu. Pa to je bilo bolj le nasprotstvo metode; načelnejši je bil odpor proti Zavodu v okolici tržaškega škofa Nagla. V tej borbi Skrinjarjeva tudi v drugih slovenskih krogih ni dobila dovolj pomoči. „Moje razočaranje je bilo edino v tem“ (mi je pisala l. 1913), „da me učeni in izkušeni politiki naši niso razumeli...“ Nekaj takega je morala pisati tudi S. Gregorčiču; zakaj ta-le ji dne 18. okt. 1904 piše:

„Lepa hvala Vam in Vašim. Prav žal mi je, da se ozdravljenje tako zakesnjuje. Še bolj pa mi je težko, da tudi Vas zadeva za dobro delo slabo plačilo. A to naj Vas ne moti! Vstrajajte! Jaz sem ponosen na tako učenko. Srčne pozdrave Vam vsem. S. Gregorčič.“

*

Kakor kaže pričujoča korespondenca, je Gregorčič cenil svojo nekdanjo učenko in nje plodovito delovanje v Trstu; zavedal se je pa tudi, da je nje narodna zavest deloma plod njegovih nauk. Obratno je Skrinjarjeva ves čas ohranila občudovanje, s katerim jo je do sebe navdal

učitelj njene mladosti, ter priznava, kak vpliv je imel nanjo. Bil je njen katehet in učitelj petja; poslušala pa je seveda tudi njegove cerkvene propovedi.

Pri poučevanju verouka je Gregorčič rad vpletal narodne stvari, zlasti je rad razpravljajal o pokristjanjenju Starih Slovanov, „naših pradedov“, o sv. Cirilu in Metodu ter o preganjanju, ki sta ga trpela; razlagal je v šoli, kako so obredi Starih Slovanov vplivali pri uvedbi krščanskih praznikov (Božič, Velika noč, Kres itd.), kako so tuji misijoni šele tedaj imeli nekaj uspeha, ko je prišla državna oblast s silo na pomoč, kako so pa Stari Slovani trumoma prestopali, ko sta jih Ciril in Metod učila v domačem jeziku. (Prim. njegovo pesem „Blagovestnikom“); in razlagal je vse to „tako umljivo, da smo otroci kar zamaknjeno gledali dobrega kaplana“. Tudi ni bilo nobene njegove propovedi, da bi ne omenil v njej domovine in ljubezni do Slovenstva itd. itd., tudi v propovedih je rad govoril o staroslovenskih obredih („bil je pravi umetnik v spajanju slovanskih običajev s pobožno idejo“), o sv. Cirilu in Metodu ter njunem delu in trpljenju. Kobaridčani so bili ponosni, da so potomci „blagih in dobrih Starih Slovanov“. Nekoč je opisal Valentina Vodnika in citiral njegove besede: „Slovenec, tvoja zemlja je zdrava itd.“ Iz cerkve so izginile latinske pesmi. Posebe je poučeval šolsko petje (napr. „Vesela deklica“, „Beneška Slovenka“, „Otok bleški“ itd.). Po končanem petju je rad govoril kaj domoljubnega ter mladini slikal — pač z ozirom na takratne dogodke — zlasti balkanske Slovane, kako ječe pod turškim jarmom; mnogi izmed njih da so sicer turške vere, a zato jih ne smemo zaničevati itd. itd.

Iz take šole je vzrastla Marija Manfredova, pa tudi Jos. Krilan, pesnik balad in romanc, ki ji je bil součenec.

Gazela.

Ej, igral sem se s plameni — a preveč!
Že pogledi so ognjeni — res preveč?
Kaj poreče dekle drobno
in rdeči ustni njení: Je preveč?

Mimo mene gre ošabno
in za mene se ne zmeni zdaj nič več...
Je ponos to, srd, ljubezen?
Deva, to mi razodeni — in nič več!

Ivan Albreht.

Simon Gregorčič in njegova učenka.

Priobčil dr. Fr. Ilešič.

(Konec.)

Besedila te prigodnice, ki jo je potem 20. sept. res deklamirala Skrinjarjeva Milica, se tiče tudi nastopni dopis Gregorčičev:

„Velečislana gospa učenka moja!

Vem, za kaj sem zapisal „otročaj“; vendar popravite tako: „Dekletce malo sem še zdaj“ — drugo naj ostane. Naj Vas ne žali priméra sè služkinjami — bodo jo vesele. Končno smo vsi sluge i Vi — služkinja narodu. G. župniku Vrhovniku, očetu družbe sv. Cirila in Metoda, poslal sem prejšnji Vaš list. Ne morete si misliti, kako pohvalno se je izrazil o zavodu in — o Vas. List Vam enkrat pošljem — boste ga vesela. Toréj — naprej! Ako mi kaj veselega sporočite o zavodu, me osrečite. Jaz pa sploh sem redek dopisnik. In moji sveti?! Ne poznam razmér. Ko bi bil v Trstu, kako rad bi Vam šel na roke. Prijatelj sem trpinov: izkustvo! Srčen pozdrav Vam in Vašim S. Gregorčič.

P. Renče 1. avg. 1902.“

Dne 11. avg. 1902 je pisal Gregorčič:

„Velečislana!

Obé razglednici prejel. Dom mi jako vgaja, — še bolj n a m e n i n Vi. Srečen sem pri vsej nesreči, da sem Vam vcepil nekoliko plemenitih misli in čutov. Ne vstrašite se trnjeve poti! Delujte, rešujte naša bitja in potem lahko rečete: „nisem zastoj živela, ker vidim sad svojega dela.“ Poljubite Milico v mojem imenu.

Srčen pozdrav Vam v s e m !

Učitelj Vaš stari S. Gregorčič.

NB. Na obeh razglednicah: „rifiutato“! Kdo je to napisal?!“

Po svečanosti blagoslovljenja „Doma“ (Sv. Nikolaja) je pisal Gregorčič dne 1. oktobra 1902 sledeče:

„Velečislana gospà!

Srčno me veseli moralni vspeh veselice vslužbenk slovensko-tržaških; (prijde že tudi materijalen). Nastavite za god sv. Nikolaja vsem blagomislečim Slovencem — té trde služnjiške čevljičke in videli boste, da ne ostanejo prazni. Sveti Nikolaj je radodaren bil, — Slovenci ga moramo v delih častiti.

Pišem Vam na kratko: spet sem telesno cel Job, kot on trpin prepolhen gob in ran in bolečin. Tolaži me to, da vsega življenja nisem brezplodno zaigral; vidim nekaj sadu. Ko bi bil vzgojil sto takih učenk, za narod delavnih kakor ste Vi, bil bi jih bolj vesel nego vseh svojih pësmi. — Milici pozdrav. Bog ji daj zemeljski in nebeški blagoslov: Bog z Vami vsemi!

S. Gregorčič.“

L. 1903.

Vsled neprevidnosti dekel „Zavoda sv. Nikolaja“ si je ravnateljica Skrinjarjeva v novem „Domu“ dne 17. dec. 1902 zlomila nogo ter vsled tega težko obolela. Vendar tudi sedaj ni pozabila Gregorčiča.

Dne 14. aprila 1903 ji piše pesnik:

„Velečenjena gospà!

Iskrena hvala za prijazna voščila Vam in Vašim vsem. Prav zbolela pa me je tožna novica, da še zdaj niste iz postelje. Trdno sem bil uverjen, da ste že davno popolnoma na nogah, kakor kdaj poprej; toda, žal, varal sem se. To je pa moral biti res hud vdarec. Pomilujem Vas in družino — in škoda za zavod! Nadejati se pa hočem, da v kratkem okrevate in da z Vam lastno energijo popravite zamude, katerih niste nič krivi.

Vsem Vam vse dobro želeč pozdravljam srčno. S. Gregorčič.“

Naslednji njegov dopis je že iz Gorice, „Katerinijev trg, 4“, z dne 18. sept. 1903:

„Velecenjena gospa! — Hvala Vam za skrb in pozornost Vašo; toda jaz sem že dva meseca v Gorici. Stanovanje so mi našli prijatelji prav primerno. Na obé strani imam krasen pogled na zeleni svet in to je zame neprecenljive vrednosti. V mestu (na koncu) sem, pa tako, kakor da bi bil na deželi. —“ Končno izraža nado, da nje bolezen mine brez nasledkov.

Dne 4. nov. 1903 zopet zahvaljuje („Vas in Vaše“) za voščila. „Nadejam se, da ste ozdraveli; meni je precej dobro.“

L. 1904.

Ravnateljici Skrinjarjevi so neke tržaške gospe očitale, da je premalo stroga z dekleti v Zavodu. Pa to je bilo bolj le nasprotstvo metode; načelnejši je bil odpor proti Zavodu v okolici tržaškega škofa Nagla. V tej borbi Skrinjarjeva tudi v drugih slovenskih krogih ni dobila dovolj pomoči. „Moje razočaranje je bilo edino v tem“ (mi je pisala l. 1913), „da me učeni in izkušeni politiki naši niso razumeli...“ Nekaj takega je morala pisati tudi S. Gregorčiču; zakaj ta-le ji dne 18. okt. 1904 piše:

„Lepa hvala Vam in Vašim. Prav žal mi je, da se ozdravljenje tako zakesnjuje. Še bolj pa mi je težko, da tudi Vas zadeva za dobro delo slabo plačilo. A to naj Vas ne moti! Vstrajajte! Jaz sem ponosen na tako učenko. Srčne pozdrave Vam vsem. S. Gregorčič.“

Kakor kaže pričujoča korespondenca, je Gregorčič cenil svojo nekdanjo učenko in nje plodovito delovanje v Trstu; zavedal se je pa tudi, da je nje narodna zavest deloma plod njegovih nauk. Obratno je Skrinjarjeva ves čas ohranila občudovanje, s katerim jo je do sebe navdal

učitelj njene mladosti, ter priznava, kak vpliv je imel nanjo. Bil je njen katehet in učitelj petja; poslušala pa je seveda tudi njegove cerkvene propovedi.

Pri poučevanju verouka je Gregorčič rad vpletal narodne stvari, zlasti je rad razpravljal o pokristjanjenju Starih Slovanov, „naših pradedov“, o sv. Cirilu in Metodu ter o preganjanju, ki sta ga trpela; razlagal je v šoli, kako so obredi Starih Slovanov vplivali pri uvedbi krščanskih praznikov (Božič, Velika noč, Kres itd.), kako so tuji misijoni šele tedaj imeli nekaj uspeha, ko je prišla državna oblast s silo na pomoč, kako so pa Stari Slovani trumoma prestopali, ko sta jih Ciril in Metod učila v domačem jeziku. (Prim. njegovo pesem „Blagovestnikom“); in razlagal je vse to „tako umljivo, da smo otroci kar zamaknjeno gledali dobrega kaplana“. Tudi ni bilo nobene njegove propovedi, da bi ne omenil v njej domovine in ljubezni do Slovenstva itd. itd., tudi v propovedih je rad govoril o staroslovenskih obredih („bil je pravi umetnik v spajanju slovanskih običajev s pobožno idejo“), o sv. Cirilu in Metodu ter njenem delu in trpljenju. Kobaridčani so bili ponosni, da so potomci „blagih in dobrih Starih Slovanov“. Nekoč je opisal Valentina Vodnika in citiral njegove besede: „Slovenec, tvoja zemlja je zdrava itd.“ Iz cerkve so izginile latinske pesmi. Posebe je poučeval šolsko petje (napr. „Vesela deklica“, „Beneška Slovenka“, „Otok bleški“ itd.). Po končanem petju je rad govoril kaj domoljubnega ter mladini slikal — pač z ozirom na takratne dogodke — zlasti balkanske Slované, kako ječe pod turškim jarmom; mnogi izmed njih da so sicer turške vere, a zato jih ne smemo zaničevati itd. itd.

Iz take šole je vzrastla Marija Manfredova, pa tudi Jos. Krilan, pesnik balad in romanc, ki ji je bil součeneč.

Gazela.

Ej, igral sem se s plameni — a preveč!
Že pogledi so ognjeni — res preveč?
Kaj poreče dekle drobno
in rdeči ustni njeni: Je preveč?

Mimo mene gre ošabno
in za mene se ne zmeni zdaj nič več...
Je ponos to, srd, ljubezen?
Deva, to mi razodeni — in nič več!

Ivan Albreht.

Dogodek.

Spisal dr. Ivo Šorli.

(Konec.)

„Ali ju ne izpustiš?“ se vzdigne v Barbiki. V roki drži ravno lonec, — prste zvija krč, stresa jih in lomi, a razum jih kroti.

Kakor bi ona tam zunaj nekaj čutila, izpusti otroka, se zasmeje in steče za njima, hoteč, da jo lovita.

Toda malčka se ne ganeta. Zagledala sta Barbiko in jo kličeta.

„Pojdita se solit! Kaj me brigata!“ se ustavlja sama pri sebi Barbika.

Ali malčka le še kličeta.

„Bajbka, Bajbka, — ná jožo!“ upije fantek, dekletce jih samo kaže, polno peščico.

Barbika se zgane. Kristus usmiljeni, — saj sta skoro njena! Ona ju je tisočkrat previla, ona ju je očistila, napojila, položila, zazibala, tisočkrat, tisočkrat. Ona ju je naučila prve korake, prve pesmice, prve molitve vsaj . . . O, kako ju je imela rada; kako je trepetala in molila zanju, če sta bila bolna; kako se ju je razveselila, če sta pritekcala k njej. O, kako je bilo lepo, kako je bilo vse dobro in prav, — usmiljeni Bog, zakaj je moralo priti tako!

Vroč solze ji kapajo čez lice, ko jima kima, češ, da vzame cvetice . . . O, saj ju ima še vedno rada, o, znabiti še bolj, ko sirotka nimata več prave matere . . . Zdaj jima bo tako rekoč ona mati . . .

„O, Jezus, Jezus! Pomagaj mi, da najdem pravo pot, — zaradi teh nedolžnih otročičkov mi pomagaj!“ je vzdihnila . . . In tudi ti zgubljeni duši pomagaj, da — — —“

Zdrznila se je . . . Besede so ji bile same ušle . . . Ali bo res za to žensko, za to . . . prešestnico molila? . . . Ali zasluži, da bi človek prosil božjega usmiljenja za njo? Ali nima ženska časa in ust, da sama moli? . . .

In vendar ne moli . . . V zadnjem času namreč ne moli več . . . Barbika se spomni šele zdaj, da je bila to na oni v zadnjem času nekako opazila; a ko ni mislila nič slabega o njej,

ji je bilo šlo le mimo. Ali je, je res tako: že čez pol leta je ni videla več moliti . . . In prej je vendar tako rada molila . . . Tudi tukaj, ne samo takrat doma . . . Saj doma je ona celo druge priganjala. Ko je bila prišla iz samostana, je bilo tega že celo preveč . . . Časih so se morali vsi skrivši smejati . . .

Barbika jo vidi kakor živo pred seboj, vso belo, čisto kakor angela . . . Kležala je tam gori pred oltarjem v poševni klopi in je celo mašo molila rožnivenec. Tudi čudno krotka je bila tiste čase . . . Samo tisti svoj pogrešek je imela tudi takrat: vse je utajila, če je kaj napravila . . . In pri tistih lažeh je tako nedolžno gledala . . . kakor da res ni bilo nič . . . kakor da sama verjame, da ni bilo . . .

Tudi gospodu je tako lagala, če se je kdaj zgodilo, da je godrnjal radi kakega izdatka, ki se je njemu zdel odveč . . . In poklicala je vselej njo, Barbiko, za pričo, je povedala in je gledala, kakor da ni nič . . .

Pa proti temu Barbika tudi ni bila bogve kako. Naposled možem res ni treba, da stikajo za vsako stvarjo. In kakor je bilo res, da bi se dalo časih kaj bolj stisniti, tega se tudi ni moglo trditi, da bi bili zapravljali. Samo zadovoljna če bi bila ženska s tem, kar ji je Bog dal, — to je bilo tisto slabo, da ni bila nikdar! Ali kljub vsemu temu, je bila ona, Barbika, vedno nehote nekako bolj na njeni strani . . . Moj Bog, kaj pa ji je bil nazadnje ta človek? Kljub vsemu vendar le tujec. Da, spoznala ga je v teh letih za dobrega, usmiljenega človeka. Ali čeprav je čutila, da ni tako iz ošabnosti, nego da jo celo spoštuje za pravega člana družine, — je bil vendar vse prej nego domač ž njo. S prijaznimi besedami je povedal, česa želi; jo je pohvalil, če mu je kaj posebno pogodilo napravila; jo je časih celo podražil; a nato je odšel zopet najrajši k svoji pisalni mizi, kjer je molče čital svoje knjige ali pisal.

Da, kar se tiče onega spoštovanja, ne le do nje nego do vsakega nižjega človeka, se ji je zdelo, da je bil gospod celo vse drugače nego gospa. Prav čutilo se je, da on pravzaprav še niti ne ve, da bi bil kaj več . . . Gospa pa je bila le visoka . . . Proti njej sicer ni kazala; ali Barbiko je večkrat čudno zazeblo, če je tako zaničljivo izrekla, da „mora delati kakor kaka dekla“; ali če se je izrazila o kom, da je „kmet“; ali če je karala otroke, da so umazani kakor otroci „kakšnega delavca“. In sto takih znamenj je bilo, iz katerih se je videlo, za kako globoko pod seboj ima vse, kar ni spadalo med „fine ljudi“, kakor je pravila.

Toda čeprav gospa ni bila več tak otrok, da bi ne bil smel človek od nje zahtevati, naj že ve, kaj govori in kaj naj ne govori, da drugega ne žali, je imela vendar še vedno nekaj v sebi, da ji človek ni mogel zameriti nič več nego nespametnemu otroku . . . To je bilo pri njej pač tako . . . In v svojem smehu, svojem govorjenju je imela nekaj, kar je omamljalo tudi njo, Barbiko, da jo je imela rada, kakor . . . kakor . . . ne, kakor mlajšo sestro ne more reči, ampak tako nekako, kakor bi bila še vedno ono ljubko dekletce tam doma . . .

Do te ure! . . . Do te proklete ure, ko ji je zdrknila pred njo s sladkobnega obličja krinka hinavstva, in se je pokazal pod njo pravi njen obraz, obraz strašne grešnice, obraz — — —

V bližnji cerkvi je zazvonilo poldne. Barbika se je stresla, — kam se je bila zopet zagledala? Gospod postane siten, če mora čakati . . . Pa saj tudi ni čudno, če človek ne more in ne more priti k sebi . . . Ti, usmiljeni Jezus, — kdo bi bil to le mislil!

Naglo pripravlja obed, poskuša moliti, ne more, vse se ji mede v glavi. Ni, ni, da bi človek mislil . . . Pa kdaj se je to spletlo, — kdaj sta le začela z onim? . . . Saj je šele štiri mesece, odkar se je priklatil . . . Da znabiti ni bilo ravno takrat, ko je bila stopila ona v sobo in sta bila oba tako rdeča? . . . Saj je šele od takrat začela ta ženska sama hoditi ven in puščati otroke njej . . . Bog ve, kam hodi, — znabiti celo k njemu, v njegovo sobo . . . Fej, fej! — če bi bilo to, je hujša nego . . . In k takemu ciganu, k takemu nemarnežu, ki ji je pravila njegova gospodinja, da še ona ni varna pred njim . . . in se je le čudila, da so z našimi taki prijatelji . . . Pa kako me je takrat gospa po-

gledala, ko sem ji povedala to . . . Aha, bala se je zanj . . . za . . .

Gospa se je zdaj prikazala na vratih.

„No, Barbika, — gospod čaka!“

„Že nesem, že nesem!“ zamrmra Barbika in vzame skledo z mize.

3.

Gospod je gledal skozi okno, ko je prinesla Barbika juho noter. Odšla je v stransko sobo in jemala iz kredence steklenico, vino in čaše.

„Ampak če ti ne greš, gremo pa sami, da veš!“ je slišala gospo.

„Kdo vam brani?“ je nevoljno odgovoril gospod.

„Ta je lepa, še branil bi! Saj takega življenja tako nima nobena druga. Poglej jih: vsaj ob sredah in sobotah gredo z možmi kam na izprehod; jaz sem pa vedno sama z otrokoma . . . Kakor kaka vdova! Mislila sem, da boš imel vsaj za otroke čas, če ga že zame nisi nikdar imel.“

„Veš kaj, ljuba moja? Vzemimo si cenejše stanovanje, pustimo vino, imejmo vsak drug dan kavo za večerjo, hodi oblečena kakor Sedejevka, pa te bom lahko tudi jaz spremljal na izprehode! Verjemi mi, da celo prav rad!“

„No, zdaj mi bo pa še teh par cunj po petdeset vinarjev meter očital!“

„Kdo ti kaj očita!“ je vzkipeł on. „Jaz samo tako pravim, da ni šala, saj je vse zastonj! Delaj, kar hočeš, in pusti mene lepo na miru, — več tako ne zahtevam!“

Vrgel se je v pleten stol, da je zaškripal pod njim.

„No, da, saj je človek res že sit teh večnih preprirov!“ je nedolžno potrdila gospa in je sedla na drugo stran mize.

Barbika je prinesla zdaj vino in postavila na mizo. Pogledala je od strani oba. Gospod je bil resen in tih; gospa samozavestna in hladna kakor vedno, če je bil gospod doma. Samo otroka sta veselo čebrijala.

Ko je prinesla Barbika potem meso in prikuho, sta gospod in gospa še vedno med seboj molčala. Le otroka sta pletla pogovor sem in tja.

Ali pozneje je moralo priti do novega prepri, ker je Barbika zaslišala, da je gospod naglo odprl vrata, vzel na hodniku palico in klobuk in brez pozdrava odšel. Drugače je odhajal šele ob dveh. Ti siromak ti, kako življenje; zdaj šele vidim! je vzdihnila Barbika.

Šla je v sobo in je molče pobrala posodo. Gospod ni bil niti polovice še pojedel; celo meso je bil pustil. In pravijo, da je treba še živali dati mir, kadar jé! Gospa je sedela pri klavirju in je na ves glas pela neko laško zaljubljeno stvar. Otroka sta se igrala v kotu s kockami.

Okoli dveh je prišla gospa že vsa oblečena z otrokoma ven.

„Mi gremo še malo okrog hiše in tja po brajdi, ko je tako lepo solnce. Ko pride doktor Zorec, me pa takoj pokličeš, veš! Ali pa naj pride sam po nas!“ je naročila.

Barbika je trdo pokimala in je naprej pomivala.

Vse je bilo nekako otopelo v njej. Kaj me briga, kaj me briga! je zamrmrala vsako toliko in je topo nadaljevala svoje delo.

Zdaj je pozvonilo. Stopila je ven in odprla. Doktor Zorec je stal pred njo. Pod pazduho je imel veliko rumeno usnjato torbo, v desnici srebrno palico, v levici je držal cigareto.

„Kje je gospa!“ je vprašal brez pozdrava. Barbika bi drugače tega ne bila opazila, ko je bil vedno tako, a danes jo je čudno pogrelo. Kaj je neki ne vidi, nje, in ne ve, kako se spodobí, čeprav je dekla? In kako jo gleda! Kakor da gleda skozi njo naprej, kakor da je ni...

„No, kje je gospa?“ je začula zdaj njegovo novo vprašanje, že bolj trdo. I, čakaj no, saj ti ne uteče ta tvoja lepa tovaršica... Še kako težko te čaka! Da te bo zopet tako gledala, ti Iškarjot, ti!

„Pa kaj tako zijate vame? Ali ste čuli ali niste? Kje je vaša gospa, vprašam že petič menda!“

Obraz mu je postal podplut od nevolje. Pa saj ni potekla niti sekunda, odkar je vprašal prvič, a je že taka sila! Kaj misli, da se ga boji, ki ni vreden, da pošten človek pljune za njim? Čakaj, te bom jaz naučila manire!

„Gospa kje da je?“ vpraša Barbika počasi.

„Gospa da — kdo pa? Danes ste pa že več storasti!“

A tako, še psoval bi? Čakaj, prijatelj! „Joj, kako danes upijete, gospod doktor. Še če bi bila res štor, bi vas morala slišati! Pa nazadnje bi le ne bilo tako čudo, če bi enkrat vprašali tudi po gospodu. Saj sta vendar tako prijatelja! pravi gospa. Gospod je pa že pred dobro uro odšel. Še snesti ni imel časa. Ali pa se mu ni ljubilo več.“

„Pa kaj ste znoreli? Kaj tu čenčate? Ali mi poveste ali ne, kje je gospa?! Toda — —“

Ustavil je besedo, je trdo potisnil Barbiko v stran in je hotel mimo nje.

Zdaj je Barbika začutila, da jo je pod njegovim dotikom stresel po vseh udih čuden mráz; o, brezkončno prijeten, sladak mráz; in vsi udje so se ji zvili slasti, roke so se ji dvignile in so se z močjo sprožile naprej. Oni je jeknil in se zapotekel za korak nazaj.

„Kaj, vi boste mene? Vi Iškarjot! Vi, ki — —“

Za hip je oni obstal tam kakor okamenel. Potem se je ves stresel, — in že se počasi dviga desnica s palico, že je na vrhu, da zažvižga po zraku proti njej... En sam skok, — palica je v njenih rokah in mu prileti z vso silo čez vrat, da jekne... In njena levica, ki je bila ujela njegovo desnico, in jo še tišči kakor v kleščah, se zvije, da se zvije tudi njegova roka z njo in da pade še sam na kolena.

Kakor bi se bila tega sama prestrašila, je Barbika odskočila. In videč, da se oni počasi dviga, se je naglo obrnila in trdo zaklenila vrata za seboj. Bilo ji je, kakor da se ji je hipoma vrnila pamet. Vse telo se ji je treslo, a čutila se je vendar mirno. In napeto je čakala, ali oni ne bo lomil zdaj noter.

Toda zunaj je ostalo vse tiho. In ko je Barbika pogledala skozi okno, ga je videla odhajati. Hlače na kolenih so mu bile zamazane in bel robec si je pritiskal na vrat. Pred ograjo se je naglo ozrl okrog sebe, a bolj kakor da hoče ubežati vsakemu srečanju nego da bi ga iskal.

„Menda imaš za enkrat dovolj!“ so se ji premaknile ustnice. Toda v tem hipu jo je objelo kakor megla; vsi udje so ji na mah odrekli, in zapotekla se je do prvega stola. Preveč divji je bil potres v njej in preveč naglo — mah na mah — se je bil izvršil, da bi ne bilo posledic. Mrzel pot ji je stal na čelu in ji drčal počasi čez lica; v glavi je čutila topo težo. In tako je sedela tam in strmela nemo pred se. Samo vsako toliko so se ji premaknile ustnice kakor same od sebe: „Kaj je bilo tega treba, kaj je bilo tega treba!“...

4.

„Barbika, Barbika!“

Glas je bil gospejin. Zunaj je stala in je gledala sem. Barbika se je počasi dvignila in se je pokazala na oknu.

„Kaj še vedno ni gospoda Zorca?“

Barbika se je stresla. Kaj naj odgovori? Odkar se spominja, od šestega leta sem, je služila tujim ljudem; in vajena je bila samo ubogati, storiti, kar so drugi hoteli... Zdaj prvokrat se upira, se punta... Če bi mogla, bi se vendar kako izgovorila... Toda tu ni pomoči!... Samo da tako tja čez ne more kričati, — lahko bi kdo slišal... Ako hoče ženska vedeti, kako je bilo, noter naj pride! Potem naj bo, kar bo...

„Je bil, pa je zopet šel,“ je povedala in je takoj stopila od okna. Gospa je še dvakrat poklicala. No, zdaj se je odločila in je prihajala z naglimi koraki bliže. Že je bila zunaj pri vratih. In zdaj je pogledala v kuhinjo.

„Pa zakaj se ne oglasiš, Barbika? Zakaj je doktor Zorec zopet odšel in me nisi poklicala?“

Glas ji je bil komaj po sili še nekako prijazen.

To je zdaj Barbika jasno spoznala, da ne sme pokazati bojazni, — drugače bo le še slabše. Ampak kako naj bi to povedala?...

„Zato... zato, ker sem mu jaz rekla, da naj rajši gre — — —“

Gospa je stala tam in molče strmela vanjo.

„Pa kaj si znorela?“

„Nič nisem znorela... Ampak — — —“

„Barbika! Pa kaj imaš danes? Ali te vrag moti? Ti, nesramno človeče ti!“

Barbiki je šinila kri v glavo. Ta beseda jo je tu prav posebno zadela. Zakaj občutila jo je tako, kakor da ji ona očita prav pravo nesramnost, ko drugače besede ni razumela. Zato pa; kdo je nesramen — ona ali ta ženska? Ne, takih besed od nje pa že ne bo prejerala! — Strmo se je postavila in jo je temno pogledala. Potem je rekla, tja proti oknu obrnjena:

„Zakaj naj bi bila nesramna? S čim sem zaslužila to ime?“

Gospa jo je premerila s tolikim srdom v očeh, kakor bi jo hotela uničiti. In vsa iz sebe je siknila:

„Ti teslo, ti! Torej nisi nesramna, če se predrzneš odganjati ljudi od naše hiše. Pa kaj se ti je danes res v glavi zmešalo? Ampak če se ti je, poberi se tja, kamor spadaš, in ne nori tu po naši hiši.“

Barbika se še vedno ni mogla oprostiti čudne plahosti. Vrelo je v njej, da bi oni povedala, kar jo je razjedalo, a ta plahost jo je tiščala k tlom, da se je ni mogla otresti. Cisto molčati pa tudi ni mogla; zato je pred se zamrmrala:

„Ce ne bo drugih norosti po hiši — — —“

No, gospa je menda razumela; zakaj planila je kakor pičena:

„Kaj boš še ugovarjala? Na glas povej, kar imaš, hinavka, če se upaš, ne da mrmraš za človekom!“

To res ni bilo Barbiki navada, da bi za kom mrmrala. Mogoče, da se je res malo spoza-bila proti onemu človeku; to je tudi sama občutila, da bi bilo bolje, če bi bila pustila stvar pri miru. Ampak čudno ni bilo, če ni mogla. In da bi si pustila zdaj drugo za drugim, celo hinavščino očitati pri taki stvari, tega ne bo požirala, ko ni zaslužila. Pa od take ženske, ki jo je sama sama hinavščina! Velika nevolja je zavalovala po njej in z razburjenim glasom je rekla:

„Ni moja navada, da bi za kom mrmrala. Doslej sem smela še vsakemu v obraz povedati, kar sem mislila. In tako se prav nič ne bojim tudi vam reči, da tisti človek nima ničesar iskati po hiši!“

Gospa je še za hip s široko odprtimi očmi strmela vanjo; potem se je zganila proti njej, obraz bled kakor stena, obe roki ob sebi in pesti kakor stisnjene.

Barbika bi se bila skoro nazaj premaknila. No, že se je popravila in s trdnim glasom je rekla:

„Mir! Drugače povem gospodu vse od kraja do konca! Zdaj mi je že vseeno! In tu ostanete in se ne premaknete nikamor več za onim!“

„Kaj? Ti boš meni ukazovala? Dekla bo mene komandirala?“ je siknila ona in se je z besno kretnjo obrnila. „Čakaj, jaz ti pokažem!“

Planila je proti vratom in dirjala ven.

„Pojdita, otroka, stric Zorec nas čaka pred pisarno!“ je zaklicala, prijela vsakega za eno roko in ju povlekla za seboj.

Nemo je strmela Barbika za njo, dokler ni izginila. „To ni ženska, — to je satan!“ je jeknila in je sklenila obe roki nad glavo.

A že se je je polastila zopet težka topost. Trdo, kakor da ima noge iz lesa, je stopila k lijaku in je odprla vodo.

In ko je končala to, je vzela likalnik in je jemala komad za komadom perila iz velikega koša.

„Naj bo, kakor hoče, in naj pride, kar hoče, — če mi ne bo mogoče prestajati tu, — svet je velik. Ampak tega gledati, nisem mogla, ne bi bila mogla... Je že prav tako!...“ Samo take misli so se ji pletle po glavi. In ona slika, kako

sta stala tam notri in kako ga je ženske gledala... In gledala jo je, kakor da se krepí ob ti sliki...

* * *

Ob petih je prišel gospod domov. Vprašal je, ali ni še gospe, in je potem odšel v sobo. Barbika mu je nesla, kakor vedno, čašo sveže vode in mu jo postavila na pisalno mizo. Popil je do polovice, vzdihnil, vzel kup študentovskih zvezkov pred sebe in začel popravljati.

Ona pa se ni mogla odločiti, da bi že šla. Pospravljala je tam okrog in iskala, kako bi z njim začela kak pogovor. Rekla bi kaj in potem bi beseda dala besedo... Seveda bi mu ne povedala naravnost, kar je videla; a tako od daleč bi mu le dala razumeti, da bi bilo najbolše, če onega človeka spravi kako iz hiše... Ampak to je: kako bi začela, ko oni le buli in buli v tiste čečkarije tam... kakor da bi bilo vse to res kakega pomena in bi ne bilo stokrat važnejše, da se ozre malo okrog sebe in porazgovori s človekom, ki mu hoče dobro...

„Čujte, Barbika, — nikar me ne motite! Saj imate prej in pozneje čas, da pospravite!“ se je naenkrat oglasil gospod in je nevoljno pogledal sem, a že zopet črtal dalje.

Barbika se je stresla. Tako mu torej res ni mogoče pomagati! Za tiste študentske čačke tam se mu mudi, — za vse drugo je slep in gluhi. Naposled pravi gospa le prav, če pravi, da je tak strašen pustež. Pa naj bo, v božjem imenu, ona, Barbika ni kriva! Kdor noče, mu ni krivice!

„Že grem že!“ je zagodrnjala in se je skoro jezno odpravila ven.

Ampak molčala ne bom! je zamrmrala, ko je zunaj zopet začela svoje delo. Prej ali slej mu le povem, če te sramote ne bo konec. Dokler sem jaz tu, se take stvari po hiši ne bodo godile! Že zaradi nedolžnih otročičev ne!

Videla ju je zopet pred seboj in zopet se ji je silne bridkosti stisnilo srce. Sirotka, sirotka, kaj porečeta nekoč, če izvesta, kaj je bila njuna mati! Koliko je sama v svoji mladosti pretrpela, ko tudi z njeno materjo ni bilo vse prav. Ne, ne, tega otročička ne smesta nikdar izvedeti... In če se zdaj te grdobije takoj ustavijo, ali treba ni, da bi zvedela. Samo da bi se oni kam spravil, pa bi bilo še vse lahko zopet dobro in prov. Potem bi ga ženska že zopet pozabila in bi se vrnila na pravo pot... Saj ni mogoče, da bi jo bil Bog že tako zapustil...

Gledala je za hip mrtvo pred se... ustnice so se ji začele same premikati... molila je za gospo iz vsega srca, z globokimi vzdihí, z živo vero... z živo vero tudi v to, da bo vse še dobro...

5.

Ob sedmih je bila večerja pripravljena, in zdaj je prišla tudi gospa. Nič ni stopila v kuhinjo, in tudi otrok ni bilo ven. Doslej se ni to še nikdar zgodilo.

Barbika je zavzdihnila, vzela je večerjo in jo je nesla noter. Gospa se je bila že razpravila in je pospravljala otroške oblečke v omaro.

„Ne veš, kako je bilo krasno!“ je živahno pripovedovala gospodu, ki pa jo je očitno komaj poslušal. „Vso pot smo peli. Celo šampanjko je ukazal ta neumni Zorec v Zagorju. Pa ti, — veš, ko se vračamo, — zgrabi z voza debelo vejo nad seboj in potegne; veja pa frc! nazaj in mu da tako čez lice in čez vrat, da je ves zatekel. Joj, kako smo se smejali.“

Barbika se le čudi, da vpríčo nje to pripoveduje! Ne more si kaj, da bi se ne ozrla tja. Pogledi se jima za hip ujamejo. Gospejine oči se smejejo, se rogajo, izzivajo...

No, Barbika povesi svoje in molče odide. Tu je tako vse zastoj!

Toda tik za vratmi se ji noga nehote ustavi. In obenem tudi srce.

„Ti, jaz sem te ženske že do grla sita!“ začuje gospo.

„Kake ženske?“

„I, no, dekle Barbike! Ali nisi opazil, kako gleda? Kakor bi hotela koga zadaviti. Tudi Zorec pravi, da ga je tako sirovo sprejela danes popoldne, da je kar gledal. V boljši hiši da še ni doživel takega obnašanja deklet. Jaz bi jo najrajša poslala k vragu!“

„Barbiko? Kaj se ti blede? Barbiko bi poslala?“

„Joj, — blede! Tak biser pa tudi še ni! In manjka se jih! Ampak to tako ne gre dalje, da bi si dekla že res vse dovoljevala. Kakor da je ona gospodinja in ne jaz! Dekla me pa že še ne bo. Sploh, če je služkinja predolgo v eni hiši, postane baje vsaka taka!“

„Pa kaj je bilo z Zorcem? To mi rajša povej!“ jo je prekinil gospod; zdelo se je, kakor da je postal pozoren.

„I, zelo sirovo da ga je sprejela, pravi. Najprej se mu je zlagala, da si ti — ne, da mene

ni doma. In potem ga je kar proč poslala, češ, da že pridemo za njim. In potem — —“

Tega Barbika ni več prenesla. Sunkoma je odprla vrata in je naenkrat stala sredi sobe.

„Ne zamerite, gospod, da sem poslušala; ali gospa je začela, predno sem še vrata zaprla. In tega ne morem več trpeti, da bi gospa tako govorila. Vse to ni namreč nič res, da bi bila jaz rekla, kako bo gospa prišla za onim in tako naprej. Ampak zapodila sem ga... Prej pa sem ga — — — prej pa sem udarila... Da, nič ni res o oni veji, — jaz sem ga, jaz sem — — —“

„Pa zakaj ste storili to?“ jo je ustavil gospod in je temno gledal pred se. „Kaj je bilo?“

„Zakaj? Zato, ker ta človek ni pravi človek... Zato ker nima... poštenih namenov... Ali pa... ali pa naj pride, kadar... se bo spodobilo... Gospod profesor Bonač vpraša vedno najprej, če ste vi doma, gospod, in potem šele gre naprej. In onemu sem tudi povedala — —“

„Čuješ, dragi moj!“ se je oglasila gospa. „Doslej sem molčala, a zdaj mi je dovolj!“ Da bi dekla — —“

„A! dekla, dekla, — vedno ta dekla!“ je zgrabilo Barbiko. „Takrat pa nisem bila dekla, ko sem morala vse noči vstajati in pri otrocih do ranega jutra bedeti, da ste mogli brez skrbi zvečer od doma. O, takrat nisem bila dekla... Po vsem mestu sem dirjala in iskala, kje bo cenejše, in opravljala vse delo, da se vam še pri-takniti ni bilo treba! I, seveda, takrat nisem bila dekla. Pa to vam zdaj že povem, da se nisem pehala zaradi vas; ampak gospod se mi je smilil, da bi se moral še zaradi mene mučiti in si zdravje zapravljati, kakor je moral zaradi vas!“

„Hvala lepa!“ se je zasmejala gospa. „Ali pravzaprav ti se ji zahvali, svoji vneti oboževalki, da se je tako žrtvovala zate! In da končamo, ti povem, da naj se spravi ta ženska čim prej iz hiše, še nocoj, če hoče! Menda boš pač tudi ti zato? Ne vem sicer, kako je pri vas navada; po naših hišah je vsaj tako, da mora posej, kateri se proti gostom spozabi, takoj pobrati šila in kopita!“

„Eh, gostom, gostom!“ je naenkrat srdit vzkliknil gospod. „Kdor pride k meni, je moj gost, — ne taki ki se potikajo za mojimi hrbtom; da boš vedela tudi ti enkrat, kako mislim o tem. In zdaj bi že rad vedel, kaj se je v moji hiši pravzaprav dogodilo. Prosim, povej mi ti, če te je volja! Zakaj nekaj je bilo! Zastonj — — —“

„O, seveda je bilo! Pa še kaj! Pomisli: jaz opazim, da ima Zorec kravato narobe, stopim tja in pravim: dovolite! On dovoli, o groza! Tu odpre gospodična Barbika vrata, — pozabila sem se bila zakleniti al pa ji naročiti, naj vselej potrka, kadar je kdo pri meni, — odpre vrata, okameni, kljub okamenjenju pa strahovito razširi oči in — — in, diskretno odstopi. Moment je bil vele-veledramatičen! Le škoda, da nisva takrat, ni Zorec in jaz opazila, kake velike stvari se dogajajo... In tako je bilo tudi naravno, da je potem revež kar otrpnil, ko se je zagnala ta sirovina vanj.“

„Potemtakem ga je res Barbika... Zakaj si si pa potem izmislila ono o veji, če smem vprašati?...“

Gospa je zardela. Naenkrat pa je vzplamtela in je viknila:

„Pred deklo me ne boš eksaminiral, prijatelj! Če imaš kaj z menoj, že veš, kako se to med olikanci opravi! In rečem še enkrat: s tem je ta stvar za mene končana! Ali se spravi ona iz hiše, ali pa grem jaz! Ali si razumel zdaj?“

„O, zaradi mene bodite le brez skrbi!“ se je mirno oglasila Barbika. „Jaz se prav gotovo ne bom nobenemu ponujala. Pošten in priden človek že najde kruha! Midve tako ne moreva živeti več skupaj, že vidim. In gospodinji, ki je ne morem več spoštovati, tudi služiti ne maram!“

„Ali me ti spoštuješ ali ne, je pač vseeno!“ se je zasmejala gospa. „In zdaj se spravi!“

„Kaj? Vi me pa že še ne boste podili, kdaj pojdem! — taka kakor ste vi že ne!“ se je srdito obrnila Barbika, ki je bila že pri vratih.

„Kaka kakor sem jaz?“ je zakričala gospa in planila na noge. „Kaj hočeš s tem reči? Ven z besedo! Vpričo mojega soproga te pozivam, da poveš, kaj si slabega videla! Ven z besedo, če se upaš! Kaj si videla, da ne sme videti ves svet?“

Barbika je obstala in jo je nemo gledala. Kaj ji res sam hudobni duh tegne to predrznost? In ona naj tudi zdaj še molči, ko jo lahko z eno samo besedo zmelje v prah?...

Že je odprla usta, ko ji je pogled ušel na gospoda. Sedel je tam, tako čudno bled in upadel, za deset let starejši; in je s čudnim strahom in obenem poželjenjem gledal v njo. Tudi otročička sta vsa prestrašena opazovala zdaj enega zdaj drugega... Kaj se zgodi, če ji zabrusi ženski v obraz, kar je videla?... Pretep nastane mogoče.

poboj, bogve kaj... Ne, zdaj ne, — tu ne... Najbolje, da se umakne... Takoj, takoj, da je ona še s čim ne spravi z uma, dokler ga še ima...

In molče se je obrnila in je odšla ven.

„Ha, vidiš, taka je ta golazen: prej sika, kadar je treba pa govoriti, ne ve kaj!“ se je zasmejala gospa za njo; in na glasu se ji je poznalo, da se je morala prej bati; vsaj Barbiki se je zdelo tako.

6.

Notri se je moral uneti zopet hud prepir. Toda v kuhinjo se ni slišalo drugega nego posamezne razburjene vzklike od ene in druge strani. Gospa je dvakrat odprla malo vrata, kakor bi hotela videti, ali Barbika ne prisluškuje...

„O, mar mi je! Saj itak vem, kaj se menita!“ se je namrdnila Barbika.

Naenkrat je gospod odprl vrata, jih skoro zaloputnil in nato srditih korakov odšel. Po večerji se to skoro še ni bilo dogodilo.

Barbika je počasi pospravljala svoje stvari v pletenico. Grenko ji je bilo pri srcu, a jokala ni. Najboljše svoje moči je bila pustila pri teh ljudeh, pri ti ženski in njenih otrocih, in zdaj mora tako na cesto... Ampak bolje zdaj, nego da bi se bilo zgodilo pet ali deset let pozneje, ko bi se je bili ustrašili, kjer bi se bila prikazala za službo, starke... In tu ji je tako vse zastudeno, vse zamrzeno. O, ne bi ostala več, tudi če bi jo prosili!... Samo hudo je človeku, ko vidi, kaj pravzaprav je... služabnik... O, pes, — psa bi ne pogнали... Še jokali so pri starih doma, če se je zgodilo, da je poginil... In koliko denarja bi si bila lahko prislužila drugje ta čas, da je bila pametna... To je: da je slutila, kako bo prišlo... Ona pa se je še branila popoljška, ko ji je gospod sam rekel... Zdaj pa ima!... In vse to zaradi takega potepa, ki se pritepe v hišo in... O, človek skoro ne more verjeti, da je res...

Zdaj so ji padle prve kaplje na njenih bornih par cunj... No, v tem hipu so se odprla vrata iz sobe in naglo si je obrisala oči. Ne, ta ženska ne sme videti, da ji je hudo, — samo veselila bi se...

Gospa je prišla ven. Molče gre k pipi in si natoči steklenico vode.

„Kaj gremo že danes?“ vpraša, kakor da se norčuje.

„Ne! Menda pa vendar ne bom morala še prenočišča iskati!“ odgovori Barbika trdo.

Gospa ne odgovori. Zlije vodo in si jo še enkrat natoči, kakor da ima še nekaj povedati. In res se ustavi tik pred ono in jo zaničljivo pogleda.

„Pa kaj si mislila, da boš napravila, reva? Zdaj imaš, da boš vedela za drugič! Kaj si mislila, da bo pameten človek dekli verjel več nego ženi?“

Barbika skloni glavo niže nad pletenico. Kaj je mogoče? Ali ga je res tako nalagala? Toda — zakaj je potem odšel ven? Nič, — zopet laže ženska! Seveda ne bo nič posebnega, ali onega bo le poglal! In če ga ne bo, potem — — —

„In poglej, prijateljica: Take stvari so čisto drugače, nego si si ti mislila!“ je povzela gospa z istim nasmehom. „Treba je imeti namreč kakih dokazov!“

„Za drugi pot, ko napraviš zopet kako tako, si le prej preskrbi kako pričo ali kako pisemce, da zopet tako grdo ne pogoriš. Zakaj za zdaj nisi opravila pa res prav ničesar. In jutri opoldne bo gospod dr. Zorec pri nas celo na kosilu; ako blagovoliš sprejeti tudi ti, bi ga videla...“

Zdaj se je Barbika naenkrat sunkoma vzravnala.

„Gospa, dajte mi zdaj toliko miru, da spravim to svojo revščino!“ je rekla temno. „Jutri si moram že službo najti.“

Gospa so se oči razširile.

„Pa kaj... kaj se ne odpelješ... kaj ostaneš tu?“ je zategnila.

„I, seveda!“ je mirno odgovorila Barbika; a vseeno se ji je poznala škodoželjnost, ko je s prijaznim glasom nadaljevala: „Kaj hočete, gospa, — tu me ljudje že poznajo in vedo, koliko zaležem... O, stavim, da bom imela, predno bo deseta ura, novo gospodinjo... O, za mene se nič ne bojte, gospa! Če bi vi vedeli, kolikokrat so me prosile druge gospe, vaše prijateljice...“

Gospa je gledala strmo pred se in je nekoliko časa molčala. Potem je rekla s skoro prijateljsko karajočim glasom:

„In tega mi ti, hinavka, seveda nisi povedala...“

„Nič, hinavka, gospa! Ampak žaliti vas nisem marala... Ko bi vam bila morala povedati, koliko več mi ponujajo drugod... Če ne trikrat, dvakrat toliko dobim, kjer hočem...“

Gospa je še nekaj časa pomišljala; potem se je obrnila in je molče odšla.

Barbika je pogledala za njo in se je nasmejnila. Toda že ji je nasmech zamrl na ustnicah. Molče je strmela v vrata. Bilo ji je, kakor da se morajo zopet odpreti in da pride gospa še nazaj... Poreče ji še kaj, mogoče še kako, a bolj le navidezno hudo besedo. Toda potem bo vse zopet dobro in ona ostane... Ostane radi otrok, radi navade, radi vsega... Saj so vendar že kakor svoji, tudi če se kaj sporečejo, saj ni mogoče, da bi šli tako narazen...

Le mehanično in kakor da sama ne verjame, je Barbika nadaljevala s pospravljanjem...

No, vrata so ostala zaprta in gospe ni bilo več nazaj.

* * *

Drugo jutro je skuhala Barbika še kavo in je nesla gospodu ob sedmih zajutrek v njegovo sobo kakor toliko, toliko juter doslej. Srce jo je silno bolelo.

„Prosim, da bi mi vi napisali izpričevalo, gospod; ne maram, da bi gospa. In vi boste gotovo pošteno potrdili, da — — —“ Premagale so jo solze in umolknila je.

Gospod je bil nenavadno bled in mrk.

„Pa to se razume, draga Barbika!“ je rekel z ubitim glasom. „In Bog vam plačaj vse, — drugega vam za sedaj ne morem ne reči ne dati! Kar se pa mene tiče...“

„O, vem gospod!“ se je zajokala Barbika. „O, saj... saj... Ah, najbolje, če človek molči... Samo tisto, gospod, bi rekla, — tistega človeka — — —“

Pogledal jo je najprej strogo; potem je malomarno skomizgnil z rameni in je rekel:

„Tisti človek še te dni odpotuje... In zdaj... zdaj najbolje napravite, da greste, še predno gospa vstane... Bolje, da ni nepotrebnih besedi... In sploh... saj me razumete?“

Dal ji je z levico knjižico in ji je z desnico krepko stisnil roko.

„O, bodite brez skrbi, gospod... In...“

„Je že prav, že, — saj se razumeva... Z Bogom, Barbika! In še enkrat: Bog vam povrni vse, kar ste bili posebno otrokoma! Z Bogom!“

Naglo je vzel skladnico zvezkov in je odšel ven.

Barbika se je vrnila v kuhinjo. Zunaj je že čakal človek, katerega je bila naprosila, naj ji nese koš na posredovalnico. Pomignila mu je in je sama zavlekla pletenico do veže.

Človek se je sklonil in je s težavo naprtil. Tiho je stopala Barbika za njim; pri srcu ji je bilo, kakor da gre za pogrebom. Ampak še ni mogla prav umeti, da res gre.

Poljub.

V njeno je oko globoko
videl zatoniti zvezdo,
krog nje glave je visoko
zarja spletla zlato gnezdo.

Plameneča nedra mlada
so v poljubu zadržtela —
in na mahu iznenada
rajska ptica je zapela.

Zažarel je gozd in loka,
praprot čarni cvet razvila,
solnce padlo je z oboka
ti v oči, devojka mila!

Vroč se blestijo lica,
potopljena, izgubljena
v sladke blodnje zre zenica
in ljubezen razcvetena

plava v radosti omotni —
zlati slap solza ji plane —
pozabljenja sen trenutni
je pogasil njene rane.

«Kje sem bila? Āli v raj? —
Āli nisi nekaj rekel?»
Rože vzdihnile so v gaju,
angel bel je mimo tekel.

Fl. Golar.

Kako se je useknil gospod Peter Mozolec.

Spisal Ivan Cankar.

I.

Zjutraj zgodaj je kavarna podobna pogorišču in je podobna izbi, iz katere so bili pravkar odnesli mrliča. Življenje je bilo, tukaj je bilo, to noč; tako blizu je še, da si ni dalo časa, pove-zati culo, potegniti svojo senco seboj. Ali ni ga več; iz vseh kotov, s sten in s stropa še gleda, iz vseh glasov še govori, šepeče in zeha, iz vsakega požirka zraka še diha; in ni ga več. Zoperna je, v grlu dušeča ta mlačna senca življenja, ki je segnilo skoraj pred tvojimi očmi, človek, in ti pustilo za spomin ta smrad po gnilobi. To je tisti strašni trenotek po storjenem grehu: čisto poleg je, ni še v usmiljeni preteklosti, drži se rok, lic, ustnic, las, kakor nagnusna, strjena tekočina, izprijeno laško olje; ne dá se izmiti, ni se mu móči otresti, pa vendar je že storjen, dopolnjen, je že bil. Duša je šla po svojih potih, kadaver pa leži tam in smrdi.

Zrak je do roba nasičen prahu, tobakovega dima, potú, pljunkov, nemarnih pogledov in spolzk-kih besed; pljuča se krčijo in upirajo, kakor da bi jih silil z gnojnico. Z metlo in cunjo v roki hodi od mize do mize čemerna ženska z veliko ruto na glavi in suknjenimi copatami na nogah; od mize do mize hodi, prevrača stole, pometa in briše in se ne zmeni za nikogar, kakor se nihče zanjo ne zmeni. Zaspana je; lica so upala in imajo zelenkastosivo polt siratke, oči so skrite globoko pod nabrekle trepalnice. Bog vedi, kdo da je, odkod je bila prišla, kaj je njen posel, kod zeha in dremlje njeno življenje! Kakor iz neznanih, temnih globočin, iz tujih svetov se prikaže ob zgodnji jutranji uri z metlo in cunjo, v ruti in copatah ter tiho, nikomur na žalost, nikomur na ljubo, izgine v brezdanjost.

Natakarice sloné po kotih, druga drugi in vsaka sebi v spotiko in nadlego. Kadar se katera trudno, zlovoljno gane, je njena hoja, njena kret-nja čudno mehka in testena, plazeča se in vijoča ob mizah in stenah, kakor da nima telo ne krvi,

ne kosti. Mlada lica so bela in okrogla, toda kakor presvalkana so in prerahljana in voda je pod kožo; leno dremljejo na ustnicah prestani, že zasirjeni poljubi izza noči; drže se tam kakor vlaga na zidu in nočejo stran. Vse so črno oblečene, tudi lasje so črni in temne oči spe zamolklo spanje v globokih sencah ter sanjajo morda časih o solncu, ki je v deveti deželi in o pomladi, ki je ni nikjer.

Za okroglo mizico, ki je bila v vsej prostrani kavarni najbolj skrita in ponižna in se je plaho tiščala duri, kakor za berače in popotnike tja pomaknjena, je sedel postaren človek, po licu in vedenju uradnik skromne vrste, sužnje pero, ki pade neopaženo in brez spomina kam pod mizo, kadar ni več za rabo. Koža na podolgovatem, ploščatem obrazu je bila zgrbljena, nadrobno razsekljana, imela je polt preperelega papirja in je bila vsečez posuta s sivimi kocinami. Nakonci nosa so mu viseli veliki starinski naočniki; visoko iznad njih je mežikal, oziral se nemirno, naskrivaj, rad bi se bil kam naravnost ozrl, rad se komu nasmehnil, pa ni vedel ne kam, ne komu. Poznalo se mu je, kakor je v dolgih, koščenih rokah neokretno pestoval časopis, da je bil malokdaj gost v kavarni in da ga je bilo pahnilo v ta hram nekaj posebnega — eden tistih skritih, čisto brezpomembnih dogodkov, ki se jih, nevidnih in neslišnih, vrši brez števila dan in noč tam nekje spodaj, tam nekje zadaj, takorekoč na smetišču in ki ubijajo marsikdaj telesa, duše zmirom.

Na rdeči zofi je napol slonel, napol ležal mladenič, navidez podoben sestradanemu, brezdomnemu, naveličanemu študentu, senci, kakor jih je svoje dni veliko blodilo po naših krajih in kakor se časih še zdaj katera prikaže, postane za hip, se zavzeta ozre naokoli ter utone. Ozka lica so bila splahnela in prazna, tako da je štrlela čeljust presrepo iz obraza; suhe in razpokane ustnice so razodevale človeka, ki je lačen in ima

gosto sapa; oči so bile kakor od kalnega stekla in niso gledale nikamor. Oblečen je bil po letensko, čeprav je bilo še zgodaj v marcu; ta obleka je bila obnošena, pomečkana in oprášena ter je pričala poleg ohlapno zavezane pentlje in kuštravih kodrov, da je prespal oblečen vso noč; najbrž mu je bila natarica iz milosrčja privoščila, da je slonel na zofi do jutra ... Odkod si prišel, ti mladi fant, spomin iz davnine, kam se napotiš od te puste štacije? Kedad in kje te je zalotilo prokletstvo, da si ugledal nebeško zvezdo, ki segaš zdaj za njo z nemočnimi rokami in je ne dosežeš nikoli? In kje in kedad si pod pezo obnemoglosti sklonil glavo ter pokleknil kraj ceste v blato, prezebajoč, z zobmi šklepetajoč v mrzlem spoznanju, da ne dosežeš niti jabolka na veji, niti kruha na sosedovi mizi, nitar zvezde nebeške; in da so vse tvoje silne misli, bogate sanje, težke ure, tvoja mladost, tvoje telo in tvoja duša, da je vse od začetka do konca, kar si imel in kar si trpel, bežnemu vetru za igračo razmetano, devetkrat izgubljeno?... Ali pod strupenimi, dušičimi soparicami, ki zastirajo tvoje ubogo srce in se ga brez usmiljenja ovijajo zmirom tesneje, tam čisto na dnu leži solza, ki je nihče ne vidi, biser živožareč, sad tvojih bolečin in povračilo zanje; nihče je ne vidi, te skrite solze, tvojega poslednjega bogastva; toda nekoč, morda je že blizu tista ura, se vzdigne sunkoma iz globočine, plane do grla, en krik, ljudje bodo vztrepotali v sanjah, in konec.

Priškornjal je v kavarno vojak ter je s svojim lopatastim korakom vzdramil vse hkrati: natarico, ki je stojé dremala za mizo, uradnika, ki si je prestrašen snel naočnike ter si jih nataknil višje na mehki nos, in študenta, ki je lenobno vzdignil z zofe noge ter jih postavil na tla tako leseno, kakor da bi ne bile njegove. Vojak je ropotaje premaknil par stolov, predno je sedel, koj nato je vstal, stopil k dolgi mizi, kjer so ležali časopisi, razmetal jih je na vse strani ter se vrnil k svojemu stolu. Videlo se mu je, da je utrujen od dolge vožnje, izmučen in razdražen; na suknji in na licih se ga je držal prah železniškega voza, glas mu je bil hripav in pogled nemiren. Kmalu pa je udano oprl komolce ob mizo, lica naslonil v dlani ter gledal predse, ne v časopis, ki je ležal pred njim, temveč na pljunek, ki je tam v kotu pod steno ostal pozabljen še izza noči. Ko je bil vstopil, se je

leni, oljnati zrak zamajal in stresel, vzbudil se za hip, kakor se napol vzbudi in vztrepeče obraz, če dihne vanj hladna sapa; ali umiril in zgostil se je koj, legel na lica, na oči in na srca še težje kot je ležal prej; in vsi so si bili pod njegovo odejo čudno podobni v pogled, v kretnjo in misel, kakor žarki ene same umazane, ilovnate zarje.

Ta zarja se je razmeknila, vzvalovala je pljuscoma od stropa do tal; tako se zgane bolnik, vzdigne se na komolcih v postelji, razširi svetle oči, kadar se odpre okno nastezaj in zaorglja spomladansko solnce svojo veličastno glorio.

V kavarno je stopil gospod Peter Mozolec.

II.

Gospod Mozolec je stopil v kavarno, kakor stopi gospodar v hišo, sodnik v dvorano, učitelj v šolo, župnik na prižnico, solnce v dolino; še več: stopil je, kakor stopi gospod Mozolec v kavarno.

Ni ga močvirja tako skritega, pod tisočletno senco zakletega, da bi kdaj ne zaslutilo luči, ne zgenilo se ter poslalo trepetajoč pozdrav nevidnemu nebu. Ko je Bog ustvaril noči, je v velikem svojem usmiljenju pustil vsaki po en žarek svoje luči za tolažbo in spomin; ta žarek se časih predrami, zadrhti v zamolkem brezdnu in razodene samotam, razodene tišinam, da so tudi one deležne vesoljnega življenja in pogleda božjega; takrat zašumi v globočinah vroče upanje, sladko in strašno obenem, da udari nekoč, morda šele čez tisoč let — ah, vsaj čez tisoč let! — tista blagoslovljena ura, ko se odpro vrata ječe in se uboga, po teminah tavajoča večča veselo prepevaje vrne na svoj pravi dom, v večnosvetli paradiz.

Slutnja se vzdrami, vztrepeče v milejšem vetru, ki zgolj po naključju zapiha iz daljnih krajev, in mahoma je pozabljena blede grozota, ki je še pravkar s koščeno pestjo tiščala dušo k tlom. Vsa beda, vse trpljenje, vse ponižanje se kakor mokra prst še drži suknje, rok, lic in las, ali srce je že oprano, komaj čaka, da zavriska ter se pridruži svatom. Tako željno je bilo luči, da mu je odrešenje že kresnica v grmu; prikazalo se je znamenje, torej je luč, zares je, kjerkoli, pomlad je, mladost je, veselje, glorioja in izveličanje; kar je kluvalo, šepetalo na dnu v najgrenkejših urah, niso bile sanje, ni bilo blodno

upanje bolnika, temveč je bila zvesta obljuba, ki se bo zdaj, prav zdaj, v tem trenutku, slavno dopolnila. In v kavarno je stopil gospod Peter Mozolec.

Natakarice so se gibko in vitko priklonile vse po vrsti, nasmehnile se rahlo in sladko, z veselo zardelim smehljajem, priklonile in nasmehnile se ne le njemu samemu, gospodu, temveč tudi na to stran, v preteklost, in na ono stran, v prihodnost, vsemu, kar je bilo kdaj lepega in svetlega in kar čaka še lepšega in svetlejšega za gorami. Sram pred svojim licem, strah pred svojim srcem, golonogo drsanje za rumenim cekinom, — kje vse? Ničesar več, raztopilo se je v brezmadežni luči . . . Uradnik je vztrepetal, vzdignil se napol s svojega stola ter se čisto ponevedoma poklonil tako globoko, da je pokazal svetu svojo belo plešo do tilnika; tako je stal dolgo in nepremično, kakor pred sveto hostijo; naočniki so se narahlo zibali v zraku. Komu pač se je poklonil tako ponižno, pred kom je klečal pobožno na kolenih? Ah, pred svojo mladostjo, to davno, davno, za zmirom umrlo; ah, pred upanjem svojim, zakopanim pod peskom na dnu morja; ah, pred življenjem, ki je lagalo, vabilo, obetalo vsako uro, pa ni obljube izpolnilo. Pod osvobojenim čelom se je v zamahu ustavilo kladivo skrbi, ki je kljuvalo tam brez nehanja trdo in umerjeno kakor ura, pač že dolgih petdeset let. Še postoj, ti usmiljeno kladivo, še malo, da si odpočije to trudno srce! Uho, ki je bilo vsako jutro od joka oškropljeno in vsak večer od kletev opljuvano, je začulo tisočglasno velikonočno pesem o poveličanju; oko se je odprlo široko, pogledalo iznad naočnikov brez strahu, da bi strmelo gladu in smrti v nagnusno spačeni obraz. Tako je verni kristjan napol stal, napol klečal; vse v njem je molilo prisrčno molitev svetlobi na čast . . . Kam si se zamaknil, študent, popotnik obnemogli, v katero daljno deželo, od sanj in spominov obžarjeno? Kdo ti je ukresal v licih ta živi plamen? Ali je morda zares — verno poslušaj, bistro poglej, odpri srce nastožaj! — ali je zares že napočil obljubljeni, v zamolkem upanju pričakovani čas razodetja, ko plane iz brezdna bolečin poslednja vroča solza v krik in smrt in odrešenje? . . . Še samotni vojak, ta mrki, kameniti, se je vzbudil iz trudne otrplosti, vzdignil je glavo, položil roke na mizo, obrnil pogled stran od pozabljenega pljunka ter se zamislil — ne v njega, gospoda, ki je stopil v kavarno, temveč tja za daljne

hribe. Tam stoji pred hišo drobna ženska; mlada je še, njena lica pa so ozka in bolna in oči so kalne od solz; tam stoji nepremična, dlan nad čelom, in gleda v zarjo, ki se užiga nad meglami; tedaj seže ta zarja do njenih ustnic in jih poboža, da se nasmehnejo, seže prav do njenega srca, in tudi to se nasmehne, potolaženo v svoji bolesti, ker je občutilo, da je blizu pomlad . . .

Resnično: pomlad je blizu, radost in prerojenje! Saj ni bila zaklenjena ta mrzla, temna ječa, strašna zmota je bila — saj so vrata odprta nastožaj, saj kliče zunaj mlado solnce, že samo je željno, kam da bi izlilo prepolno mero luči in toplote! Brž, otesite hude sanje s trepalnic, vstanite, napravite se, da ne zamudite nobenega trenutka, ker vsak trenotek sreče in svetlobe je večnost! Brž, ne mudite se, ne vežite cul, še prah naj nikar ne spominja na strahoto, ki je bila, prazni, goli in čisti stopite pred veličastvo solnca! Prišlo je znamenje, ura je udarila — kajti gospod Mozolec je stopil v kavarno.

Primeri se umetniku, da mu od samega spoštovanja upade pogum srca in roke. Obraz, ki mu ga je upodobiti, je tako čeznaravno sijajen, tako od visokosti in žlahtnosti obžarjen, da bi se najrajši vsaki skriti senčici, vsaki drobnemu gubici poklonil do pasu ter ji rekel blagorodje, predno jo varno, obzirno in spoštljivo s trepetajočo roko prenese na platno. Tudi se primeri, da obupa že koj od začetka, poklekne predenj, imenitnika, ter se milo razjoka: „Ne morem, o gospod, nisem vreden! . . .“ Kdo bi si predrznil upodobiti gospoda Petra Mozolca v njegovi slavi? Poletno solnce samo bi mu ne moglo dati žarkov dovolj že za obraz, za ta čista, bela, polna lica, od notranje radosti in globokega zadovoljstva prijetno razgreta; in kje je košata brada, skrbljivo pristrižena, s srebrnimi in zlatimi nitkami prepletana; kje bleščeči ovratnik, kje široka vijoličasta pentlja z biserom tako žarečim, da se oči sramežljivo povesejo pred njim; kje pisani žametni telovnik in kje zlata verižica, ki se pod temi in takimi krasotami vije svetla nizdol po lagotno vzbočenih klancih, kakor se vije bistra Kokra pod Grintovcem; in kje nazadnje te roke, tolste in nežne obenem, od katerih lije, iz vsakega prsta posebej, obila blagodat na žejno zemljo? Ni ga umetnika, ni ga, ki bi s čopičem, z dletom ali s peresom drugim ljudem do kraja in po pravici dopovedal, kar so gledale kakor v ognjenem oblaku njega omamljene oči. Zadosti

je in veliko za človeka, da ponižno zajame le senco te lepote, zadosti in veliko je, da pokaže vijolico, ki jo je bilo izpod prsti poklicalo nebeško solnce, namesto da bi pehal svoje oči v pogubo in jih obračal lahkomišelnost v solnce samo...

Visok in raven, z umerjenim korakom, tako da je trebuh pod pisanim telovnikom le prav narahlo in zelo spodobno pocincaval, je stopal gospod Peter Mozolec skozi prostrano kavarno in vsi pogledi so šli verno za njim, kakor plavajo pokorno svetle ribe za ponosno ladjo. Ko je prišel do gosposke mize pod ogledalom, je s priljudno kretnjo privzdignil suktnjo ter sedel v široko naslanjačo, ki je bila pač od začetka in zmirom pripravljena zanj in mu je bila celó nekoliko podobna. Šele tedaj, ko se je z okroglimi pleči naslonil na blazinico, se je z mirnim pogledom, ki je bil hkrati mil in visokosten, ozrl po dvorani; ta pogled je rekel: „Ne bojte se, jaz sem!“ Ni ne klical, ne ukazal, pa je bila miza pogrnjena pred njim. Tolste, bele roke so v mehkih, pokojnih kolobarjih plavale nad krožniki, skodelicami in kangljicami, prepevale so takorekoč. Vsa kavarna je zamaknjena molčala, le zamolčko pocmakávanje je kakor od daleč narahlo tipalo v tišino. Mir je bil, poln nežnosti in milobe, mir med svetim opraviłom. V zraku je dišalo po zgodnjem spomladanskem cvetju, po belem gradiču, sanjajočem pod zelenim borovim gajem tam daleč v solnčni deželi, po zlatih milijonih, tenkih cekinih, kakor trobentice in marjetice razsutih po cesti in polju. Dišalo je po sladki pravljici, ki je bila živa in resnična, kakor je živa in resnična otroku, smehljaje dremajočemu v naročju matere — kraljične.

Gospod Mozolec je iztegnil desnico, upognil jo v dolgem, lepem loku, posegel zadaj v suktnjo, potegnil iz nje robec ter si obrisal brke in usta. Nato je iztegnil tudi levico, upognil jo v prav tako dolgem in lepem loku, prijel robec s palcem in kazalcem obeh rok ter ga slovesno razprostrl in povzdignil prédse... Ta robec je bil zelo velik, najbrž od domačega, voljnega, nosu prijetnega platna; barve je bil tiste motno zelenkaste, z belimi, rumenimi in rdečimi pikicami posute, kakor so v naših krajih nosile ženske ob nedeljah rute in krila: od bele cerkve na hribu poje zvon svojo prazniško pesem, z drobnimi koraki hite žene in dekleta po kolovozu preko polja, z obema rokama tišče v naročju molek,

molitvenik in čisti nedeljski robec, in rute in krila in obrazi in oči se ne od daleč in ne od blizu prav nič ne razločijo od polja in senožeti, od sinjega neba, od bele cerkve in prazniške pesmi njene, vse je eno in ne more biti drugače...

Razprostrl in povzdignil je gospod Mozolec svoj motno zelenkasti robec, počasi, premišljeno ga je približal obrazu, nagnil je glavo, naščepeiril je brke, zamižal je, in tedaj — —.

III.

V eno med svetilkami pod stropom se je z zamolklim poklenkavanjem zaletavala velika muha; le ona sama je motila tišino ter je bila obenem njeno znamenje. Vsi, kolikor jih je bilo, so strmeli z upognjenim životom, so bili kakor okameneli od pričakovanja, nihče ni dihal.

Najprej se je oglasilo neodločno, tenko, boječe, kakor naskrivoma izpod tal, nato pa je osvobojeno, pogumno, zvonko udarilo naravnost posredi v tišino ter jo z enim zamahom presekalo nadvoje. Ena doba je minila, kar je bilo, je daleč zadaj; napočila je druga, postavljen je mejnik. Vsi, ki so bili deležni tega čudežnega trenutka, so se spogledali z veselimi, bleščečimi očmi, so se po bratsko nasmehnili drug drugemu, pozdravili se od srca do srca, ki se niso poznali in se ne bodo srečali nikoli več.

Gospod Mozolec je vstal, ozrl se je še enkrat po dvorani z dolgim milim pogledom: „Ne bojte se; ker glejte, tudi jaz sem človek!“ — nato se je napotil in svetle ribice so tilo in verno plavale za ladjo.

Komaj so se zaprle duri za njim, je molče omahnilo ob tla, kar je še pravkar živelo, dihalo, smehljalo se. Luči so ugasnile, okna so se odgrnila in v kavarno je z mokrimi, spolzkimi rokami seglo sivo, megleno jatro. V pustem dnevu brez plamena so bili obrazi bleedi, izžeti, mrtvaški; plah, kakor osramočen in ponižan, se je pogled umikal pogledu. Strnilo se je močvirje, ki se je bilo razdelilo, dalo duška in poti samotnemu žarku, koprnečemu na dnu. Ali — o j radost, o j tolažba! — ko je vriskaje planil kvišku, se je v višinah združil z bratom, ga ni izpustil, se je povrnil z njim v globočino, od tam kramljaje o sladkih spominih in slajšem upanju čakata, dokler ju čez tisoč let angeljev glas ne pokliče k materi, večni svetlobi...

Tako se je useknil gospod Peter Mozolec. —

Bebec Martin.

Spisal Ivan Cankar.

K nam se časih prikaže visokorasel, krepak, dokaj mlad človek ter se ponudi za hlapca; nekaj dni dela, nato nanagloma zapije, kar zasluži, ter izgine, Bog vedi kam. Pride plah, smehljá se nerodno, ozira se vstran, kakor otrok, ki se je bil potepal po gozdu in se boji šibe. Njegov obraz nikakor ne sodi k plečatemu životu in šapastim rokam; čisto detinski je, svetlosinje oči gledajo nedolžno, brez greha so, brez izkušnje in spoznanja. Odkod da je, čegav in kdo, ne morem prav dognati, ker vselej pové drugačno zgodbo, še dom njegov ni zmirom na enem kraju. Časih bi se mi zdelo, da je iz premožne hiše; oblači se čedno, ob nedeljah in praznikih skoraj gosposko; bel telovnik ima in pisano pentljo. Časih pa se bridko razjoka ter toži, da nima na milem svetu, kamor bi položil glavo. Ko je nekoč povezal culo, je rekel, da se gre ženit; da je že vse do kraja pripravljeno, nevesta in bala in vse. Čez štirinajst dni se je povrnil; shujšal je nekoliko, oči je imel podbrekle, obleko zaprašeno in dišal je po vinu. Vprašali smo ga po nevesti. „Eh, babe!“ je odmahnil ter se napotil pod kozolec.

Oni dan je nesel na rami težak hloed, nesel ga je iz gozda v breg, sopel je lagotno, še požvižgaval je.

„Kako, Martin,“ sem se mu čudil, „kako, da niste vojak, silni kakor ste? Zdaj, ko sem nosil sivo suknjo še jaz, sirota!“

„Saj sem bil, saj sem bil!“ je hitel. „Pa so me spodili stran!“

In zdelo se mi je, da je narahlo zardel.

Še tisti večer mi je pokazal, kaj da so mu napisali za slovo. Napisali so mu, da so ga bili spoznali za bebca. Koliko časa in kje da je služil cesarja, sem ga vprašal, kako da se mu je godilo in kaj da je tam vse videl in doživel.

„Kaj bi pravil!“

Njegov nedolžni obraz je bil vznemirjen, plah — otrok, ki nenadoma ugleda človeka, katerega se je bil nekoč sila prestrašil ter ne pozabi nikoli več nanj. Povesil je glavo.

„Nekaj grdega so mi naredili v skodelico, ko sem spal!“

„Kaj so naredili?“

„Eh, kdo bi pravil!“

In kadarkoli sem ga povprašal o tistih časih, mi je z gnusom in strahom potožil zaradi skodelice, ki so mu jo bili ponoči oskrunili; drugega ni povedal ničesar.

Zapadel je sneg, da nikoli takega; na hribu nas je zamedlo do pasú in čez. Sedeli smo za pečjó, v topli ječi; in naše misli so bile uklepnjene z nami, so se plahé in premražene skrivale v tišino srcá, si niso upale do grla. Že smo bili zagnili okna; bela noč je bila zunaj, brezkončna v miru in hladni praznoti. Dekla je šla zaklenit hišna vrata, ali blizu nató je udarila nanje močna pest: „Odprite, ljudje božji!“

V vežo je stopil Martin. Otepál si je suknjo in škornje, šklepetal je z zobmi, pomežikoval urno ter se obrnil vstran, ko mu je dekla posvetila s svečo v obraz.

„Tako je pač . . . dolga je, dolga, ljubi Bog . . . in strma . . . in snegá je veliko!“

Jecljal je, govoril zase, da najbrž sam ni vedel kaj, oziral se plah naokoli, kakor da nekoga išče, ali da se nekoga bojí. Položil je culo na tla, postavil palico v kot, nato je prisedel k nam za peč, oprl premrle roke ob kolena, sključil život globoko in nagnil glavo; očitno je bil sila utrujen.

„Kod ste hodili popotni Martin, ob taki uri in v teh zametih?“

Mencal je dlan, pomajeval z glavo, gledal v tla.

„Daleč ... prav od horjulske strani ... Težko sva bredla in brodila, izgubila sva se ... kajpak, saj poti ni ... in tudi hiše ni ... in če je, je za popotnega človeka zaklenjena in izdelana!“

Dali smo mu kruha in vina; jedel je hlastno, pil zduškoma; in ko je jedel in pil, sem videl, da se mu roka trese in da je v lica ves bolan in star.

„Kdo pa je še hodil s teboj,“ je vprašala dekla, „ko praviš, da sta bredla in brodila?“

„Eh, kdo ... popotnik je bil! Tam nekje se mi je bil pridružil ... v polhovgraških hribih ...“

„Kje pa je ostal?“

„Nikjer! Saj je šel tod mimo ...“

Gledal je v tla napol mižé, kakor da ga je sram, ustnice so se mu smehljale postrani in so vztrepetavale.

„Tak človek je, da ne mara družbe ... Zares, če sva ugledala hišo in v oknu luč, me je vlekel stran ... Dolgo pot ima še pred seboj, neznano dolgo, pa jo bo že zdelal kako ... saj je popotnik!“

„Čuden popotnik!“ se je zasmejala dekla; vzela je svečo, zazéhala nastežaj ter šla spat. Ostala sva sama za pečjó, vino je bilo pred nama na mizi. Martin se je nagnil k meni; govoril je tišje, zamolklo šepetaje, kakor da bi govorila iz njegovega zbeganega srca sama ta noč, tako samotna in tesnobna.

„Saj nisem bil v horjulski dolini ... kaj bi tam? Rekel sem kar tako ... da bi ne izpraševali ... ne poizvedovali po njem, siromaku ... Bil sem čisto na drugi strani, tam pod Kamnikom; od ondod sem prišel. Blizu Črnuč se mi je pridružil. Spočetka ga nisem spoznal; mislil sem, da je le moja senca, ki se

majè in ziblje pod tem sivim solncem. Dotaknil se me je, pobožal me je z dlanjo po rami; takrat sem ga pogledal natanko in sem videl, kdo da je. Zbolelo me je v srcu, da nikoli še ne tako. Postaral se je bil od sile; čisto siva je bila brada, prej tako lepa in svetla; oči so bile objokane, kalne, rdeče obrobljene vsenaokoli. Suknja je bila že vsa preperela, visela je v cunjah od njega, tresel se je od mraza; hodil je ob dolgi pastirski palici; opotekal se je, pogrezal se, padal na kolena, ker je bil truden od take poti in najbrž tudi lačen. Smilil se mi je, pa kaj bi bil storil, kaj bi mu bil dal? Prijel sem ga pod pazduho, da bi mu malo pomagal, pa mi je samemu že zmanjkovalo. Na Posavju naju je zalotil mrak. Ob cesti sva ugledala vojaka, ki je stal tam z bajonetom ter naju meril s temnim očesom. Tovariš me je potegnil za rokav in mahnila sva jo kar preko polja, gazila sva nacélo, padala, Bog se usmili. On pa ni jeknil, ni potožil z besedo ne. Tam, prav blizu, se je prikazala topla lučka; krenil sem tja, da bi se ogrela, pa se je ves tresel in me je vlekel stran. Bal se je ljudi; in jokal je brez nehanja, še roka mu je poihtevala ...“

„Kdo je bil ta popotnik?“

Nagnil se mi je prav do ust.

„On sam je bil!“

Spreletelo me je od lic do nog, kakor strah pred nečem silnim, kar je blizu, že tik pred durmi.

„On sam je bil ... Jezus ...“

Molčala sva. Nazadnje me je pogledal naravnost s svojimi sinjimi, otroškimi očmi in se je zaupljivo nasmehnil.

„Jaz pa sem mu potožil vse ... tudi zaradi tiste skodelice sem mu potožil ...“

Drugo jutro ga ni bilo ne v hlevu, ne pod kozolcem, izginil je; in mislim, da ga ne bo nikoli več. —

V solncu.

Gore, polja v božji luči gorijo,
v gajih pomlad se smeje, pesem vtiska,
moje lahke misli v dalje hitijo,

kjer si ti, in na svoji solnčni poti
tvoje srečujejo v toplih, opojnih poljubih,
ki jih v svitu nobena senca ne moti.

Franjo Roš.

Pot skozi gozd.

Spisal Stanko Svetina.

Blaž Koritnik je prodal trgovcu Simonu Jeraju osem sto kubičnih metrov trdega lesa in je bil na kupčevo prigovarjanje pripravljen dati za likof. Šli so v Skokovo gostilno on, Jeraj in še dva mešetarja, postarna dedca že sivih las in suhih grl. Enemu teh mešetarjev se je reklo Bernaduc. Imel je samo eno nogo in eno oko in se je pridušal pri vsaki tretji besedi.

Sedeli so za javorjevo mizo in so pili. Koritnik je bil dobre volje in je neprestano nalival, čeprav bi se spodobilo, da bi ta posel opravljala mešetarja, ki sta sedela vsak na enem oglu mize in si podpirala glavo, prvi z dlanmi, drugi s pestmi. Prej sta drvila z jezikom, da ju ni bilo ugnati, sedaj pa sedita tu kakor dva grešnika in poželjivo gledata mogočen štefan, ki se polagoma prazni.

„Ko bo ta prazen, bomo pa drugega,“ si misli Bernaduc, obriše si s široko roko mokre brke in se ozre na svojega soseda. Ta je uganil njegove misli, pomežiknil mu je in si pogladil razkuštrane lase po glavi naprej, da mu štrlijo sedaj kakor dež na pratiki. „Jaz ne bom dajal zanj, čemu ga ne bi,“ je zamrmral skozi sive, ščetinaste brke. In po kozarcu je segla zdaj ta roka, zdaj ona.

Ko so popili tri štefane in po mizi razlili dva, je Blaž Koritnik vstal s kozarcem v roki in je mislil napraviti napitnico. To se mu ni posrečilo, zakaj o pravem času je še spoznal, da mu je jezik preveč zavaljen in da je boljše, da se sploh ne loti takega napornega posla. Njegova debela, rdeča glava z majhnimi in z bahato tolščo obdanimi očmi se je nagnila postrani, da so se zatresli kratki, sivi, nizzdol viseči brki in da se je zamajalo tistih par las na svetlikajoči se, bakreni pleši. Mali očesci sta postali žalostni in sta se zazrli v sredo mize, kjer je stala bela, štirioglasta posodica z vžigalicami. Koritnik je gledal to posodico, misli pa so mu kolovratile bogvekod. Parkrat je nalahno zamajal z glavo,

da se je zdelo, kakor da lovi te misli, nato pa se je zavedel in padel s truščem na klop, da se je stresla cela Skokova izba in da je pljusnilo vino iz Blaževega kozarca in se razlilo po mizi.

„Kaj ne, jedli bi radi?“ se je primaknil bližje Bernaduc in je lokavo pogledal Koritnika. Ta se je ozrl nanj postrani, s krvavimi očmi in izpod obrvi.

„Bi.“

„Ali naj naročim kokoš? Kokoš, kaj ne da?“

„Le.“

Ni bilo dolgo in Skokova Matilda je prinesla na mizo kokoš. Komaj je stala skleda trdno na mizi, je iztegnil Bernaduc roko in je zagrabil bedro. Tovariš po poklicu je hotel napraviti isto in se polastiti drugega bedra, pa ga je prestregel trgovec Simon Jeraj. Ta edini še ni imel zmešane štrene v glavi in je opazil nevarno nakano svojega bližnjika še o pravem času. Mešetar je zagodrnjal, obrvi so se mu namršile, oko je jezno ošvignilo soseda, roka pa je segla proti skledi in je prinesla nazaj samó perotnico.

Koritniku ni bilo do jedi in je neprestano nalival vino v kozarec. Sam je pil hitro in hlastno in zdelo se mu je, da je čim dalje bolj žejen. Slednjič ga je objela celega prijetna, gorka zadovoljnost in ginjenost, usta so so mu razlezla v smeh, dočim so mu pripolzele iz oči debele solze. Prijel je kozarec, vstal je in razprostrl roke v objem.

„Bratci moji, bratci moji!“ Zgrmel je za mizo in zaspal.

*

Prvo, kar je Blaž Koritnik zagledal, ko se je zbudil in dvignil glavo, je bila bela posodica za vžigalice. Na vsaki strani je imela as, na prvi križev, na drugi srčen, na tretji karov in na četrtri pikov. Okoli in okoli pa je bila miza polita z vinom in pomazana s pepelom smodk. Tu pa tam je ležala obrana kost — obiralci pa so že zdavnaj odšli. Nad mizo je gorela petrolejka,

ki je slabo obsevala nizko izbo, napolnjeno s smradom razlitega vina in pokajenih cigar.

Koritnik je bil nenavadno slabe volje. Kaj ga pustijo tukaj, da spi za mizo, kakor rokovnjač. Vsaj pošteno posteljo naj bi imeli, saj ne misli, da bi bilo zastoj.

In njegove misli so pohitele k denarju. Ozrl se je na vrata, nato pa je segel previdno pod telovnik in izvlekel iz notranjega skritega žepa usnjato listnico. Odprl jo je in začel brskati. Sami veliki papirji, tisočaki. Nenadoma se mu je zazdelo, da gre nekdo po veži. Skril je brž listnico in si zapel telovnik.

Krčmar Skok je stopil v sobo s smehljajočim se obrazom.

„Pa si nekaj pravil, da boš šel jutri v mesto na semenj, pa da moraš biti danes doma. Zdaj si pa zaspal. Lej, noč je že.“

„Kaj je že odšel vlak?“

„Odšel.“

„Prokleta butica, zakaj pa me nisi poklical!“

„Kaj te bom klical, ko si pa tako lepo spal,“ se je ustrašil krčmar. „Mislil sem, bo pa pri meni nocoj, kaj bi ga budil, ko je potreben spanca.“

„Ti si ga potreben, šleva! Kaj stojiš tu, kakor štor. Povej račun in naprezi!“

„Blaž, nikar ne bodi hud?“

„Kaj je spet?“

„Konja nimam doma.“

„Skoči k Jernejcu!“

„Popoludne je napregel in peljal v mesto. Jutri zvečer se vrne.“

„Teslo, prokleta teslo! Povej mi Skok, zakaj si ti pravzaprav na svetu. Sam mi pravi, da sem mu rekel, da moram danes domov, a on meni nič, tebi nič hodi po sobi gor in dol, roke v žepu in misli na bogve kakšno neumnost. Vlak pride, stoji na postaji, Skok ga gleda in tiho požvižgava. Račun, budalo! Peš grem, čeprav je noč in pot dolga.“

Ko je stopil Koritnik iz Skokove gostilne na cesto, je bila noč, nenavadno lepa jesenska noč. Mesec se je peljal po nebu bliskoma skozi oblake in je puščal za sabo svetlo skoro belo sled. Pokrajina je bila vsa posrebrana in posrebrene so bile tihe in visoke jagnedi ob široki glavni cesti, ki se je svetlikala v svoji belini. Tam v dalji je počival gozd, mrk in teman, in sanjal težke, globoke sanje. Zavzdihnil je in za-

čulo se je kakor trudno ječanje od bogvekod, pomešano z lahnim šepetanjem jesenskega vetriča.

Ko se je Blaž Koritnik zavedel sredi bele ceste, ki je peljala do njegove domačije in še naprej v mesto, je postal silno slabe volje. V udih je čutil slabost, katero so spremljali hipni tresljaji sunkoma in po celem telesu. Zdelo se mu je, da je ves poln nevidnih mravljincev ki se sprehajajo pod kožo od nog do glave, da, prav do las. Zdaj počakajo malo, kakor bi se hoteli odpočiti, nato pa pospešijo korake s podvojeno energijo.

Pogledal je na uro in ob luninem sijaju je spoznal, da kaže kazalec številko deset.

„Prokleti Skok, da me ni mogel poklicati!“ je zamrmral skozi zobe v skrajni nezadovoljnosti. „Dve in pol ure imam do doma, pa moram še dobro stopiti, če hočem biti v tem času tam,“ je mrmral sam pri sebi. „In oni prokleti klanec, ki mu ni ne konca ne kraja, in temina v gozdu.“

Koritnik si je v duhu predstavljal vso svojo dolgo pot od začetka do konca. Spomnil se je vsakega griča, ki ga bo moral prekaliti, spomnil vsake dolinice, katero bo moral preromati. Korikal je hitro, skoro prehitro, tako da je moral kmalu umiriti korak.

Kakor vsak trgovec kadar je sam, tako si je začel tudi Blaž krajšati dolgo pot z mislimi na kupčijo. In kakor hitro se je domislil svojih hrastovih hlobov, ki jih je prodal trgovcu Simonu Jeraju, mu je takoj šinilo v glavo, da bi bilo dobro, ko bi se potapljal po polni listnici, ki je počivala v notranjem velikem žepu telovnika.

V istem hipu, ko se je spomnil svoje listnice in tisočakov v nji, se je onkraj ceste v nizkem grmovju nekaj zganilo in zašumelo. Da ni Koritnik prej pil in nato premalo spal, se morda ne bi niti zmenil za tak šum, sedaj pa so mu bili živci tako bolni, da se je nehote stresel in da mu je pogled ušel na palico, ki jo je imel v roki. Ah, bila je le drobna paličica, ki bi jo lahko igraje zlomil. Zagorel Dalmatinec mu jo je ponudil na sejmu, in ker je lepo dišala po višnji, jo je kupil. Drugače pa ni bila ne za brambo, ne za oporo.

„Kaj mi je neki bilo, da nisem vzel s seboj gorjače! Saj sem vendar vedel, da bom dobil težak denar,“ je premišljeval Koritnik, ki je že pozabil, da se je bil namenil, peljati se domov z vlakom in da ne bi potreboval zato debele gorjače. „Naj mi skoči tam-le izza grmovja kakšen

lopov in naj me napade — kaj se bom branil s tole preslico?"

Koritnik se je začel jeziti nase na vse krip-
lje, obenem pa je postrani gledal v grmovje, če
se ne bi pojavila za njim kaka sumljiva postava.

Bilo je vse mirno. Vkljub temu pa je ostal
oprezen in pozoren. Kakor hitro je zaslišal kak
šum, brž je stisnil palico v roki in se obenem
nehote potipal po telovniku.

Polagoma se je začela cesta dvigati navkre-
ber in Koritnik je moral stopati počasneje. Klanec,
ki se je ravnokar začel, je bil mogočen, morda
eden največjih klancev v deželi in ves porastel.
S klancem vred pa se je začel tudi gozd, velik
in mračen. Visoke smreke so stale ob biserni
cesti temne in tako goste, da se je zdelo, da
tvorijo velikansk, črn zid. Koritnik je videl pred
sabo samo cesto, in če je pogledal kvišku, samo
temne konture drevesnih vrhov in jesensko nebo
z mračnimi oblaki, ki so hiteli v veliki naglici
čez nebesni obok. Zdaj se je prikazal mesec in
pogladil z mehko roko pokrajino, da je zasijala
v čudovito beli luči, zdaj se je zopet skrnil in
Koritniku se je stisnilo srce v veliki samoti.
Cesta, ki se je vila po gozdu, je bila ob me-
sečnem siju nenavadno bela, skoro svetlikajoča
se, tako da je Koritnik opazil na nji vsak naj-
manjši kamenček, vsako najmanjšo vejico. V ve-
likem nasprotju z belo cesto je bil gozd smrek,
ki je bil toliko bolj temen, kolikor bolj je bila
cesta bela. In ta samota in globoka, tajinstvena
tišina, kakor bi skrival gozd v sebi zgodovino
celih rodov, ki jih je preživel in poznal. Kako
dobro bi delo Koritniku, ko bi začul škripanje
voza v dalji ali morda kak pok z bičem in mo-
gočen hi — hot voznika, ki pelje na parizarju
težke hrastove hlode. Pa nič, niti najmanjšega
glasu ne, povsod ogromna, globoka in črna ti-
šina in molk.

Blažu je bilo nenavadno nerodno in tesno,
posebno ker je še vedel, da mu je usojena še
cela dobra ura v tej temini. Polagoma je prišel
do križišča glavne ceste in ozke poti, ki je držala
na levi strani skozi gozd v oddaljeno vas. Mesec
se je ravno prikazal izza oblakov in Koritnik je
razločno videl na križpotju kol in na njem pri-
bito desko, kjer je domač umetnik po svoje na-
slikal padajočega moža in grdo črno ciganko, ki
hiti s puško v gozd. Pod sliko pa je bilo z vi-
jugastimi in opotekajočimi se črkami napisano,
da je „tukaj nesrečno smert sturu Mrtn Navlen“.

Koritnik je začutil, kako ga je oblila kurja
polt, ko se je domislil te zgodbe. Poznal je
Martina Novljana iz Loke in vedel je, kako se
je takrat zgodilo. Šlo je več pijanih kmetov iz
sejma domov in med njimi tudi pokojnik. Prav
tam na križišču so srečali tolpo ciganov, katerim
se ni prav nič in nikamor mudilo. Kmetje so
začeli ciganom zabavljati in jim žugati. Cigani
pa kakor da se ne bi nič zmenili za zmerjanje.
Tu se je zdelo Novljanu, da se jih cigani naj-
brže boje, ker tako molčijo. In zaostal je neko-
liko za kmeti, ki so se pijani gugali naprej. Na
piko je vzel dolgega, črnega cigana, ki je bil
napol obrnjen s hrptom proti njemu. Izvlekel je
skrivaj iz žepa nož in se je po mačje bližal
ciganu. Temu ni ušlo kmetovo počenjanje, in ko
se mu je Novljan približal na deset korakov, je
skočil vstran, zgrabil puško, ki jo je držala v
roki črna ciganka, pomeril je in sprožil. „Jezus,
Marija!“ in končano je bilo.

Koritnikova domišljija je bila tako razdra-
žena in napeta, da se mu je zdelo, da vidi tam
za kolom črnega, dolgega cigana, kako stoji zravn-
nan in kako preži nanj. Debele potne kaplje so
mu vstale na čelu in noge so mu kakor odrevenele.

„Saj ni nič, saj ni nič! Kaj mi je, vraga,
da mislim take bedaste stvari, kakor da ne bi
bilo na svetu nič drugega, premišljevanja vred-
nega,“ se je tolažil in pospešil korake. Toda
svojim besedam ni nič kaj verjel, zakaj nepre-
stano se je oziral postrani, če le ni morda tam
za kolom cigan. Ni ga bilo. Vse tiho, vse črno,
brez vsakega šuma.

Koritnik je dospel na vrh klanca in se je
malo ustavil, da se odpočije. Toda ta črna, tiha
samota mu ni dala počitka. Hitro se je obrnil
in je začel korakati naprej. Cesta je držala zdaj
naravnost, zdaj se je vila kakor kača, zdaj se je
spustila nekoliko navzdol in zdaj spet malo na-
vkreber. Koritnik pa je hodil in hodil.

Nenadoma je zaslišal za seboj prav tihe in
drobne stopinjice. Tek, tek, tek, tek. Oblila ga
je kurja polt po celem telesu in zdelo se mu je,
da čuti vsak las na glavi. Kdo naj bo to? Zbral
je vse svoje junaštvo in se je obrnil. Nič, vse
tiho, le oblaki so drvili po nebu, kakor bi se
jim neizrečeno mudilo.

„To je vendar čudno, saj sem natanko
slišal korake,“ je stiskalo Koritnika v prsih in
treslo v nogah. „Pa ta strah si delam sam, za-
kaj pa premišlujem neprestano take stvari. Pa

res!“ In se je jezno obrnil, stisnil palico v roki in šel naprej.

Tek, tek, tek, tek.

Koritnik se je začel vnovič in močno potiti, vendar je komaj čutil, da mu postaja strajca mokra. Ozrl se je, in ker ni videl ničesar, so mu prišle na misel vse grozne dogodbe, ki jih je kdaj slišal in ki se jim je drugače smejal.

„Ah, samo da bi bil že enkrat doma, doma,“ je vzdihnil in je pospešil korake.

Tek, tek, tek, tek.

„To je preneumno!“ se je razjezil v strahu. Obenem je čutil, da je z jezo tesnoba precej pojenjala. „Kakor se obrnem, pa caplja za mano! In če se ozrem — nobene stvari in nikoli nikjer.“

Zdaj je začutil, kako se mu odvezuje na čevlju vrvica. Pripognil se je in pogledal. Oh! Konca vrvica sta mu tolkla med hojo ob peto. Nasmehnil se je: „To je ves strah, ha, ha!“ Toda smeh mu ni prišel prav iz srca, ta temni gozd, ki ga je obkrožal, mu je stiskal grlo.

Cesta je peljala sedaj naravnost in Koritniku se je zdelo, da je to precej boljše. Tisti ovinki! Saj ne ve človek, kdo mu vse lahko pride nasproti. Pa zopet te misli!

Trudoma in z vso močjo se jih je otrese s tem, da je začel misliti na dom. Sedi žena za mizo v kuhinji in ga čaka. Zdajpazdaj pogleda na uro in postaja nemirna. Vlaku je že prišel, a njega ni. Kje hodi? Ali se mu je kaj zgodilo? Kako lepa je žena v skrbeh za moža!

Puh! Koritniku je zastala kri v žilah. Prav pred njim je švignilo nekaj čez cesto v gozd. „Kakšna lisica najbrže,“ je plaho pomislil, ko se je zavedel. „Pa ravno predme se zaleti! In čez cesto mora, seveda! Kakšna samota je tu, kakšna samota. Včasih si je kdo postavil ob cesti hišo, napravil si gostilno in delal kupčijo in denar, tu pa vse prazno. Vsaj kak bajtar bi lahko imel tu svojo domačijo — kako brez skrbi bi kradel ponoči drva! Lovrač na primer. Pa ne, on se ti vsede v vas in nosi in vozi tuja drva iz hoste, poštenim ljudem v pohujšanje in jezo!“

Cesta se je vlekla in vlekla in Koritnik je pogledal na uro. „Še tri četrt ure!“ je vzdihnil, a obenem tudi obstal. Tam na koncu ceste, kjer sta se obe strani gozda stikali radi ovinka, je zagledal luč, ki je samo blisnila in se takoj izgubila. Zdelo se mu je, kakor bi kdo skočil z bakljo iz te strani gozda v ono. Tako je sodil, a

vedeti in videti kaj natančnejšega ni mogel, ker je bilo predaleč. Obstal je na cesti in tisoč misli mu je šinilo v glavo.

„Da ne bi bilo vsaj tako temno,“ je zdihoval, „saj mi pride razbojnik lahko prav pred nos in me pobije in oropa. Kaj ga bom videl prej, da bi se mu umaknil in se skrila ali se vsaj pripravil nanj! Prej je bilo svetlo, zdaj pa ta tema.“

Mesec se je res skrila za dalj časa, gost in temen oblak ga je pokril čezinčez. Cesto, prej tako svetlo in bliščičo, je objel mrak, tako da je moral Koritnik paziti, da se ni zadel ob kamenje, ki je ležalo v raztresenih kupih ob cesti. Zdaj je zavil na to stran, zdaj na ono.

„Kdo bi to lahko bil? In kaj dela o polnoči v tej samoti in temi? Pošten človek ni, to je gotovo. In čemu je stekel čez cesto? Da bi se boljše skrila in me počakal? Zvedel je, da sem prodal les, da sem zamudil vlak in da grem peš domov z denarjem. To je čisto lahko. Čemu pa sta bila mešetarja pri Skoku tako tiha, ko sta drugače upila, da bi se kmalu razčesnila?“

Koritnik je obstal na cesti in premišljeval v silni tesnobi. V tistem hipu je mesec zopet obsijal pokrajino. Koritniku je zledenela v žilah kri.

Na drugi strani ceste je čepela za širokim grmom temna postava s klobukom, močno na čelo potisnjenim, in v roki debelo gorjačo.

„Da bi imel vsaj kako stvar pri roki,“ je zdihoval in se ozrl okrog. No, cesta je bila prazna, kakor pometena, le tam na oni strani ob kraju je bil velik kup kamenja. Dva, tri korake in Koritnik je stal za kupom. Prijel je velik, oster kamen, pomeril je in ga zagnal z vso močjo. Zdelo se mu je, da je zgrešil cilj, pobral je drug kamen in ga zalučil. Še enega. Postava za grmom je čepela in se ni zmenila za kamenje.

„Čakaj, hudič!“ je zaklel in šel s kamnom v roki na ono stran ceste.

Črna postava je izginila.

„Kaj ko bi —“

Koritnik je zavihal ovratnik suknje kvišku, stisnil palico z vso močjo, potisnil klobuk na oči, ni se ozrl ne na levo, ne na desno in hitel, hitel.

„Še ta ovinek, še ta ovinek!“

In za ovinkom se je gozd redčil čimdalje bolj — tam v daljavi se je zasvetilo par luči.

„Ah!“ se je oddahnil Koritnik, postal je, vzela iz žepa robec in si otrl s čela bogate kaplje potu.

Zimske kitice.

Temno pesem poje gozd,
šum šumi v visokih smrekah —
šla sta brinjevka in drozd,
kjer pomlad sedi ob rekah.

Droben ptič v sneženem gaju
skriva se v kožušček pisan,
kakor roža je porisan
v ôgradu v zelenem maju.

Ali misliš že na raje
z malo, žametno nevesto,
na ljubezni vroče slaje
v gnezdecu nad solnčno cesto?

Ali mraz v srce ti lega
kakor bednemu poetu,
ki po ivju, srežu sega
v mislih da po belem cvetu?

Na obronku sestra breza
vsa za Božič je odeta,
v lesk srebrni se pogreza,
led in solnce v venec spleta.

In na sinji tam planini,
kjer zmrzuje cerkev bleda,
pri Mariji in živini
mladi kralj iz jasic gleda.

Vse priprosto in pobožno,
kot na kmetih je navada —
na otroško dobo rožno
misli moja duša rada:

Na glavicí posrebrena,
majhna krona lesketa se,
iz papirja narejena
Jezuščku lepo poda se.

V biserčkih in glubem zlatu
jabolko ima v desnici
in svetinjico na vratu
kaže materi — devici.

Deca je okoli njega
pisanih verig naplela,
s šopki okrasila vsega
in božične pesmi pela. —

Po strmini k njemu vije
se pastirjev dolga vrsta —
Ali niso? Z ramen sije
jim ovčica — bela krsta.

Jeli dete utonilo
v jezeru pod ledom tenkim,
ali bolno utihnilo
je doma za lekem grenkim?

Srečni siromaček, zbogom?
Jaz grem malo še po svetu —
Kar po srenju, tam za logom
srečal sem dekle poletu.

Cvetel lan v očeh je njenih
in na licih roža zdrava
kresnih juter, kot v plamenih
je žarela polt rjava.

Bila je na same smehe,
kača sladka in strupena
sredi bujne, cvetne lehe —
kam si šla, ti draga žena?

Tiho, tiho čez poljane
zrem poti samotne svoje,
da srce veselo ostane,
ščinkavec na nosu poje.

Fl. Golar.

Iz zapiskov.

Spisal Ferdo Kozak.

Sveti večer.

Črn, vlažen mrak se je zgostil nad dolino, težak kot spomin. Rahlo je škropil dež in razmakal zvožena tla, da so široke luže polnile kolesnice in se razlivala na vse strani. Slonel sem ob polomljeni vrtni ograji. Na raznih koncih vasi so peli, skoro vse bajte so bile razsvetljene.

„Sveti večer!“

Govoril sem sru, kot bi nagovoril prijatelja, a bilo je prazno in ni razumelo. Niti trohica misli ni mogla objeti zavesti, da nocoj nekje daleč odtod žive ljudje v gorkih sobah pri božičnih drevescih, da tam pojo zvonovi in je praznik. Čutil sem v prsih, kako je predla topa brezmiselnost in ves brezup črne noči je skoro bolešno grizel v možgane. Počasi sem šel v vas, postal pod vsakim oknom in pogledal v sobo. da me ni nihče opazil, a vedel nisem zakaj. Saj nisem razumel tistih svečic, ki so gorele veselo in toplo, in tudi ljudi ne, ki so sedeli krog mize in so sijali njih obrazi v trepetajoči, beli svetlobi. Zakaj, svet božji, zakaj to?

Hladen veter je planil skozi megle, da me je zabelo. Krenil sem proti našemu stanu. Po gibki lestvi sem splezal na podstrešje, kjer nas je stanovalo štirinajst.

„Kje si hodil?“ Vprašal me je ta in oni, pa bolj zaradi besede same kot zaradi vprašanja. Nekateri so že spali, četvorica je bdela v kotu pri kartah. Dva sta čepela pri široki skrinji in pisala pisma. Drobna svečica, zataknjena v ključavnico, jima je svetila. Legel sem na svoj prostor in se zavil v odejo.

„Vzemi še malo sena, da ti ne bo pretrdo,“ me je ogovoril tovariš poleg mene, visok, žilav mož tridesetih let. Bila sva si dobra prijatelja.

„Bo že za danes. Pa jutri...“

„Imaš še kaj sveč?“

Nažgala sva svečo.

„Da ni taka puščoba, ko je že sveti večer. Saj včasih ... hm!“ Pomislil je na prošlo leto;

jaz nisem mogel. Strmel sem v podstrešno ogrodje in brezizrazno je romalo oko od hloda do hloda. V prsih sem čutil hlad praznote in vse mi je bilo enostavno nerazumljivo. Rahla vročica je grela senci in čul sem nervozni utrip živcev. Trudna monotonost je visela v zraku in pojila vse z otrplo žalostjo. Po strešni opeki je škrabljal dež. Zagledal sem se v sani, prislonjene na počrneli dimnik. Nekdo se je rezko zasmel in bilo je slišati zvenk denarja. Moj sosed Gorjan je zamrmral par besed; ne vem, komu so veljale. Zatisnil sem oči —

Petje ... Mogoče sem zadremal za hip, a le tako mimogrede. Ozrl sem se znova po podstrešju. Isto kot prej.

„... Veš, bil sem svoj čas strasten igralec. Pozneje me je izučilo.“

Kakor v gorki omotici sem čul Gorjana. Govoril je z Gržino, mladim fantom, ki se je rad pobahal, kako je nekega pred leti zaklal. Veš, s takim širokim nožem, da je hrustnilo, ko je klina zasekala med kosti, je pravil in še danes vidim tisti trdi smehljaj, ki mu je preletel blede obraz.

„Kako te je izučilo?“

„Včasih niti ne slutiš, kako se nenadoma vse predrugači. Vse...“

Prižgal sem si cigareto in čudno se mi je zdelo, da nocoj, na sveti večer, govore ljudje o kvartanju in skušnjah, ko bi menda moralo biti v vsaki duši tiho in svečano kot v noči, ki jo preleti glas božičnega zvona. Pa kaj bi še vse moralo biti! Strmel sem v svečin plamen in prisluhnil Gorjanu, ki se je zdaj že docela obrnil proti Gržini.

„Dobrih dvaindvajset let sem imel takrat, ko sem služil v mestu. Doma je gospodaril oče, brat se je branil dela in vsega. Vsi so hoteli, da se loti gospodarstva, a on se ni menil za prošnje. Vsak teden me je obiskal. Prišel je, me pozdravil in zopet odhajal. Domov gotovo ne, a kam, nisem vedel ... Hm! Takrat sem imel deklino. Pil sem

rad, igral in prepeval po krčmah, po noči pa k Rozi v goste. Vedeli so vsi, kako živim, ker nisem nikomur ničesar prikrival.“

„Tepec si bil.“

„Kaj bi! Oče je klel in mati je jokala nad menoj. In čim več je bilo solz, tem bolj sem pil, ker sem ljubil vino, veš, in ljudi, ki so ga bili polni . . . Smeh! — Neko noč sem našel brata pri Rozi. Vrnil sem se v gostilno in jo pozabil. Brata je bilo sram. — Šel je v svet in drugo leto ga je ubilo v Ameriki. Tako sem postal tolažnik njegove neveste, ki jo je pustil v domači vasi, dokler se nisem sam zagledal vanjo . . . ha-ha! Človek je včasih od vruga, ti rečem. On mojo, jaz njegovo. Od vruga!“

Pogledal sem mu v obraz. Dolgi, rdeči brki so se tresli nad smejočimi ustnicami. Male, drobne oči pa so gorele v nekem resnem, tihem ognju. Čemu pripoveduje . . .

„Bilo je v maju, ko sem dal mestu slovo. Trezen, umit in ves spodoben sem ponoči prišel do domače vasi. O, in pri prvi bajti me je presunilo in pregrelo . . . Svet se mi je zazdel nenkrat tako lep . . . Zavriskal sem, da je odjeknilo po dolini. Potem sem pa krenil za krajem vasi, čez vinograd. Veš, po tistih kamnatih stezah med nizkim obzidjem . . . in baš tisto noč mi je uga-jalo, da pridem skozi domači vinograd v hišo.“

„Da, da,“ je prikimal Gržina. Zdelo se mi je, da že spi na pol. Toda Gorjan se ni več mnogo zmenil zanj. Govoril je, ker je menda moral govoriti nocoj in listati po spominih svoje prve ljubezni.

„Ona — Lucija, je čula vriskanje in je spoznala moj glas. Šla mi je naproti. Noč gorka, polna zvezd, v vinogradih so peli murni. Šel sem po oglatem kamenju kot po ravnem . . . tu pa tam se je oglašil kak pes. Potem pa — ob križišču je bilo — sem se zdrznil. V temi sem zagledal nekaj belega . . . Lucija in njena tovarišica . . .

„Kam greš?“ jo vprašam.

„Čula sem te, pa sem te prišla počakat.“

„Kje si bila?“

„Pri reki . . .“

„Tako pozno?“

„Kopala sem se. Glej, saj imam še zdaj mokro srajco . . .“ Pozdravil sem jo in ji dal roko . . .“

Sveča je vzplapolala, da so nemirne sence begnile po podstrešju. Poslušal sem napeto in zdelo se mi je, da rase iz svinčene teme življenje,

Kristus, ki se je rodil to noč. Od duše do duše se je prelilo, tišje kot želja in silnejše kot molitev, gorko in soka bogato življenje, kot bi vrelo iz zemlje in škropilo v svet . . .

„Prepisali so gospodarstvo meni in še tisto leto sem se oženil. Hiša je bila zadolžena, zato sem se bal spočetka, kako pojde. Prvo leto slaba letina. In prišel je nov dolg, obenem novi davki. Lucija je skrivaj jokala, mene pa je bolelo srce. Drugo leto — isto in tretje. Oče je šepal po hiši okrog . . . vsi so vedeli, da je izgubljeno. V četrtem roku pa se je obrnilo. Kako sem delal! Od jutra do mraka in še ponoči, kadar je bila košnja. Mora iti, mora! Vinograd je obrodil bogato, žetev se je obnesla. Poplačal sem najnujnejše. Pojde, sem rekel in dokupil ozek travnik za vasjo. Leta so tekla, z njimi je raslo posestvo. Vsako leto nekaj zraven, malo gozda, malo vinograda, pašo in vedno več . . . pa sem začutil čez čas trdna tla pod seboj.“ Prenehal je.

„Gržina!“

„Nm!“

„Že spiš?“

„Povej dalje!“

„Spiš, strela! . . . Da vidiš ti danes moj dom! Lov imam in ribolov, vinograd, da je veslje pogledati ga. Shramba je polna, ničesar ne manjka ne ženi ne otrokom . . . Zjutraj na delo, v žep pa kos slanine in belega domačega kruha — požirek vina . . . Tako sem živel. Vino sem imel kot samo božje olje, v vinograd sem bil zaljubljen . . . O, da bi prišel še enkrat domov . . .“

Gorjan je umolknil in gledal nekam daleč predse. V ozračju je še drhtel zlati pajčolan njegove povesti, prikazen, ki je posijala v srca in jih za hip ogrela s toplim čarom. Rad bi povedal komu kaj jasnega . . . kar bi ne palo tako težko v obraz. „Pozno je že, Gorjan.“

Upihnil je svečo in molčal. Igralci so spravljali karte in šepetaje govorili o igranih partijah.

„Janez!“

Kdo govori? Nekdo smrči težko in sunkoma, droben možiček z nenavadno visokim čelom, plahimi očmi in prek usten visečimi, črnimi brki si prižiga pri sveči cigareto.

„Danes zjutraj sem čul ptiča. Tam doli na tistem pohojenem vrtilču, veš, pri kuhinji.“

„Čudno! Šest mesecev ga že nisem videl . . .“

Razumel sem, da govore o ptiču. Ali je bil vročičen sen, ali je bila resnica: tista jasna, topla

povest življenja . . . Gledam Gorjana. Morda je že zaspal. — Petje na cesti.

Zadnja sveča je ugasnila, podstrešje je zalila noč. Skozi špranje je silil vlažen veter, da sem čutil na razgretem licu njegov dih. In brezizrazno so se zastrmele oči v globoko temo.

* * *

Penzionist Hvala.

Spisal Jos. Kostanjevec.

Pod streho je nekaj zaropotalo — morda je skočil maček za podgano — in penzionist Hvala se je zbudil. Skozi odprto okno podstrešne sobe so udarjali udarci ure z bližnjega zvonika, bila je natančno štiri. Hvala se je hipoma sklonil kvišku in zastrmel proti oknu. Prva svetloba avgustovega meglenelega jutra, motna in bleda, je polegala nad mestnimi strehami. In Hvala se je zavedel ter se prijel z obema rokama za lase, ki so dolgi in prezgodaj osiveli vstali na temenu, kakor bi jih bilo nenadoma strah.

„Moj Bog, še sem živ,“ je vzdihnil Hvala in njegovo truplo se je streslo pod odpeto ohlapno srajco, in glava z rokami vred se je sklonila na težko hropeče prsi, da je postelja zaškripala.

Poleg njega se je tisti hip pretegnila žena. Nje suhe gole roke so zakrile nad glavo in nje drobne sive oči so za hipec zaničevalno ošvrknile žalostno postavo obupanega moža.

„Kaj stočeš, Boga zahvali, da si živ. Koliko boljših, kot si ti, danes ni več. In jih nikoli več ne bo. Boga zahvali.“

Preplašen se je Hvala stisnil pod odejo ter se zakril čez glavo. Žena pa se je obrnila, še nekoliko časa mrmrala, nato zazehala ter kmalu zopet zasmrčala.

In Hvala je imel sedaj dovolj časa, da je razmišljal, kako je bilo snoči.

Za večerjo so bili zaužili vsak po dva kuhana nova krompirja s soljo, on, ona in hčerka edinka, petnajstletna učenka meščanske šole. Po-

V juniju.

„Peter Gorjan. Naj v miru počiva!“
Solnca bogat dan je sijal vseokrog, po nizkem grmičevju je brodira gorka sapa. Gledal sem v sveže izkopano jamo in na tablico, pribito na nizek križ. Zemlja je čakala.

Čudno — domislil sem se hiše, bele in ponosne sred polja in vinogradov: „Da bi prišel . . .!“
Ne, ne pride . . .

tem je popil vsak nekaj črne čorbe, ki naj bi bila menda kava. Ko so odložili šalice in si obrisali usta, se je žena zagledala v kot in nekaj razmišljala. Nje izpite višnjevskaste ustnice so podrhtavale, kakor bi se nekaj grenkega kuhalo v njeni notranjščini. Mož in hči sta potrpežljivo čakala ter se semterja spogledala. V tem se je ona odločila in s srditim glasom izpregovorila, delajoč križ na čelu, ustnahn in na prsih: „V imenu Očeta in Sina in sv. Duha.“ In odmolila je očenaš, kakor bi sekala drva.

„Oh, še na Boga je jezna,“ je pomislil Hvala. „Ne zdi se ji vredno, zahvaliti ga za takšen dar. Bog ve, kaj si misli sedaj, ko misli.“

Nekaj enakega je morala misliti tudi hčerka, zakaj plašno se je ozirala na razpelo, viseče v sredi med kuhinjskima stenama nasproti ognjišču. Kaj poreče k temu On?

Ob devetih je hčerka legla v kuhinji na posteljo, a onadva sta odšla v sobo, kakor je bila navada.

V motni svetlobi brleče petrolejke se je ona začela razpravljati. Ko je odložila jopico, so se prikazala ozka zarjavela pleča, in šop razredčenih rjavkastobelih las je padel na nekoliko vpognjeni tilnik. Odložila je krilo, in šibko ovenelo telesce se je zibalo pod ohlapno dolgo srajco, kakor bi ne vedelo prav, kaj bi začelo.

Ob svoji postelji je stal Hvala golorok. Nehote je obstal sredi razpravljanja in se za hipec zagledal v ženo. Tedaj ga je obiskal nenadoma spomin. Pred saboj je zagledal polna bela pleča,

svetel, mladosti razžarjen obraz, okrogle zalite litke in bohotne, zibajoče se boke. Nekaj ga je pogrelo, kakor bi bil izpil čašo šampanjca, in noga se mu je nehote premaknila naprej. Toda par korakov pred ženo je nenadoma obstal, hipoma se je streznil. Vsa žalostna resnica se mu je zarežala v obraz, zgrabila ga je kruta sedanjost in neusmiljeno zapičila umazane kremplje v njegovo meso. Zardel je sam nad seboj, obrnil se in se naglo slekel ter legel v posteljo.

Ugasila je luč v sobi in legla na posteljo zraven njegove. Dolg in globok vzdihljaj se je izvil iz njenih prsi.

Hvala se je stresel, nenadoma so njegove misli krenile drugam, vedel je, kaj ta vzdihljaj pomeni.

„Sedaj bo zaspal kakor angelc,“ je začela ona. „In prav nič se ne briga, da bi nama z otrokom pripravil malo bolj človeško življenje. Oh, kam sem prišla . . . kdaj bi si bila mislila, da bom v svojem življenju še stradala . . . stradala . . . stradala . . . Čuješ?!“

Hvala je potegnil odejo čez glavo, se naglo prekrizal ter s prsti zamašil ušesa.

„Oh, kdo bi si mislil kdaj . . . Čuješ?! . . . Iz kakšne hiše sem doma in kakšna punca sem bila! Iz devetih fara so hodili za menoj, vsak bi si bil oblizal prste, če bi me bil dobil . . . Vsa-ko jutro sem vstajala ob štirih, mesila sem kruh, oh kruh, ki bi ga človek jedel na zadnjo uro. In tisti komi, ki je bil tačas pri mojem očetu, kolikrat mi je pomagal mesiti. Oh, tisti bi me bil rad imel, rajši kot vsi drugi. Danes je bogat trgovec in njegova žena je gospa, da kar šumi v svili . . . Jaz sem ga pa pustila, zaradi jetike špičaste, zaradi nič, ki ni imel drugega kakor par ciganskih oči in koš sladkih lažnjivih besed . . . Oh, vse je izginilo, vse . . . prav vse . . . Čuješ?!“

Toda Hvala ni odgovarjal, srdito je tiščal prste v ušesih in grozna žalost in zapuščenost je ležala na njegovem srcu. In tej žalosti in zapuščenosti se je na prstih približal obup, črn kakor noč in grd kakor smrtni greh.

Nevidna roka je pritiskala na njegovo glavo, možgani so bili razbeljeni, obup mu je šepetal:

„Kaj čakaš? Vrv še lahko dobiš, in potem bo mir, mir za vedno.“

Tedaj pa so mu hipoma zalile solze oči, da je zahlipal, in začel je moliti tiho in iskreno kakor nekdanj v davni mladosti.

„Bog moj . . . ne takšne . . . ne takšne . . . lepšo smrt mi daj in bolj krščansko . . . Imej usmiljenje z mano in stori, da rahlo izprežem ta jarem, stori, da zaspim, sedaj, še to noč, in da se ne zbudim nikdar več . . . Nikdar več, čuješ, gospod?“

Tedaj mu je odleglo in prepričan je bil, da ga Bog usliši in da ne ugleda več belega dne .

Toda sedaj se je zopet zbudil, zbudil točno ob štirih. Boga ni bilo tačas doma, ko se je zatekel k njemu. In sedaj je zopet pred njim dan, žalosti in ostudne resnice poln. —

Penzionistu ni bilo mogoče ostati v postelji. Svetloba zunaj oken se je vedno bolj rdečila, v sobi je bila prilezla že v zadnji kot. S svetlobo vred pa je lezla v njegove ude trudnost, noge so bile težke in trde kakor hlodi, glava se mu je zdela, da ni njegova, da so mu ponoči natakneli drugo, lončeno in prazno, vso preluknjano in preresetano. In vendar ga je nekaj vrglo s postelje. S tresočimi rokami se je oblačil, kakor bi bil prekrokal vso noč, in ko si je nadeval stoje hlače, se je opotekel proti postelji ter se je komaj vjel ob vzglavju.

„Pijan sem,“ je pomislil in te misli se je skoro razveselil, saj pijanost daje korajžo, kakršne je potreboval za današnjo pot, ko se je namenil poiskati denarja, naj bo kjerkoli. Morda se ga kdo usmili, da mu posodi, da ne poginejo.

Ko se je opravil, je stopil natiho v kuhinjo. Pogledal je na posteljo, kjer je spala hčerka, in potegnil narahlo rjuho čez nje razgaljene prsi ter ji položil na blazino čez stranico navzdol visečo roko. Nje obraz je bil poten, kostanjevi lasje so se vlažno svetlikali. Odprla je za hipec oči, se nasmehnila in takoj zopet zaspala. Hvala je še nekoliko postal ob postelji, njegova očetovska ljubezen mu je silila nenadoma v grlo in odtod v oči, usta so se nakremžila in krčevito napol odprla. V tistem trenutku se je ves stresel in zahlipal kakor snoči, ko si je tiščal ušesa in molil.

„Ali sem baba ali mož?“ se je nazadnje zavedel in se hotel zravnati.

Toda zlezel je na kup ter zdrknil na bližnji stol. Zopet je zakril glavo v roke in se ni ganil dolgo, dolgo.

Prazno ognjišče se je stiskalo v kotu, zeblo ga je, dasi je že silila avgustovega dne soparica v kuhinjo. Po mizi se je izprehajalo nekoliko muh, bile so suhe in njih zadki prozorni, stisnjeni in rdečkasti. Stradale so že dolgo in z ne-

verjetno trdovratnostjo vstrajale v teh prostorih. Spadale so k družini, nihče ni iztegnil roke, da bi jih odpodil, pravico so imele posedati povsod, celo po penzionistovi glavi.

Hvala je bil sicer še mlad človek, a že penzionist, star penzionist. V eni vrsti je bil z onimi, ki se gibljejo po mestu ob palici, vedno po istih potih in posedajo ob vsaki uri po istih klopeh. In povešajo glave in štejejo dni od vsakega drugega do drugega v mesecu. — Prej pa je bila noč njegov dan, zlata jutra s smejočo solnčno svetlobo so bila čas počitka pod odejo. In stol v uradu do devete ure prazen. Potem se je prizibal z viržinko v ustih in s srečnim nasmehom okoli oči skozi sveta uradna vrata ter veselo pozdravil predstojnika, čmerno čepečega za pultom.

Romal je vsled tega iz enega kraja v drugega in preromal tako vso domovina. Povsod je bil doma, in kdor je bil količkaj navihan, ga je poznal in tikal. Med tem se je ožentl. In plul je kakor mesec na nebu. Vrag je kmalu vzel vse, kar je žena prinesla. In kmalu potem so mu svetovali, naj vloži prošnjo za vpokojenje, če noče, da se mu zgodi nekaj drugega. In Hvala je to storil brez dolgega razmišljanja. Saj bo potem prost in prisluži že toliko postrani, da mu ne bo treba stradati, prisluži pa, kadar se bo njemu zljubilo, podnevi ali ponoči. Nihče ga ne bo več šikaniral.

In isti dan, ko je bil umirovljen, je plačal vina, da se je cedilo po mizi. Še par dni je trajalo veselje, potem pa je šlo lepo vreme na dež. In iz dežja je postalo deževje.

* * *

Hvala je počasi vstal in poiskal palico. Nato se je še enkrat po kuhinji ogledal, kakor bi nečesa iskal ali kakor bi se hotel prepričati, da stoje v njej še vse reči, kakor so stale snoči in v prejšnjih časih. Prav posebno ga je danes zanimala čaša z modro rožo in s pozlačenim napisom: V spomin na 10. avgust 1900. To je bil njegov poročni dan in čašo mu je bila podarila njegova pokojna sestra. Vzel jo je z omare, obrnil proti oknu ter jo opazoval, kakor bi jo bil danes prvič videl. Zdelo se mu je, da je v njej nekaj oživel, da se giblje, raste in pripoveduje — o davnih časih, o ljubezni, o belih nočeh, o bleščeči lepoti in o solnčnih krajih, v sanjah tolikrat prepotovanih.

In danes je zopet deseti avgust in to leta 1916. Šestnajst let torej! Moj Bog, ali je res že toliko preteklo od onega lepega dne?

Tedaj pa se dvigne iz čaše hipoma ostudna glava in se mu zareži v obraz. Hvali otrpnejo prsti, čaša spolzne izmed njih in se razbije na opečnih tleh na tisoč koscev.

Hčerka se prestrašena dvigne v postelji, v sobi nekaj zaropče in se zasliši hripavi in zmerjajoči glas ženin. Drsajoče stopinje se približujejo vratom.

Hvala ne čaka, da bi se vrata odprla. Ne navadno lahko se obrne in izgine po stopnicah. V glavi pa mu šumi kakor v panju in venomer si ponavlja: „Spomin . . . to je bil spomin . . .“

Mesto je nenavadno prazno, skoraj izumrlo. Ljudje še niso vstali, dolgo spe, nekateri, da pozabijo, drugi, da jih prehitro ne muči prazen želedec.

Hvala stopa iz ulice v ulico, trdo kakor ne bi znal hoditi. Ena sama misel ga je vsega prevzela. Denar mora dobiti danes, kmalu, takoj . . . sicer . . . Toda kje?

Na vogalu dolge ulice zadene nenadoma ob debelega, počasi in ob palici se premikajočega človeka. Oh, to je nekdanji kolega Mrcina. Dobro se je oženil, v službi je avanziral in vse polno doklad uživa dandanes. Samo revma ga muči in mu ne dopušča, da bi neizbirčno užival, kar mu svet še nudi.

Mrcina obstoji pred Hvalo.

„Servus, prijatelj. Kako ti?“

Hvali hipoma izgine pogum, in med tem ko odgovori z navadnimi frazami, razmišlja: „Ali bi, ali ne bi? Bog ve, če mi posodi . . . Včasih je bil dober človek, ali naj ga vprašam?“ Toda beseda noče iz grla.

V tem hipu pa mu stopi živeje kot kadar koli prej pred oči prazno ognjišče, se dvignejo ozka zarjavela ženina pleča in prikaže žalostno se smehljajoči obraz hčerkin.

„Prijatelj, ne zameri, več . . . gotovo ti bo lahko, da mi posodiš dvajset kron . . . saj več, pošten sem, vrnem ti jih . . . prav gotovo . . .“ zajeclja Hvala in povesi oči.

Mrcina se blaženo zasmije.

„O prav rad, prijatelj, prav rad. Saj me poznaš . . . pa ne zameri, ravno danes mi ni mogoče . . . Prav zares . . . Glej, revma, takoj moram v toplice . . . danes, jutri, kaj vem kedaj . . . in za to pot sem si pripravil tisoč kron . . . glej,

samo tisoč kron za celi mesec. Prav zares . . . oh, kako bi izhajal, če bi ne imel tako dobre žene! Pa me je zagotovila, da mi vsak dan pošlje ocvrtega piščanca, ali kuro, ali gnjati no, tako upam, da se pretolčem. Pa ne zameri, prijatelj, prav zares je tako.“

Hvali zleze glava med rame, tako majhen postane, da bi Mrcina lahko stopil čezenj. Nobene besede ni iz njegovih ust, ob zidu visoke bele hiše se splazi dalje mimo tovariša.

Mrcina gleda za njim in maje z glavo:

„Čuden človek . . . sedaj prosi na posodo . . . v teh časih . . .“

In stopa dalje s povzdignjeno glavo . . .

Hvala pa zavije v sosednjo ulico, iz te v drugo, v tretjo. Denar mora dobiti danes, kmalu, takoj . . . sicer . . . Toda, kje? Vsaj nekaj . . . par kronic . . . eno samo, če ni drugače . . .

V trebuhu se neprijetno oglašča . . . glad pritiska . . . slabost ga zaliva . . .

Denar . . . denar! . . . Toda, kje?

Na mostu se hipoma ustavi. Oddaleč se bleščijo beli gorski vrhovi, čisti in jasni.

Samo kronico, če že ni drugače!

„Oh, morda jo najdem na tleh . . . usmiljen človek jo je izgubil zaradi mene.“

In njegove oči se upro v tla . . . se upro in iščejo. Iz ulice stopa v ulico, dvakrat, trikrat po eni in tisti gori in doli . . . In išče in išče.

Pred vrati neke prodajalne se nekaj v prahu zasveti. Penzjonist plane z žarečimi očmi tjakaj.

„Cekin . . . cekin . . .!“

Iz prahu dvigne svetel nov vinar.

Ves obraz se mu zasveti in zablješči, obrne se dvakrat okoli svoje osi, krili z rokami nad glavo in vpije: „Milijon, ljudje božji, milijon!“

In zapleše.

Na ulicah se v gručah zbirajo ljudje. —

Dopust.

Eno dejanje. Spisal Fran Lipah.

Osebe: Stari Andrej Brvar, kmet; Andrej, njegov sin, vojak; Drejček, njegov sin, dveletno dete; Gregor, stari hlapec Brvarjev; Katra, oskrbnica pri Brvarju, Mara, dekle iz vasi.

Selo na Dolenjskem. Sedanjost. Pozna jesen. Dvorišče Brvarjeve hiše, ki stoji samotno nad selom. Sobotni večer.

Od leve: Hiša. Vrata s stopnicami, desno od vrat dve okni, pod njima skalnata klop. Tri okna s strani, na zadnjem cvetje. Od hiše na desno zidana ograja, vhod tvorijo velika lesena vrata.

Desno sadovnjak, tu in tam trta.

V daljavi se čuje petje. Skozi dvoriščna vrata prihaja Gregor, odloži grablje ter jih prisloni na hišo.

Gregor: Solnce še ni zašlo in noč še ne trka na duri, pa se že čuje pesem. Ves dan delo in znojno prerivanje, na večer pa tiha pesem budi srca. Vesel je je človek, ki jo čuje v teh časih. Tako mu je ko spomin.

Brvar (stopa iz hiše).

Gregor: Dovršili smo za danes, gospodar!

Brvar: Glej ga dan pred praznikom! V resju in po košenicah, v šumi in po vinogradih diha vate: veselo potrkavanje zvonov, barva šumeče praznične obleke, blažen duh kadila, ki ga zažiga duhovnik.

Gregor: Jutri je dan molitve, midva pa sva starca. Čuj me, prijatelj moj! Ko se bližamo vratom, koder stoji birič Smrt, od vsakega enaki davek zahtevajoč, glej, taka je moja misel, da postajamo vsi enaki.

Brvar: Da, hlapec in prijatelj moj! On, ki nas je poslal na svet vse enake in vse revne, hoče da ga zapustimo vsi enaki in vsi revni. Žitnice, ki si jih napolnil, boš pustil, hram, ki diši poln starega vina, hleve zaroda, ki se vsako leto pomlaja . . .

Gregor: Oj in na hišo, ki si jo sezidal, se bo ženil mladi gospodar!

Brvar: Molči! Bog! (Se obrne proti hiši, desnico na usta, z levico na levo kažoč.)

Gregor (vzame grablje in se prikloni): Gospodar, lahko ti noč! (Odhaja na levo.)

Brvar (stoji, se ogledava in naposled stopi k dvorišnim vratom, katerih polovica je še odprta. Zapre jo in zaklene od znotraj. Se vrača.)

Brvar (proti levi): Gregor, čuj me!

Gregor (od leve): Gospodar!

Brvar: Hodi sem!

Gregor (prihaja): Nisem te hotel žalostiti!

Brvar: Vprašal te bom. Kaj ste napravili vse, kakor treba? Seno pospravljeno, čeda pod streho in zidanice zaprte pred tatovi?

Gregor: Kakor si ukazal.

Brvar: Lan se suši, med se čisti in sadje je na suhem?

Gregor: Kakor vsako leto.

Brvar: Da, da, da! Kakor vsako leto. Pazite na konjski hlev! Na Luco mi pazite! Kdo je pri njej?

Gregor: Jure, mali hlapec.

Brvar: Jure je lopov, toda s konji zna ravnati. Pri njej naj ostane in pazi naj nanjo.

Gregor: Bo, gospodar! Vsi pazimo nanjo, ker vemo . . .

Brvar: Kaj?

Gregor: . . . On jo je tako ljubil! . . .

Brvar: Da, on! . . . Da! . . . (Pokaže na klop.) Moje noge. (Gregor ga vodi na klop.)

Brvar (sede in se zamisli).

Gregor: Gospodar!

Brvar (molči).

V hiši so se medtem razsvetila okna. Na pragu se pokaže Katra.

Katra: Družina že večerja.

Gregor: Že grem.

Katra: Vsi so tam, samo ti in gospodar . . .

Gregor (pokaže tiho na Brvarja in odhaja v hišo).

Katra (stopi pred Brvarja): Gospodar, pojdi v hišo, večerja je na mizi!

Brvar (molči).

Katra: Noč je tu, kaj bi sam zunaj?

Brvar (molči).

Katra: Jesen je in klop, ki sediš na njej, je iz mrzlega kamna.

Brvar (čez nekaj časa): Ženska, stopi od mene proč; ti motiš moje misli! (Katra odide.)

Brvar (sam): Ko se mi je rodil in prvič zajecjal moje ime, sem bil presrečen človek, ker

vedel sem, da imam sina. Učil sem ga in vzgajal, da je rastel med drugimi, in ni ga bilo nikogar pred njim. In ko so leta prišla, je nekoč prizvončkala vesela pomlad v deželo, in on si je našel dekle.

Ljubila sta se ko mož in žena: bršljan njene miline se je ovijal njegovega hrasta in jaz sem prosil Boga, naj me pokliče, ker odveč sem bil temu svetu, zakaj mlado življenje je stalo na pragu hiše in sililo vanjo . . . (Vstane.) Kdo? (Molk.) Kdo tam? (Od desne prihaja Mara.)

Mara: Oče!

Brvar: Kdo je to?

Mara: Oče!

Brvar: Mara, dete moje! Tvoj glas je ušesom mojim sladka pesem. Jaz pa, starec, te nisem spoznal! Oh!

Mara: Prišla sem!

Brvar: Tudi ti nisi mogla spati? Kaj ne, mi siromaki, noči željno pričakujoči, hočemo odpočiti: pred posteljo pa stoji rabelj Spomin in nam ne da zatisniti očesa.

Mara: Jaz ne zaspim nikdar več in ne plakam nikdar, ker ni je solze več v mojem očesu. Nikdar ne mislim drugega več, ker ni ga mesta v mojem srcu za nobeno drugo misel. Ne govorim več, ker nobena beseda ne gre preko ustne moje kot njegovo ime.

Brvar: Dete, tvoja ljubezen teži mojo žalost!

Mara: Oče, blagoslovljena vaša žalost!

Brvar: Mara, blagoslovljeno tvoje trpljenje!

Mara: Kaj Drejček spi?

Brvar: Da, spi sinko tvoj in nič ne ve za vso bridkost in okrutnost časa, on, priča in spomenik vajine ljubezni.

Brvar (poljubi Maro. Sedeta. Molk.)

Brvar (počasi, zamišljeno): Kam ste jih razgnali križem po svetu? Vse te naše pastirje, vinogradnike, kosce in delavce?

Mara: Kdo je bil, ki jih je poklical od nas? Sinove materam, očete deci, ženine mladenkam? Kdo jih je iztrgal ljubezni naši?

Brvar: Zakaj so šli in zakaj se podili in bili po gorah, poljih in močvirjih? Povsod so iskali krvi in našli povsod samo smrt. Zakaj?

Mara: Da se ne vrnejo nikoli več! (Molk.)

Mara: Oče!

Brvar: Pripoveduj dete, da ne zblaznim!

Mara: Oče, moja slutnja!

Brvar: Hčerka, upanje govori iz tebe!

Mara: Tako včasih pod večer, ko misel gloda v moji duši, pride k meni v vas nada in mi govori tako sladko ter šepče: „Zakaj bi se ne vrnil?! Glej ga sosedovega! Pasti so ga videli njegovi tovarši, dan pred Šmarnom pa je prišel na dopust . . .“

Brvar: Ne govori mi dalje!

Mara: Nocoj pa mi je za trdno reklo in obljubilo, da se vrne. Zato sem prišla! Prišel bo!

Brvar: Molči!

Mara: Prišel bo!

Brvar: Ti blazniš!

Mara: Prišel bo!

Brvar (čez nekaj časa): Dete, ti si bolno! Vem, ta skalnata klop ni, da bi človek posedal na njej v jesenskih nočeh. Jaz pa, starec, jo čutim, kako je še topla od upanja, ko sem v poletnih časih po cele popoldneve tu sedel in gledal v dolino, koder se vije bela cesta, tam na mostu stoji Janez Nepomuk, spodaj pa iz porečnih trav žari v solncu beli lokvanj, tam sem ga vselej ugledal, ko se je vračal iz mesta in od semnja. Zebe te! K meni se nasloni!

Mara: Oče, jaz ostanem pri vas!

Brvar: Grel te bom, starec, z besedami!

Mara: Govorila bova o njem brez besed . . . (Molčita. Zaspita. Tišina.)

Lahek veter šepče v noči. Zadnji listi na drevju trepečejo in odpadajo.

Naenkrat se velika dvoriščna vrata odpro sama od sebe na stežaj.

Na dvorišče stopa razsvetljena postava Andreja: vojak je in na prsih se mu sveti svetinja. Stopa počasi naprej.

Andrej: Vse še stoji kot ono jesen: sadovnjak se je otresel bogatih sadov, hlevi in skednji napolnjeni, plačilo za trud, brana in plug po delu počivata . . .

Še je na oknu cvet, koder je v solzah umrla moja mati! (Poljublja cvetje. Stopi pred očeta in Maro.)

Andrej: Oče, prišel sem!

Brvar (kot v sanjah; naivno): Andrej, kaj si dobil dopust?

Andrej: Mara, tu me imaš!

Mara (kot v sanjah; smehljaje): Vedela sem da se vrneš, dragil!

Brvar in Mara stojita nepremično.

Brvar: Zmučen si, sinko, odpočij od muke!

Mara: Prst in kri se držita tvoje obleke!

Andrej (s smehom): Da, spomin na boj: prst in kri!

Brvar: Glej, Andrejče, čuval sem ti hišo in polje, ko stopiš pred mene, mladi gospodar!

Andrej (žalostno): Oj oča, oj Mara! Težka, pretežka mi je tuja zemlja! Ni spati ni lahko v njej. Nocoj pa so pesmi valovi pridihali tajno na ono stran in vzdignilo me je, da sem še enkrat med njimi in da jih gledam: pokojno leži selo, na čelu brda se vijo vinogradi, bukove šume in travniki . . . Po rebri zeleni se beli drobnica, pesem pastirjev se zлива na vas . . .! Tam pa pretežka tuja zemlja! (Vzdihne.) Ko me je Odrešenica poljubila sredi muke in me vse bridkosti oprostila, sem oči zaprl in nič več nisem uzrl krvi in ne zemlje in ne trpljenja. In tako sem spal šest božjih dni . . .

Ko sem se zbudil sedmi dan med cvetjem, je solnce vse lepše svetilo in trate in loga cvetovi so vse bolj žarko cveteli in dehteli v razkošju. Videl sem zemljo samo, kako se je zganila in oživila. Hrasti in bukve in breze in bori, zrak, solnca sijaj in pesem njegovih žarkov, pesmi ptic in pesmi vetra in oblakov — — — ko sem sanjal sedmi dan, — — vse je oživel zame . . . — Oj življenje moje! —

In takrat me je zagrabilo in prišel sem.

Oj, čemu ste se ustavila, moja mlada leta?

Zakaj moja duša je žejna tega miru in te ljubezni božje, ki je razlita nad domačo hišo.

Brvar (smehljaje): Čuj, Andrej, Luca rezgeče: spoznala te je!

Andrej: Jaz vidim le zarjo, ki udarja v valovih izza gora in kliče nas, nočne obiskovalce.

Ki nas je izbral in postavil za svoje neme priče sodnik Čas.

(K Brvarju in Mari tiho in žalostno): Oče, en sam poljub na tvojo glavo in na tvoja usta, Mara, tudi!

Da vaju rešim vsega trpljenja za vedno! (Poljubi očeta in Maro. Mara pade na tla, Brvar na klop.)

Na pragu hiše se pokaže v sami srajčki Drejček.

Andrej (razprostire roke proti njemu): Moje ime ti dajem, da ga nosiš in živiš mesto mene! (Zakliče:)

Vidim te, gledam te!
Jaz živim, oj, jaz živim!

(Postava Andreja izgine skozi dvoriščna vrata, ki se sama za njim zapro. Molk.)

Drejček (stopa po stopnicah navzdol do Mare, se skloni do nje): Mama! (Tišina.)

Na pragu hiše se pojavi Katra s svečo v roki.

Katra (kliče na levo): Grega, Grega!

Gregor (prihaja od leve): Kaj kričiš v noč?
Katra (na pragu): Grega, dete je bolno: žive sanje so ga vzdignile iz zibelke!

Gregor: Glej, tam stoji pri klopi! Vzdigni ga in spravi spat!

Katra (gre do klopi in krikne): Jezus, Marija! (Vzdigne dete in zbeži do vrat.)

Gregor (gre počasi do klopi, pade pred njo, se odkrije in zakriči): Družina! Družina! Tvoj gospodar je mrtev!

Listek.

Dr. Mihael Opeka: Rimski verzi. Izdala Leonova družba, V Ljubljani 1916. Knjiga lepo razdeljena in lepo opremljena, a kdor išče poezije v njej, čaka od strani do strani — zaman. Pesnik ne varčuje z besedami, prisrčnosti in toplote pa ni pri njem. Slika za sliko polzi mimo nas, a nobena noče ostati. Vse medli in izgine slednjč v besedah.

Pesnik je svečenik in zato bi pričakovali, da bodo religiozni motivi najbolj posrečeni. Toda za vso lepoto mistike ima samo brnenje besedi — in nič več. Hodi po katakombah — oddelek „O Roma felix“ — in ne misli nič in ne čuti nič. Vse, kar pove, je tako, da nam lahko pove enako vsakdo, zlasti vsak pridigar. In to je menda glavna napaka tega početja: Hotel je učiti in navduševati, pri tem pa je pozabil, da piše verze. Nekaj, kar se zdi meni nemo-goče, zahteva od nas: Sprejmite mojo umetnost zaradi veličine in lepote dogem! Vse kaj drugega bi bilo, če bi bila umetnost v knjigi tako popolna, da ne bi pri vsakem drugem verzu začutili neprijetnega pridigarstva! Tu pa je pridiga tako kričeča, da prevpije poezijo tudi tam, kjer smo jo v prvem hipu pričakovali. (Sin materi*, „O nevihti,* „Ob vodnjaku* i. t. d.) Nekoliko prešernosti zazveni v „Tivoli* (str. 89): — A kaj da ne pride več pesem, ne z rimo in ne brez njé? Ni vince zadosti stáro? ni mládo zadosti srcé?... Kot je soditi po tej zbirki, je avtorjevo srce res preokorno in prestaro za poezijo. Za petje je treba življenja in za življenje je treba mladosti!

Še nekaj! Ne vem, zakaj ne bi smeli biti „Rimski verzi“ pisani v pošteni — slovenščini? Ali smo res tako beraški, da ne moremo povedati naslednjega drugače, kakor — „do src čarobna tebi je moč“ (str. 15) — „Vzorom, ki zdaj jih gojiš, v srcu ne bo več sledu“ (str. 17) — „Mnog si takih besed poslovil se z mano, prijatelj“ (str. 17). Zakaj imenuje pesnik našo govorico „golč,* si tudi ne vem razlagati. Takega in podobnega tujčevanja v sintaksi in neokretnosti pri naših besedah je v knjigi več kot preveč. S tem pa seveda ne maram trditi, da ne zveni noben verz gladko in tupatam celo prijetno.

Ivan Albreht.

Ksaver Meško: Dve sliki. Izdala Leonova družba V Ljubljani 1916. — Prazna gostobesednost, ki pri doktorju Opeki mori bralca od pesmi do pesmi, nas pri Mešku ne nadleguje. Prva slika „Njiva“ je mestoma čisto prijetna. Meško razlaga v njej pohlep po zemlji, ki menda korenini v vsakem poljedelcu. Vendar je ostal pisatelj pri vsej stvari precej na površju. Niti opisavanje dejstev, niti njihova razlaga ne seže v globine; kajti slika je pogrešena že v zasnutku. Hotel je podati pouk, pri tem pa je trpela umetnina. Za vsako krivico pride kazen, uči pisatelj in vse, kar ima na razpolago kot pisatelj, uporablja edinole v dosego tega namena. Zato so njegovi kmetje precej nenaravni. Matija Petek, pohlepnik, je mestoma poet, kar mu prav slabo pristojta. Peter Koren, goljuhani kmet, je tupatam tako mehak, da se nam mora zdeti nenaraven. Jeze in srda sploh ne pozna. Najbolj zoprno zadene zveza s svetovno vojno. Ali mora res Petek v Karpate po kazen? In sploh ta doslednost pri kaznovanju prestopka! Življenje se ji hip za hipom smeje v obraz. —

Druga slika, „Starka,* bi bila morda boljša, če ne bi bilo toliko sladkosti v njej. Vse osebe so brez senc — sama dobrota jih je. Vendar jim gre vse narobe. A ko umirajo, ne vemo, zakaj so pravzaprav živele. Celo dejanje, od začetka do konca, se razvija nekam kinematografsko in pusti bralca popolnoma hladnega: življenja ni v njem.

Ivan Albreht.

Dr. Janko Ponebšek: Naše ujede. I. del: Sove. Z 10 podobami in 8 prilogami. Ponatis iz „Carniole“ 1915-16. V Ljubljani 1917. Izdalo in založilo „Muzejsko društvo za Kranjsko“. Tisk J. Blasnika naslednikov. V 8°. 155 str. Cena K 3-50.

Po več kakor štirih desetletjih, odkar je izdala Družba sv. Mohorja znamenito Erjavčevo delo „Domače in tuje živali v podobah“, je izšla spet samostojna slovenska zoološka knjiga. Napisal jo je naš priznani ornitolog g. fin. svetnik dr. Janko Ponebšek. Predmet opisovanja ji je ona skupina ptic, ki je vsled svojega zanimivega življenja in velikega

gospodarskega pomena najbolj znana med ljudstvom, namreč ujede.

Povod tega spisa so bili popisi nog srednjeevropskih ujed izpod peresa znanega nemškega ornitologa dr. K. Hennickeja. Pisatelj pa ni hotel predočiti slovenskemu občinstvu le nog in krempljev, ki so za razvrstitev ujed jako važni, temveč je mislil takoj na popoln prirodopis ptic-roparic. Muzejsko društvo za Kranjsko je s tem, da je založilo pričujoče delo, omogočilo izvršitev te namere.

V seznamku oološki in ornitološki slovnice navaja pisatelj poleg del, ki jih je porabil pri spisovanju svoje monografije, tudi druga važnejša strokovna dela v upanju, da bo tako marsikomu pokazal pot v ornitologijo in mu zbudil veselje do te lepe znanosti. — Uvod nas seznanja predvsem s splošnim prirodopisom ptic. Anatomija je omenjena le v toliko, v kolikor je neobhodno potrebna za razumevanje zunanje oblike in nekaterih življenskih pojavov. Po razpravljanju o sistemu, znanstvenem nazivanju, ornitoloških zbirkah, merjenju in tehtanju ptic, zbirkah jajc in gnezd uvaja čitatelja v razreditev snovi posameznih vrst.

V uvodu k posebnemu delu karakterizuje skupino ujed, ki nam v sistematičnem oziru ne predstavlja enotnega razreda, temveč se razdeli v dva samostojna razreda: sove in kragulji. Po daljši oznaki razreda sov prehaja pisatelj k opisom posameznih vrst, ki zavzemajo večji del knjige. Opisuje pa naslednjih trinajst vrst: velika uharica, mala uharica, močvirna uharica, veliki skovik, laponska sova, kozača, lesna sova, bela sova, grahasta sova, koconoga sova, čuk, mali skovik, pegasta sova. Pri vsaki vrsti navaja poleg slovenskih tudi slovanska, nemška, italijanska, francoska in angleška navadna imena, znanstvene soznačnice ter pregled poglavitve literature o dotični vrsti s posebnim ozirom na favno Kranjske in sosednih dežel. Nato sledi kratka oznaka vrste in za njo natančen popis oblike in barve samca, samice in mladičev. Geografska razširjenost, zlasti ona na Kranjskem, je obdelana z veliko vestnostjo. Biološki opis govori o lastnostih in navadah, o stanovišču, o glasu, o vedenju v ujetništvu, o hrani v svobodi in ujetništvu. Posebno pozornost je posvetil pisatelj popisu jajc in gnezd. Povsod omenja sovražnike posameznih vrst: ptice, zajedalce v perju, koži in drobu ter seveda najnevarnejšega sovražnika — človeka. Bavi se tudi z načinom lova na posamezne vrste, posebno z onim s pomočjo velike uharice. Opise zaključujejo podatki o škodi in koristi. Večino sov je treba prištevati našim najkoristnejšim pticam; pri nekaterih, ki napravijo včasih lovcu škodo, so pa merodajni v prvi vrsti estetični in etični nagibi, da jih kot izumirajoče prirodne spomenike varujemo pred popolnim poginom. — Troje severnih vrst, od katerih se dve (laponska in grahasta sova) doslej nista pojavili na Kranjskem, tretja (bela sova) pa le v dveh slučajih, je obravnanih bolj na kratko.

Dve določilni lestvici sov zvišujeta praktično uporabnost dela. Spis je opremljen z 10 podobami (ena je uvodna priloga) po originalih, ki jih je priobčil Jul. Michel v „Waidmannsheilu“ 1914, in s 14 fotolitografičnimi slikami nog in krempljev na sedmih tablah iz Hennickejevega zgoraj omenjenega dela.

Ponebškova knjiga je odličen pojav v ornitološki literaturi sploh; v slovenskem strokovnem slovnice jo moramo zabeležiti kot razveseljiv napredek; želimo le, da bi imeli kmalu tudi drugi del, prirodopis kraguljev, v rokah. Naši

lovci jo bodo v teh časih, ko jih ne obiskuje več njihov zeleni znanec „Lovec“, pozdravili s tem večjim veseljem. Naj se odzovejo v veliki meri pisateljevemu pozivu: „Tovariši lovci, ki Vam je v prvi vrsti namenjena ta knjiga, pomagajte z vztrajnim opazovanjem zamašiti še zevajoče vrzeli v biologiji naših ujed, da dobimo tako natančno sliko njihovega življenja!“ Dobrodošlo bo to delo tudi vsakemu, ki se zanima za življenje ptic ter za prirodopisno vedo sploh. Opazovalcu in raziskovalcu ptic v naših deželah bo radi obilnih podrobnosti, nanešenih iz obsežne strokovne literature, in številnih natančnih slovnice podatkov neobhodno potrebna priročna knjiga. Albin Seliškar.

V. Bežek. Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom. V Ljubljani 1916, 375+VI strani 8°. Založba „Slovenske Šolske Maticice.“ Cena 4 K 50 v, vez. 5 K, za dijake 3 K.

B. Občno vzgojeslovje. Morebiti prav storimo, ako se najprej spomnimo namena in svrhe vzgoje; potem bomo imeli podlago, da pravilno presodimo, v koliko ustreza Bežkova vzgojeslovna knjiga temu, kar pričakujemo od nje.

Vzgojno nalogo je ugotovilo pravzaprav šele novodobno prirodoslovje na podlagi misli o napredujočem razvoju. Zgodovina človeštva kaže smer napredovanja in pravila, ki napredek vodijo. Kaže nam, da ima človeško življenje dve posebni nalogi in dolžnosti: prva je pospeševati blaginjo poedinca, druga pospeševati blaginjo človeške družbe (Charles Darwin, Herbert Spencer, E. Haeckel na podlagi zasnove Shaftesburyjeve, in za temi mnogi zastopniki novejši filozofije in etike, pedagogi in kulturni zgodovinarji). Prva naloga je skrb, da se vsakdo razvij telesno in duševno pravilno in zdravo, da si ustvari trden značaj in se usposobi za primeren poklic ter si pridobi pameten svetovni nazor. Druga naloga je, da vsakdo sodeluj kot člen človeške družbe za blaginjo svoje družine, svoje občine, svojega naroda, istotako za blaginjo države, kateri je včlanjen, in s tem človeštva sploh. Prva naloga je izkratka sebičnostna (egoistna), druga družabnostna (altruistična). Prva naloga daje poedincu podlago in moč, da z njo izvršuje drugo; s svojim delom služi sebi in splošnosti. Družina, občina, narod, država in človeštvo so družbe, ki si olajšujejo in plemenitijo življenje z delom. Med temeljnimi pogoji za napredovanje je delitev dela na poedine poklice. Uživajoč kulturne dobrine, ki jih je ustvaril napredujoči razvoj človeštva v mnogih tisočletjih, se vsakdo, ki se je povzdignil do višje življenske vsebine, zaveda dolžnosti, da pripomozi s svojim delom, da se te dobrine ohranijo in pomnožijo ter tako preidejo na bodoči mlajši rod.

Da se posameznik povzdigne do zavesti omenjenih dveh življenskih nalog in se za nju usposobi, za to skrbita vzgoja in pouk. Temelj vzgoji in pouku polaga roditeljski dom, to delo smotrno nadaljujejo vzgojne in strokovne šole, ker tega dom vobče ne more.

Človeška družba se deli po tehtnosti dela vobče v tri plasti: v nižjo, srednjo in višjo. Nižja plast se vzdržuje poglavito z mehanskim delom rok, ima preprosto duševno in preprosto gospodarsko življenje (mali kmetovalci, dninarji idr.). Srednja plast izvršuje popolnejše delo, ki zahteva že več razumnosti (mali obrtniki, mali trgovci in nižji uradniki). Višja plast vodi druge zgolj z višjim, duševnim delom (veletrgovci, veleobrniki, višji uradniki, znanstveniki). Primerno tej trodelitvi se je razvilo vzgojno šolstvo v ljudsko, srednjo in visoko šolo in na to podlago se naslanjajo razno-

vrstne strokovne šole (W. Rein, Paedagogik). Ljudska šola je splošna vzgojna šola; iz nje črpajo pogoje za nadaljnjo obrazbo vse plasti človeške družbe. Iz tega dejstva je razvidna njena občna važnost.

Pouk sam ne zadostuje, kajti znanje in spretnosti se lahko uporabljajo ali na dobro ali na slabo stran. Lahko se zgodi, da je kdo umstveno primeroma visoko izobražen, nima pa hvalevrednega značaja; nasprotno se nahajajo tudi časti vredni značaji med umstveno skromno izobraženimi ljudmi. Učne snovi šolskega pouka nudijo najboljšo priliko za vplivanje na voljo in čuvstvovanje. Pouk v šoli je zatorej tesno spojen z vzgojevalnimi vplivi. Vzgoja naj pobudi pravne (moralne) vrline, ki jih zahteva življenje v človeški družbi, in naj pripravlja pravne značaje. Pravna vrlost je še važnejša nego umstveno znanje in spretnost. Pravnost vidimo v tem, da so pobujena čuvstva dolžnosti do sebe in do bližnjika v že omenjenem zmyslu, in da sta oboji dolžnosti med seboj v skladu ali ravnovesju. Poudarja se zlasti čuvstvo skupnosti, socialnosti ali solidarnosti z narodom, državo in človeštvom kot temeljno načelo pravnosti (morale).

Vodilne misli o pravnosti si je človeška družba ustvarila polagoma v mnogotisočletnem razvoju. Ustvarila in utrdila si je pravni čut in pravne uredbe, da se ščiti in spoštuje življenje in imetje — stvarno in duševno — vsakega člana v družbi. Nadalje se je razvil čut za pravičnost, za resnicoljubnost, za sočutje, za medsebojno pomoč in prijateljstvo, in za nesebično delovanje v prid blaginji bližnjika in celotne družbe, čut za procvit in svobodo domovine. Iz zahtevane postavnosti (legalnosti) je vzrastla prostovoljna pravnost (moralnost), ki vrhuje v blagohotnosti in čutu za krepko solidarnost, v smisli in skrbi za občno blaginjo. Člani podpirajo s svojim delom pravni, gospodarski in kulturni napredek celote, le-ta pa ima skrb za prospeh svojih članov. Kdor je v sklad spravil pametno lastno korist in korist družbe in deluje zvesto in vztrajno s krepko voljo in v dobrem prepričanju, tisti ima dragocen značaj. Državna celota se sestavlja iz narodnih enot, le-te iz občin, in občine iz družin. Vsaka teh enot je pravna gospodarska in kulturna enota. Tudi rodbina (družina), kajti le-ta ima svoje gospodarstvo in vzgaja gospodarsko, zahteva, da se ji člani pokoravajo ter deli kazni in pohvalo kakor kaka pravna uvedba in vzgaja tudi kulturno. (W. Rein). Domačo vzgojo in domači pouk nadaljuje redno in smotrno šola.

Dobro ali blago dejanje je tisto, ki pospešuje pametne koristi poedinca in družbe, slabo in zlo dejanje je tisto, ki jim nasprotuje. So pa slučajji, ko je težko odločiti, kaj je pravo, kaj ne.

Razlika med pravnimi in pravnimi določbami je ta, da se pravne morajo izpolnjevati, o pravnih pa se želi, da jih vsakdo izpolnjuje, čeprav ni prisiljen v to (Wundt). Prav kakor nastajajo v mnogolikem življenju pravni slučajji, ki jih še učeni sodniki težko razsojajo, ker ne dopuščajo le ene, na vse strani zadovoljivo jasne razsodbe: tako so tudi med pravnimi vprašanji včasih taka, ki jih rešujejo nekateri tako, drugi nasprotno (npr. konvencionalno laž). Oboje določbe imajo pač slabosti človeškega izvora in se polagoma izboljšujejo. Drugače bi bilo, ako bi pravne in istotako pravne uredbe bile absolutne določbe, lebdede nad človeštvom in dane po kaki izven nas nad nami zapovedujoči avtoriteti.

Po tem, kar smo doslej navedli, je očitno, da so pogoji za družabno življenje tisti činitelj, ki je pobudil pravnost

in uredil njene zahteve. Pravnost se zaradi tega izpopolnjuje in plemeniti hkratu z napredujočo prosveto. Pravnostne oblike nekdanjih dob ne ustrezajo več današnjim potrebam.

Že zgodaj pa so stopile pravnostne uredbe v stik z verstvom in so se odslej rade opirale na nje — češ da so pravnostne oblike zapovedi božanstva, ki ljubi blago dejanje, je zahteva in poplačuje, črti pa zlo dejanje, je prepoveduje in kaznuje. Če so posvetni in duhovski voditelji smatrali in proglašali pravnostne določbe za božje, so ljudstvo tem uspešneje strahovali. Toda vera pravzaprav urejuje razmerje ljudi nasproti božanstvu, pravnost pa razmerje ljudi med seboj po zahtevah družabnosti. Pravnost (morala) je biološka, je socialna uredba.

Zaradi tega se v novejšem času nauk o pravnosti osvobaja od verstva (Wundt, Ethik). Šole sicer dandanes urejuje država. Pa le na visokih šolah je nauk načeloma samostojen in svoboden, ljudska šola je v mnogih državah še v tesnem stiku s cerkvijo, srednja šola poizkuša tu in tam previdno dobivati nezavisnost. Francoska država je po l. 1907. uvedla v posvetnih ljudskih šolah nauk o socialni morali. (Razširjena je učna knjižica o morali, ki jo je spisal Jules Payot; nemški prevod sta poskrbela Danzenmüller in Gutmann, Morallehrbuch, založil Moritz v Stuttgartu l. 1913, cena M 1.50).

Kar smo tu obrazložili, smatramo za temeljne nazore o vzgoji k pravnosti. Taki nazori lebdijo pred očmi zavednega avtorja vzgojeslovne knjige in mu določajo snov. Iz tako vzrastle snovi je Bežek izbral in podal v svoji knjigi seveda le to, kar je smatral za primerno spričo postavljenim obveznim mejam šolske knjige za učiteljsišča.

Prvo poglavje premotruje „občne pojme“ o vzgajanju, pripoznava, „da sta socijologija in pedagogika v najtesnejši zvezi“. Vzgojne smotre pa je na to strnil v zahtevo: „Vzgojitelj vzgajaj gojenca na verski in narodni podlagi za vrlega državljana, upoštevajoč njegovo individualnost, ki ga usposablja baš za ta ali oni stan.“ (Str. 139.)

Drugo poglavje se bavi z domačo vzgojo (str. 153—199). Mimogrede naj omenimo, da pisatelj rabi tu pojem o domači vzgoji v drugem, širšem pomenu besede, nego ga je pravkar določil na str. 152. Obširno in umno opozarja na skrb za telesni, umski in jezikovni razvoj dece, daje dragocena navodila za vzgojo sočutnosti, sramežljivosti, resnicoljubnosti, močatosti, nabožnih čuvstev estetskega čuvstvovanja in delavnosti. Vzgoja si naj jemlje na pomoč zglede, ukazovanje, kazni in štedljivo priznavanje. Kazen naj boljša. Domačo vzgojo nadomeščajo in dopolnjujejo zavetišča, otroški vrtci i. dr.

Tretje poglavje je posvečeno šolski vzgoji in je najobsežnejše, ker tvori knjigi jedro (str. 199—275). Šola nadaljuje, kar je zasnovala domača hiša. Zatorej dobiva učitelj novodila deloma o stvarih, ki so se obravnavale naslovljene na roditelje v prejšnjem poglavju. Učitelj naj skrbi za telesno zdravje poverjene mu mladine, za disciplino, za snažnost, točnost in rednost, naj vzgaja ljudomilost in spoštljivost, lepo vedenje, sočutnost, resnicoljubnost, vzgaja naj nравоversko, naj pobuja državljansko zavednost in domoljubje, in naj plemeniti mlada srca tudi z umetniškim stremljenjem, zlasti naj goji petje, narodno in umetno, posvetno in cerkveno. Zelo umestna sta naposled zadnja dva oddelka tega poglavja: prvi opozarja na vrednost in potrebnost dela in priporoča, da naj šola napotuje mladino do samostojnega duševnega in telesnega dela, drugi oddelek pa daje učitelju

navodila, kako naj vzdržuje stik med šolo in roditelji, da si pridobi zaupanje in spoštovanje.

Četrto poglavje — zadnje v knjigi — se obširno in temeljito bavi z varstveno in skrbstveno vzgojo tistih nesrečnikov, ki so gluhonemi, slepi, slaboumni ali zapuščeni in zanemarjeni. Vzgoja teh neboljencev se sicer more vršiti le v posebnih zavodih, ki so jih zamislili iznajdljivi človekoljubi, da omogočijo tem nesrečnim bitjem kolikor toliko človeka dostojno življenje. Vendar zadene tudi ljudskega učitelja dostikrat dolžnost, da sprejme take pohabljenice in da njih roditeljem pomore s primernimi sveti.

Proti koncu je Bežek dodal še nekaj umestnih pripomb v „dostavku“, nadalje predgovor k vzgojeslovju pod naslovom „zaključek“ in pa marsikomu dobrodošli „slovensko-nemški imenik strokovnih in nekaterih drugih, manj navadnih izrazov“.

Naš kratki pregled o vsebini knjige kaže, da je imel avtor pravilno pred očmi vzgajanje gojencev in vzgajanje gojiteljev. Avtor želi, da se naj v deci budijo vse npravne lastnosti: čut za resnico in pravico, za lepo vedenje, snago in red, za vestnost in izpolnjevanje dolžnosti, za sočutje do ljudi in živali, za odgovornost in delo itd. — to so v istini svojstva, ki mladino pripravljajo in usposablajo za vstop v urejeno človeško družbo in za uspešno, skupnostno (solidarno) delovanje v njej. Te npravne dolžnosti se deci nikakor ne vcepljajo vsiljivo, se ne predpisujejo osorno in ob pretenju kazni — nego v prijazni obliki se kažejo; z laskavo, prepričevalno besedo se budi v deci ugodno čuvstvo o dobrem dejanju in lepem vedenju, neugodno pa o nasprotnem; opozarja se na posledice dejanja in nehanja in na mnenje, ki si ga pridobiva dobri otrok pri roditeljih in drugih ljudeh in nasprotno. Če pa je treba kedaj resnega nastopa, tedaj kazni ne bodi niti maščevanje niti strašilo, nego primerno bodi izbrana tako, da je v miselni zvezi s pregreškom in da vodi do poboljšanja. Vse to so vzgojna sredstva socialne morale, izvirajoča iz nje pojmovnega bistva. Takih ne pripoznava cerkvena morala, če je dosledna nauku, da so npravne določbe absolutne zapovedi najvišje, nadnaravne avtoritete in da se morajo izpolnjevati v vednem strahu pred njo ob zagroženju ogromni kazni. Neumljivo nam je, da pisatelj vendar poudarja svoje prepričanje, da „poleg krščanskega nauka ni treba prav nič posebnega etiškega poučevanja“ (str. 248)! Ako se pisatelj navzlic temu okorišča sredstev socialne morale, tedaj stoji menda nekako podzavestno pod vplivom njene blagodejne in prepričevalne sile. Saj je le-ta dala smer celo novodobnemu kazenskemu zakonu pri postopanju zoper pregreške mladine!

Zlata socialna navodila dosežejo — o tem ne dvojimo — gotovo tudi še drug smoter: bodoče učitelje in učiteljice, katerim so namenjena, navdahnejo s plemenito in krepko voljo, da bodo z veseljem delovali za narod, kadar stopijo predenj. Svoje naloge pa ne bodo videli le v šolski sobi, kajti Bežek hvale vredno iskreno opozarja, kako more učiteljstvo delovati v proseh naroda tudi izven šole.

Spričo vrlin, ki jih ima Bežkova knjiga tudi v jezikovni obliki, lahko prezremo male nepopolnosti, bodi stvarne, bodi jezikovne, ki jih tu in tam zasledi pozorno oko. Pisatelj uvaja obilo zloženek po nemškem uzorcu (čitoželjnost, predčitovanje, slepogluh, bogougodnost, lepokretnost, predvrt, zobolečnik itd.), ki zvenijo nenavadno in se menda ne prilagajo slovenščini. Želimo, da knjiga kmalu doživi drugo

izdajo; tedaj se opilijo podrobne nepopolnosti in nadejamo se, da tudi v načelni smeri zavlada dosledna skladnost v smislu zahtev žive sedanjosti. Ferd. Seidl.

Češke književne novosti. V prvem letu svetovne vojne je ohromela tudi češka literarna produktivnost. Založništva so prenehala redno delovati, ustavljenih je bilo več književnih časopisov in različne knjižnice so se prekinile. Toda stagnacija je trajala jedva leto dni. Danes je dosegla češka literarna plodovitost veliko bujnost ter kaže delovanje čeških založništev toliko podjetnost, kakoršne ni bilo niti pred vojno. Nekaj kritičnih zbornikov sicer še spi, a zato je vzniknilo nekaj novih, a tudi med ustavljenimi jih še nekaj nanovo vzcve. Češka knjiga ni vojne krize samo prebolela, nego je izšla iz nje celo pomlajena, okrepljena in — očiščena. Čehi se torej niso dali z vojno kulturno ohromiti, temveč so s tem iznova dokazali, da so vzoren narod. Klic Nemcev „Učimo se češki!“, ki odmeva prav sedaj po nemškem časopisju, priznava pač jasno vsemu svetu, da ni več malo Nemcev, ki Čehom uprav zavidajo njih kulturno agilnost in plodovitost. Slovenci naj bi spoznali, da je izobražencu danes češčina vsaj toliko potrebna, kolikor kak drug modern jezik. Kdor pozna ogromnost češke izvirne in prevodne leposlovne in znanstvene literature, more razumeti, da ni Čehom nemščine danes resnično prav nič več treba.

V poeziji je l. 1916 prevladovala lirika, zastopana s celo vrsto knjig in zvezkov skoraj izključno mlajše generacije čeških pesnikov. Lani so izšli zborniki trojice mlajših lirikov: Petra Křičke „Šipkovy keř“ (Šipkov grm), Jiřika Mahena „Duha“ (Mavrica) in Frana Šramka „Spla v“. Prvi zbornik je imel pri občinstvu in kritiki uspeh. Knjiga je izšla hitro zapored v dveh izdanjih. Zbornike so dalje izdali pesniki Jelinek, Šelepa, Kleiner, Parma, Novak in Tichy. Lirične knjige v prozi sta izdala Deml in Durych. Starejši in priznani modernist Antonin Sova je spisal za mladino knjižico „O vysvobození princezny Jitky“, starejša poljudna pisateljica Eliška Krasnohorska pa knjigo oznanenj in bajk („Zvěsti a báje“).

Naval nove češke produkcije je poplaval zlasti polje proze. Največja literarna dogodka sta bila romana: F. X. Šalda „Loutky a dělnici boží“ in K. M. Čapka „Turbina“ ter istega Čapka knjiga novel „Siláci a slaboši“. Karel Sezima je izdal roman „Host“ in knjigo novel „Za přeludem“ (Za fantonom). Šalda je mojster češke novejšje beletrije ter danes voditelj vse moderne struje. Jana Havlase znaeega starejšega pisatelja je izšel zbornik novel „Půlnoční vitr“ iz ameriškega življenja Čehov, singaporski roman „Děti neklidu“ (Otroci nemira) in novele „Listy ze San Franciska“. Růžena Svobodova je izdala kar dvoje knjig svojih zbranih spisov z naslovi „Přeti žený klas a povídky“ in „Po sva-tební hostině“, Alois Jirásek nov zvezek svojih zbranih spisov „Pisnický a jiná prosa“. Nova pojava so vojne povesti Richarda Weinerja „Litice“ (Furija) in Jana Vrbe knjiga „Mučedníci“. Prevodov iz raznih svetovnih slovstev, ponatiskov, deloma originalno ilustriranih in originalno vezanih izdaj, zaradi prevelikega števila ne morem niti površno naštevati. Literarni kritik Arne Novak je izdal knjigo liter. študij „Zvony domova“ in „Kritika literarní“, F. X. Prochazka liter., glediške in umetniške eseje „Rozhovory s knihami, obrazy a lidmi“, Prokop M. Haškovec kulturno programno študijo „V dvojím zrcadle“, F. X. Šalda kritično monografično študijo „Genius Shakespea-

râv a jeho tvorba*, Em. Chalupný znanstveno kritično monografijo „J. V. Sladek a lumirovská doba čes. literatury“, Ferd. Strejček dvoje del o Sladku, Lumirovcih in njih bojih okoli l. 1890, Miloš Marten je spisal študijo „Akord“ o Machi, Zeyerju in Březimi, novo monografijo o Machi pa še F. V. Krejčí. F. Gov.

P. Štanislav Skrabec, Jezikoslovni spisi. I. zvezek. I. snopič. Izdala in založila „Leonova družba“ v Ljubljani, 1916. 8°. 80 str.

Otec Škrabec, priznan in spoštovan med slavisti, je med najboljšimi poznavalci slovenščine; zato pozdravljamo izdajo njegovih jezikoslovnih spisov z željo, da dočaka avtor srečno tudi njen zaključek: v njej bodo zbrani uspehi skoro polstoletnih raziskovanj. Prvi snopič skromnega obsega prinaša študijo „O glasu in naglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi“, ponatisneno z nekoliko popravki in spremembami iz novomeškega gimnazijskega izvestja za l. 1870. Njej je dodal tri „Pravopisne opazke“ (zanimati in zanimivo; ke in kô; kedô in nihče) iz „Soče“ (1878). V tem snopiču je torej združeno, kar je Škrabec izdal pred „Cvetjem“, kjer je na ovitkih 32 letnikov (1880-1915) priobčil nebroj jezikoslovnih sestavkov trajne vrednosti. S svojo razpravo o glasu in naglasu je hotel z jezikoslovnimi in zgodovinskimi dokazi utrditi pravo izreko našega jezika v omikanem govoru in določiti naglasna znamenja za bodoči slovensko-nemški slovar, za katerega so se vršile priprave v tistih letih s posebno vnemo. Škrabčevim začetkom so sledile obsežne naglasne študije Valjavčeve v „Radu“; ž njimi je bilo olajšano in omogočeno delo Pleteršniku. Naglasna in diakritična znamenja, ki jih je Škrabec nasvetoval v tem spisu, ali njegova poznejša na ovitkih „Cvetja“, si niso pridobila tal pri naših jezikoslovcih; zato mislim, da bi bilo novi izdaji le v korist, ako bi o. Škrabec v njej uvedel znamenja, ki so se udomačila po Pleteršnikovem slovarju in ki jih imamo tudi v najnovejši srednješolski slovenski slovnici. Tipografski razlogi ne morejo biti odločilni. Enako je glede samoglasnega ali zlogotornega „r“, ki ga Škrabec izraža z „er“, a ga je l. 1870 pisal po našem sedanjem pravopisu, kljub Stritarju, ki je tedaj v „Zvonu“ uveljavil „zgodovinsko“ pisavo: vert, serce itd. J. Š-r.

Koledar šolske družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1917 (Vestnik XXXI). Izdalo in založilo vodstvo. Tisk „Narodne tiskarne“. V Ljubljani, 1916. 8°. 156 str. + oglasi. Cena 1 K 20 v. — Za običajnim koledarskim delom sledi seznam 16 podružnic družbe sv. Cirila in Metoda, ki so bile l. 1892 ustanovljene, in slave zdaj petindvajsetletnico svojega obstanka.

V posebnem članku, ki ima več fotografskih slik, se spominja družba vojnih in drugih svojih smrtnih žrtev. S člankom in s sliko obhaja spomin devetdesetletnice svojega velezaslužnega častnega člana Luke Svetca.

Beletristične sestavke so priobčili Ksaver Meško, Josip Jurca in Manica Komanova. Zanimiv je članek ing. J. Mačkovška „Narodnosti na Primorskem po prvem uradnem raziskovanju pred 70 leti“.

Vestnik (XXXI.) obsega bilanco družbe sv. C. in M. v Ljubljani za l. 1915. — Družba vzdržuje 23 otroških vrtcev, katere je koncem leta obiskovalo 1070 otrok in 8 družbenih ljudskih šol z 2259 učenci in učenkami. Fr. V-1.

Fran Bohuslav: Za črnim zastorom. (Igralčevi zabeleži.) Praha-Smíchov 1917. Lastna založba. Cena K 1-40.

Naš dobri znanec, igralec-umetnik, nam je poslal pozdrave. Njegova usoda je pač že znana našemu občinstvu: oslepel je v vojni. In zdaj tuguje doma v svoji nesreči. Kar čuti in kar trpi, nam je povedal v tej drobni knjižici. Ena in druga njegova uloga pa beži mimo nas, ko prebiramo te preproste verze. In kakor je preprost in skromen v obliki in v besedi, ko nam slika svojo nesrečo, se spomnimo lastne bede in čutimo — z avtorjem. Kot nekak trpek spomin in opomin na lepše čase, ki jih je imel igralec in mi, bodi knjiga našemu občinstvu iskreno priporočena. Ivan Albrecht.

Rajko Perušek, gimn. profesor v pok. in zaslužni slovenski pisatelj, je dne 25. februarja na Dunaju nenadoma umrl. O njegovem življenju in literarnem delovanju priobči „Slovan“ v prihodnji številki daljši članek.

Levstikovo delo za Prešerna do l. 1870.

Objavlja Avgust Žigon.

(Dalje.)

Vendar pa tudi ta članek ni prispeval nič bistvenega v pojasnilo tistega odprtega, ter nam tu glavnega vprašanja: Odkod ta sonet v Levstikovih rokah? In še vedno ni bilo tudi ne kronološkega podatka o postanku ne komentarja o vsebinski zvezi tega soneta z drugimi poezijami Prešernovimi, posebej pa ne nobene vesti, nobenega sledú o matici Levstikovi, — o izvirnem rokopisu Prešernovem!

Novi korak se je tu posrečil šele leta 1903. Iz rok † Emila Gutmanna, takrat tajnika c. kr. gozdne uprave v Gorici, smo dobili v Zborniku Mat. Slov. V. (na str. 139) — Prešernov lastnoročni izvornik soneta, in sicer s pripombo, češ, da je to prav tisti izvirnik, ki je bil l. 1866 Levstiku matica za njegov „Dostavek“, matica torej gorenje, v objavi Vladimira Levca iz l. 1896 nam ohranjene Levstikove transkripcije.¹⁾

Toda, kje je tu dokaz za resničnost trditve, da je prav ta Gutmannov izvirnik bil Levstikova matica iz l. 1866? Ali res zadošča tu pričevanje † Emila Gutmanna, da izvira tisti rokopis Prešernov iz posmrtno ostaline Levstikove, odkoder je prišel v Ljubljani v Gutmannovo last, a ob Gutmannovi službeni preselitvi ž njim iz Ljubljane v Gorico!

Res da se sicer strinja Levstikov prvi prepis, najden v njegovi zapuščini, objavljen l. 1896 v Lj. Zvonu, s tistim originalom Prešernovim, ki ga je natisnil Zbornik M. Sl. l. 1903, razen golih treh interpunkcij, in sicer tistih treh, ki sem jih zgorej v ponatisku označil z debelejším tiskom, nevštevši r za Prešernov er ter nekaj tiskovnih napak, ki sem jih gori označil kursivno, — prav popolnoma. A nili pa morda mogoče, da je Levstik vendarle takrat l. 1866 imel kak drug vir, morda le kak tuj, poslej pogubljeni prepis Prešernovega originala (kakor n. pr. tam za „Tri shelje“ in „Pefem od sidanja zerkve na „Šmarni gori“ ter „Parisino“), — ali pa morda slednjič še kak, čeprav lastnoročno Prešernov, a vendarle drug, poslej nam bogvekakó izgubljeni rokopis, ne pa ravno gorenjega, v Zborniku l. 1903 objavljenega? Kaj,

¹⁾ Zbornik M. Sl. V./142: Pove nam pa ta listina tudi vir, ki je iz njega zajel Levstik sonet o tiranstvu ljubezni, katerega je prvič on objavil v svoji takozv. Stritar-Jurčičevi izdaji „Poezij“ iz l. 1866. pod naslovom „Ljubezni tiranija“ (str. 251); nadel je, kakor se kaže, ta naslov sonetu Levstik, ne Prešeren. Sonet imamo tu prvič v rokopisu lastnoročno Prešernovem, s čimer je vsaka dvojba o njega pristnosti izključena, kar do danes ni bilo, ker smo sonet poznali le iz Levstikove objave in Levstikovega prepisa v njega zapuščini.

če je tisti original Prešernov dobil Levstik v svoje roke morda šele kdaj kasneje, — a ne že l. 1866?

Prišlo je od l. 1903 novo gradivo iz zaprtih predalov!

In to gradivo iz l. 1866 — nam tu dandanes omogoča trden dokaz, ki izključuje odslej vsako dvojbo.

Bilo je „na Muljavi 10/4 66“, ko je pisal s svojih velikonočnih počitnic Levstiku v Ljubljano — visokošolec Jurčič:

„Včeraj sem prejel prvo polo Klasja. Pozná se jej, da je bila prej v vaših rokah kakor v tiskarnici ter da ste zastarane oblike g. Stritarjevega jezika ogladili in opilili za kar sem Vam prav hvaležen. Wagnerju sem poslal Prešernove pesmi, ktere sem popravil po oblikah kolikor sem se upal. Ako boste Vi tako dobri, da prevzimate tudi teh korekturo izvolite predrugačiti kar sem jaz ali zgrešil ali opustil, kakor sprevidite. Prošim Vas tudi da priložite še ne natisnen sonet, ki ga imate.“

Poslednji stavek Jurčičev z dné 10. aprila 1866 je kronološko prvi historični glas dodanes, kar jih je o eksistenci ter posebej o Levstikovi posesti soneta „Ljubezni tiranija“ ohranjenih; zato sem stavek tu podčrtal. Druzega nenatisnjenega soneta Levstik namreč v svoji izdaji l. 1866 nima, ampak le tega edinega; zato Jurčič kakega drugega ne more misliti kot edinole tega, dasi o njem поближе označbe v njegovih besedah resda ni nobene. A dalje!

Tri dni komaj za tem Jurčičevim pismom se je pričel¹⁾ a dovršil pa šele sredi m. maja 1866 zanimiv dialog v pismih med Levstikom in Stritarjem iz Ljubljane na Dunaj!

Povzročila ga je naslednja povest Stritarjeva v pripisu njegovega lista, pisanega Levstiku dné 12. aprila 1866:

„Še nekaj! Nek Dr. Vošnjak v slov. Bistrici mi je poslal pred nekimi dnevi zelene bukve z zlato obrezo, tancega rumenkastega popirja čedno popisane z različnimi pesmami.“

Pravi, da mu jih je dal nek Killer, kupec v Kranjju on pa da jih je prejel od Prešerna, svojega „prijatla“ v spomin, g. Killer terdi, da jih je Preširen sam spisal — meni se to ne zdi kaj verjetno; res da ne vém kakó piše Preširen,²⁾ vendar se mi zdi pisanje preveč gladko, lično, čedno; zraven pa precej, precej čudnih pogreškov, ki izvirajo, kakor se vidi, bolj iz nevednosti, kakor pa iz nemarnosti — n. pr. vedno piše: *Solto*: Ta je vendar le malo preháda — sevéda je nazadnje mogoče, da bi jih bil Preširen spisal prav mlad še, pa zopet me nekaj moti — kar morde ni taka malenkost, kakor je viditi — bukvice so mogle precej drage biti — ali bi bil dal fantalin toliko zánje — sevéda je spet mogoče, da bi jih bil dobil po drugi poti! — Sploh! vse skupaj mi nekako kaže, da ta svetinja ni avtentična. Bog in Prešerin naj mi odpustita, če se motim!

Kmaló bi bil pozabil povédati, kaj je v njih pisano. Že tó ti kaže, da ne more nič posebnega biti, sicer bi Ti bil o tém narprej govoril!

Večidel so Vodnikove pesmi, ki so že znane. Knobelnov: jetnik! Nekaj Jarnikovih [od] Fridolin precej dobro predstavljen, morde Vodnikov. Pegam in Lampergar. posebno pa 45 tako imenovanih Anakreontovih (ki jih pa Anakreon

¹⁾ Podčrtal jaz.

ni spisal) v znani V.[odnikov] prestavi. Tudi nekaj fantovskih. — *)

In nató zdaj dialog.

Levstik (13. aprila 1866): Ali je Killerjevo knjigo Preširen sam spisal ali ne, menim, da najlaže presodiš po teh dvéh Preširnovih rokopisih, ktera ti pošiljam. Sonet „Ni majhina itd.“ je iz mlajših Preširnovih let, „Nebeška procesija“ pa menda iz poznejših, ko se je revežu uže roka tresla. —

Pošlji mi poslana rokopisa nazaj, ker nista moja! . . .

Stritar (PS 18. aprila 1866): Zdaj imam tri Prešernove rokopise — sta Tvoja avtentična? — podobna si nista posebno! moj²⁾ je pa zopet drugačen — pa to ni taka reč.

Levstik (sredi m. maja 1866): Moja dva Preširnova rokopisa sta bila avtentična, samo da iz raznih dob njegovih lét. — —

Ugotoviti je torej bilo, kaj je, kaj ni Prešernova lastnoročna pisava. Killerjeva rokopisna brošura je povzročila kar na lepem med sotrudniki „Klasja“ zanimiv problem, primitiven problem sicer sam kot tak, a takrat pa možém resna težava. Stritar je brez ovinkov izjavil, da Prešernove pisave ne pozna; nič čudnega to za tistih dni, ko so bili Prešernovi rokopisi še vsi pod raznimi ključi, v javnosti pa pri nas še ne nobenega takega primera.³⁾ Da bi pa Stritarju pomagal iz zadrege, je poslal 13. aprila 1866 Levstik na Dunaj dva rokopisa: sonet o Togenburgarju („Ni majhina itd.“) ter „Nebeško procesijo“, češ, da sta obadva pristno Prešernova roka, — le da prvi iz mlajše, drugi pa iz poznejše dobe njegove. Toda Stritarju sta se zdela Levstikova rokopisa dve različni pisavi! In rokopis Killerjeve brošure pa zopet drugačen od obeh dveh Levstikovih, — torej neka tretja roka! Hotel je Levstik pomagati Stritarju iz zadrege, pa ga je spravil le še v hujšo záгато: menil je namreč in trdil Levstik, da prav zatrdno pozna Prešernovo pisavo, pa je vendarle ni znal razločevati — od Kastelčeve!

Toda, odkod vemo to dandanes ni tako natanko?

Ohranili so se nam srečno do naših dni vsi tisti trije rokopisi, ki jih našteva in presoja Stritar v gorenjem svojem ugovoru dné 18. aprila 1866: sonet o Togenburgu v t. zv. „Kastelčevem zborniku“, „Nebeška procesija“ v Levstikovem t. zv. „Gradivu za Prešerna“, in tudi „Killerjeva knjiga“, — vse troje, poslednja kot dar drja. Josipa Vošnjaka, med rokopisi licejske knjižnice ljubljanske.

Brez vse dvojbe „avtentičen“, pristno Prešernov rokopis je naslednji, s številko 3. šteti, na drobnem lističu ohranjeni, s prvima besedama prvega verza „Ni majhina itd.“ v gorenjem Levstikovem pismu nedvoumno označeni sonet:

¹⁾ Literatura o tej Killerjevi rokopisni brošuri (ki je danes v licejski knjižnici ljubljanski in ki ima tiskan „Exlibris“: Laft Andreja Smoleta): Dr. Jos. Vošnjak, Spomini I., str. 67 in 217 n.; L. Pintar, O Prešernovi literarni zapuščini: Lj. Zvon 1901, str. 492 (kjer je dokaz, da te brošure ni pisal Prešeren).

²⁾ To je tista Killerjeva knjižica, ki jo je bil poslal Stritarju dr. Vošnjak.

³⁾ Razumeti bo, zakaj je Stritar še 23 let kasneje, in sicer šele celih 23 let za tem dogodkom objavil prvi v svojem Zvonu l. 1879 (I./III., na str. 73) za vzgled Prešernove roke faksimile „Romarske“! In razumeti, kako važna zasluga je za prešernoslovje faksimilna izdaja cenzurnega (t. zv. „Blasnikovega“) rokopisa Preširnovih Poezij, ki nam jo je oskrbela (za ceno 20 K) l. 1909 tiskarna Blasnikovih naslednikov († Josip Poklukar) v Ljubljani.

Ní majhina bla, Togenburgar! méra
Terplénja tvoj'ga, moje ga premága:
Nasadnje omezhi te tvoja draga,
In okno zélize vřak dan t' odpéra.
Od sóra Irezhen upařh do vezhéra,
De bo vid'jozha njé podóba blaga,
In ko ti shé pertézhe smertna řraga,
Se lhè saúpliv k nji poglèd oséra.
V nebéřih njé ozhi jeřt vidit' ménim,
Kadár predérsnem van-je te osréti,
× Dva jésna Kéruba s mézham ognjénim.
× Deb' ne rasshářil je v vednim trepéti,
Bejšhím jeřt revesh pred poglédam njénim,
Nobèn mi shark v shivlénja nózh ne řvétí! —

K gorenjima dvema kriřcema pa je pod sonetom ob
spodnjem robu listiça — opomba z enakim kriřcem. Opomba,
ki ima v mislih oba zgornja, s kriřci zaznamovana verza.
Opomba s svinčnikom, ki je bila kesneje z radirko za-
brisana, da jo dandanes komaj opaziřh tam spodaj ob robu;
vendar pa k sreči takó povrřno zabrisana, da so ostali ře
megleni sledovi malodane vseh řrk. In posreçilo se mi je z
dolgotrajnim trudem doloçiti vso trovrstiçno opombo tako-le:

× gemessen u. gefucht .ord..

Amor ch' al cor gentil ratto s' apprende —

ob. ěl das — la und je et. as řřwaç ěř gegen gentil...

Ĉigava je ta opomba? In kakó jo je umeti?

Pisava, sodim, je Preřernova! Kar je latinskih řrk, —
ves tisti italijanski, znani 100. verz iz petega speva Dante-
jevega „Pekla“ (Inferno V./100), — imajo pri jasni svetlobi
prav razloçno vse, od řrke do řrke, znaçilno potezo Preřer-
nove roke.

A če je opomba Preřernova, komu jo je namenil?
Ni dvojbe, da — svojemu krogu: Ĉopu ali pa uredniku
Zhbelize Mihu Kastelcu. (Dalje prih.)

Ĉopova biblioteka.

(Dalje.)*

IV.

Engliřche Werke.

680. The poems of Ossian translated by James Macpherfon
b: | Wien 1801 [4] 12° |
681. Pocket edition of the most eminent english Authors of
the preceding century containg the řcho|ol for řcandal
by Sheridan 4 exempl: | řřneeberg 1831 [4] 8° |
682. Childe Harold pilgrimade by Lord Byron | řřnřberg
— [1] 12° |
683. The Beauties of řhakesspeare by William Dodř | řřřit-
řingen 1821 [1] 8° |¹⁾
684. The tragedy of Hamlet by William řhakesspeare | řřř-
řřg 1825 [1] 8° |
685. Balladen und řieder altengliřcher und altřřottiřcher řiçter
von Aug. řried řřřinus | řřřin 1777 [1] 8° |

*) Gl.: Slovan 1916.

¹⁾ Pravilno: Dodd | řřřwick 1821. — „C. Whittingen“
ni kraj tiska, ampak ime zalořnika knjige.

686. řřul und Reize řařhenwörterbuch der engliřch deutiřchen
řřaçe nach dem Walker'schen řřřtem | řřřřg — [1] 12° |
687. The řchool řon' řcandal a comedy by R. B. řheridan
| řřřř 1822 [1] 12° |
688. The poetical Works of Thomas Moore Esq: | řřřřřkan
1821 u. 22 [4] 12° |
689. Bell's edition the poets of Great řřřtain entřalfend
von Geoff. řhaucer, v. 1.—14. řand
dann Edmund řpenser 8 řänd. v. 15. incl: — 22 ř.
v. John řilton 4 ř. v. 28 — incl: 31. ř.;
von John řryden 3 řänd. von 40 — incl: 42. ř.;
v. Alexander řope 4 řänd. v. 76 — incl: 79. ř.
v. James řhompson 2 řänd. v. 91 — incl: 92. ř.;
v. řharles řhurchill 3 ř. v. 107 — incl. 109. ř.
| řondon und řřřnřburg 1782 — 1793 [38] 12° |
690. The Works of Walter řcott Esq: Von řiefem řerke von
149 řänden řehlen nachřřehende: als řro 2. 83 — 131 ř.
| řřřřřkan 1819 — 1830 [100] 12° |
691. řaradise řoft a řoem in řwelwe řooks the řuthor
John řilton | řien 1803 [3] 8° |
692. řřakesspeares řřaunřřiele erlăutert v. řř. řorn | řřřřg
1823, 25, 26 et 27 [4] 8° |
693. řhakesspeares řamlet, řing řear, řakbeth. řempest.
řaesar, řream As řhon řike it; řomeo and řuliet,
řthello řerchant of řenife | řondon — [3] 8° |
694. řřakesspeares řřaunřřiele von řieher 1. řändchen (řeben
řřakesspeares:) | řotha 1824 [1] 12° |²⁾
695. řřakesspeares drammt: řerke v. řug. řildř v. řřřřg
und řndwig řiek | řřřin 1831 [9] 8° |³⁾
696. řřakesspeares řomeo und řulie v. řoh. řeinriç řoř.
| řřřřg 1818 [1] 8° |
697. řlte und neue řnmerkungen zu řřakesspeares drammt:
řerken 1. řřř. | řřřřřwald 1825 [1] 8° |
698. řřakesspeares řenius 1. u. 2. řřřř | řien 1821 [2] 12° |
699. řřakesspeares řeben v. řugustin řkottowe | řřřřg 1825
[1] 12° |
700. The Plays of William řhakesspeares | řařel 1800—2 [23]
8° |⁴⁾
701. řřklărendes řörterbuch zu řhakesspeares Plays von řor
J. W. řoft. | řřřin 1830 [1] 8° |
702. The Plays and poems of William řhakesspeare von řa-
muel řohnřon, řeorge řteevens, řřak ře(e)d and řd-
mond řalome⁵⁾ | řřřřg 1833 [1] řol: |
703. řelect Works of řord řyron 1. u. 2. řand řěřř | řřank-
řurt a. řř. 1832—1834 [4] 8° |
704. řyrons řebřăiřche řesănge aus dem Engliřchen von řeseřř
řmanuel řillřřer | řatbaç 1833 [1] 8° |
705. The poeticals řorks of řliver řoldřmith | řondon 1831
[1] 8° |
706. The řife of řoets a řovel by řewis řiek Esq. | řřřřg
1830 [1] 8° |
707. A řarrative of řord řyrons řař řourney to řreece
extracted from the řournal of řount řeter řamba
| řaris 1825 [1] 8° |

¹⁾ Pravilno: řor

²⁾ = I. zvezek izdaje v 29 snopiçih: řotha 1824—31
(řennings).

³⁾ Pravilno: řřřin 1825—33. (9 zvezkov).

⁴⁾ Pravilno: řařel 1799—1802

⁵⁾ Pravilno: řalome

(Dalje prih.)

„SLOVANA“ celotni letniki od l. 1906 do l. 1916
se dobe v upravništvu po 12 K.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1915 okroglo
tisoč milijonov kron.

Podružnice:
Trst, Celovec, Split, Sarajevo,
Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000.000.
Delniški kapital K 8,000.000

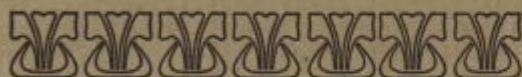
Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem, prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarovanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; denarne in hranilne vloge na tek. račun ali na vložno knjižico.

Opravililšče c. kr. razredne loterije.

Vloženi denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4% čistih

Za vse vloge jamči vse lastno premoženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron.
Zamenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Prodaja in kupuje devize in valute. Daje predujme na vrednostne listine pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje menice. Borzna naročila za dunajsko in inozemske borze izvede točno in ceno. Nakaznice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem.
Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

„TEDENSKE SLIKE“

so najboljši in najzanimivejši
slovenski ilustrirani tednik.

„TEDENSKE SLIKE“ stanejo za vse leto 12 K, pol leta 6 K, četrt leta 3 K in mesečno 1 K. - Posamezne številke se dobivajo po trafikah, knjigarnah in na kolodvorih po 24 vlnarjev.

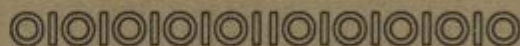
Zahtevajte povsod „Tedenske Slike“!

TISKOVINE vseh vrst

kakor: časopise, brošure, knjige, cenike, lepake, letake, vabilia, tabele, račune, kuverte in pisemski papir s firmo, vizitke, naslovnice itd. natisne lično in ceno

tiskarna D. Hribarjeva (Anton Pesek),
Ljubljana, Dunajska cesta št. 9

JADRANSKA BANKA

Delniška glavnica:
K 8.000.000.—

PODRUŽNICA LJUBLJANA.

Rezerve: okrog
K 1.000.000.—

SPREJEMA: Vloge na knjižice in jih obrestuje po čistih 4%.

Vloge na tekoči in žiro račun proti najugodnejšemu obrestovanju. Dviga se lahko vsak dan brez ozira na moratorij. Rentni davek plača banka iz svojega.

KUPUJE IN PRODAJA: Devize, valute, vrednostne papirje itd. in srečke c. kr. razredne loterije.

CENTRALA:
Trst

PODRUŽNICE:
Dubrovnik
Dunaj, Kotor
Metković, Opatija
Spljet, Šibenik
Zader

ESKONTIRA: Menice, devize, vrednostne papirje itd.

IZDAJA: Čeke, nakaznice in akreditive na vsa tu- in inozemska mesta.

DAJE PREDUJME: Na blago, ležeče v javnih skladiščih.

PREVZEMA: Borzna naročila in jih izvršuje najkulantneje.

Brzjavni naslov: **JADRANSKA.** — Telefon št. 257

Naslov za brzojavke: Kmetška posojilnica Ljubljana. :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETŠKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog

23
miljonov

Ljubljanske okolice

r. z. z n. z. v Ljubljani — obrestuje hranilne vloge po

4¹/₄%

kron

milijon
Rezervni zaklad

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

Koncem leta 1916 je imela vlog K 55,000.000.—
Rezervnega zaklada . . . . . „ 1,500.000.—

Sprejema vloge vsak delavnik.

Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo

o. kr. deželne vlade.

Za varčevanje ima vpeljane lične

domače hranilnike.

Posoja na zemljišča in poslopja na Kranjskem proti 5%, izven Kranjske pa proti 5¹/₄% obrestim in proti najmanj 1% oziroma ³/₄% odplačevanju na dolg.

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3.

Največja slovenska hranilnica!